

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Pro gradu -tutkielma
Maantiede
Kulttuurimaantiede

Vertaileva katsaus maahanmuutosta, maahanmuuttopolitiikasta ja
transnationaalista kehityksestä Skandinaviassa kylmän sodan jälkeisenä aikana

Mikko Pätynen

2019

Ohjaaja:

Markku Löytönen

HELSINGIN YLIOPISTO
MATEMAATTIS-LUONNONTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
GEOTIETEIDEN JA MAANTIETEEN LAITOS
MAANTIEDE

PL 64 (Gustaf Hällströmin katu 2)

00014 Helsingin yliopisto

Tiedekunta/Osasto Matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta		Laitos Geotieteiden ja maantieteen laitos	
Tekijä Mikko Pätynen			
Työn nimi Vertaileva katsaus maahanmuutosta, maahanmuuttopolitiikasta ja transnationaalista kehityksestä Skandinaviassa kylmän sodan jälkeisenä aikana			
Oppiaine Kulttuurimaantiede			
Työn laji Pro gradu -tutkielma		Aika Lokakuu 2019	Sivumäärä 103 s + 14.
Tiivistelmä <p>Väkiluvultaan kolme suurinta Skandinavian valtiota ovat maahanmuuton vastaanottajaina mielenkiintoisia, sillä niin valtiomuotonsa kuin monen keskeisen yhteiskunnallisen indikaattorin suhteen ne ovat toistensa kanssa hyvin samankaltaisia. Valtioihin kohdistuneen maahanmuuton ja harjoitetun maahanmuuttopolitiikan osalta niiden on sen sijaan havaittu poikkeavan toisistaan varsin selkeästi. Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on syventyä tutkimaan, millä tavoin ja mistä johtuen Skandinavian valtiot ovat kulkeneet eri suuntiin edellä mainittujen aiheiden suhteen. Tarkasteluun otetaan lisäksi maiden asennoituminen erityisesti EU-tasolla harjoitettuun maahanmuuton transnationaaliin hallintaan ja ajan myötä muuntautuviin kansalaisuuden juridisiin ja diskursiivisiin rakennelmiin.</p> <p>Maahanmuuton tutkimus on viimeisinä vuosikymmeninä pyrkinyt irrottautumaan metodologisesta nationalismista eli kansallisvaltiokeskeisyydestä. Myös tässä työssä tunnistetaan, kuinka kansallisvaltio territorioineen on maahanmuuttoa tutkittaessa vain yksi mahdollinen spatiaalinen yksikkö erityisesti EU:n kaltaisen transnationaalin toimijan rinnalla. Aiempi tutkimus on osoittanut, kuinka maahanmuuton vastustuksessa yhdistyvät niin taloudelliset kuin kulttuuriset perusteet. Näistä jälkimmäiset ovat sellaisia, jotka nivoutuvat vahvasti perinteisen kansallisvaltion ja sen ominaispiirteiden suojeluun. Siten maahanmuuton nähdään aiheuttavan kansallisvaltion pysyvyydelle erilaisia uhkia. Skandinaviassa maahanmuutto ja siihen sidoksissa oleva politiikka rakentuikin palapelistä, johon vaikuttavat niin Pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin peruseriaatteen ja kansainväliset sitoumukset kuin toisaalta maahanmuuttovastaiset uusnationalistipuolueet, jotka toimivat eräänlaisena vastavoimana transnationaaleille liikehdinnöille. Yhdessä nämä kaikki vaikuttavat siihen, millaiseksi politiikka maahanmuutto- ja kansalaisuuskysymyksissä kussakin maassa kehittyy. Lopulta tällaiset prosessit määrittelevät, miten paljon ja millaista maahanmuuttoa kukin valtio vastaanottaa ja toisaalta torjuu.</p> <p>Tutkimuksessa käytetään pääasiallisena menetelmänä integroivaa kirjallisuuskatsausta. Tarkoituksena on aiemman tutkimuksen yhdistelyn ja vertailun kautta luoda uutta ymmärrystä tutkittavista aiheista. Kirjallisuuskatsauksen tukena hyödynnetään tilastotiedon kuvailevaa tarkastelua maahanmuuton tunnuslukujen, uusnationalistipuolueiden vaalimenestyksen ja kansallisten taloussuhdanteiden vuosittaisten vaihteluiden osalta.</p> <p>Analyysi osoittaa, kuinka ennen muuta sosiokulttuuristen aiheiden politisoituminen perinteisten sosioekonomisten teemojen kustannuksella on mahdollistanut uusnationalistipuolueiden vaikutusvallan kasvun vahvimmin Tanskassa ja hieman vähäisemmin Norjassa. Ruotsissa vastaavanlaista kehitystä ei olla ennen vuotta 2013 juurikaan havaittu. Tämän johdosta maahanmuuttopolitiikka on Tanskassa ja Norjassa muotoutunut tiukemmaksi ja kansallisvaltiokeskeisemmäksi kuin Ruotsissa. Maahanmuuttoliittisten diskurssien ja puoluekentän uudelleenrakentuminen ovat vaikuttaneet myös niihin tapoihin, joilla kansalaisuuskysymyksiin kussakin maassa suhtaudutaan. Nämä kehityskulut ovat johtaneet vähitellen siihen, että vastaanotetun maahanmuuton suhteen Tanska on ollut Skandinavian maista valikoivin ja rajoittavin, kun taas Ruotsi on asettanut erilaisille maahanmuuttoryhmille vähiten minkäänlaisia esteitä. Tutkimusta voisi jatkaa ajallisesti Euroopan pakolaiskriisin vuosiin tai sisällyttää siihen myös muun tyyppisiä eurooppalaisia hyvinvointivaltioita.</p>			
Avainsanat Maahanmuutto, maahanmuuttopolitiikka, kansalaisuus, transnationalismi, Pohjoismainen hyvinvointivaltio, uusnationalistipuolueet			
Säilytyspaikka Helsingin yliopiston kirjasto, Kumpulan kampuskirjasto			
Muita tietoja -			

Faculty Faculty of Science		Department Department of Geosciences and Geography	
Author Mikko Pätynen			
Title Comparative review on immigration, immigration policy and transnational development in Scandinavia during the post-Cold War era			
Subject Human geography			
Level Master's thesis	Month and year October 2019	Number of pages 103 p + 14.	
<p>Abstract</p> <p>The three largest Scandinavian states by population are interesting subjects for an immigration study because they all follow the Nordic welfare model and share many other similar societal factors. Despite the similarities, the states seem to be quite different in their immigration politics and received immigration. The purpose of this master's thesis is to compare and analyse possible reasons behind the aforementioned differences in Scandinavian states. Besides of that, I will examine the states' reactions towards transnational immigration control mechanisms practised especially by the EU. The aim is also to understand how juridical and discursive forms of citizenship have been restructured in the states over post-Cold War time.</p> <p>Over the last couple of decades, a study of immigration has sought to detach itself from methodological nationalism, that is to say, nation state centrism. In this study, it is acknowledged as well how the nation state is only one possible spatial scale to examine immigration processes alongside the transnational scale of the EU in particular. Previous research indicates that immigration opposition combines both economic and culture related reasons, from which the latter are strongly intertwined with protecting a traditional nation state and its characteristics. Therefore, the cultural opponents see international immigration causing serious threats to the stability of nation state. Thus, immigration and related politics in Scandinavia seem to form a kind of puzzle that consists of the basic principles of the Nordic model and international obligations on the other hand, and immigration sceptic neo-nationalist parties on the other. The last-mentioned represent opposing force to the trans/international movements. Together these factors have an impact on how politics of immigration and citizenship evolve and eventually how much and which kind of immigration is allowed or rejected in each state.</p> <p>The main method used in the study is the integrative literary review. The purpose is to specify earlier research and create new understanding by combining and comparing previous research about the subjects of interest. As a support, a qualitative analysis of statistical data is used concerning indicators of received immigration, election results of neo-nationalist parties and annual fluctuation of economic growth of each state.</p> <p>As the analysis indicates, the politicization of socio-cultural topics at the expense of more traditional socio-economic themes has enabled neo-nationalist parties to increase leverage most considerably in Denmark and to a lesser degree in Norway. In Sweden, however, such development has hardly occurred before 2013. Much because of this, immigration politics have become stricter and more nation state centric in Denmark and Norway than in Sweden. The restructuring of immigration policy and the underlying discourses have also impacted the ways citizenship and related policies have been shaped in Scandinavian states. Such developments have eventually led to a situation where Denmark as an immigrant receiving country is the most selective and restrictive, whereas Sweden has set the least barriers to any types of immigrants. Possible ways for further study could extend into the years of the so-called European migrant crisis or include other forms of welfare states than the Nordic one.</p>			
Keywords Immigration, immigration policy, citizenship, transnationalism, Nordic welfare state, neo-nationalist parties			
Where deposited University of Helsinki, Kumpula Campus Library			
Additional information -			

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO.....	1
1.1. TUTKIMUKSEN TAUSTAA	1
1.2. AIEMPI TUTKIMUS	4
1.3. TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	6
2. MAAHANMUUTTOTUTKIMUKSEN PERUSKÄSITTEISTÖ JA TEOREETTINEN KATSAUS	9
2.1. MAAHANMUUTON YLEISKÄSITTEISTÖ JA KANSAINVÄLISET SOPIMUKSET	10
2.1.1. Maahanmuuton erilaiset tyypit ja yleiskäsitteistö	11
2.1.2. Skandinavian maita koskevat kansainväliset maahanmuutto- ja ihmisoikeussopimukset ja liittojäsenyydet	13
2.2. SKANDINAVIAN MAIDEN VALTIOMUOTO JA NIIHIN KOHDISTUNUT MAAHANMUUTTO	15
2.2.1. Pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin pääpiirteet	15
2.2.2. Pohjoismainen malli ja maahanmuutto.....	17
2.3. TRANSNATIONALISMI JA MAAHANMUUTTO: MUUTOSTEN KOURISSA OLEVAT VALTIOTERRITORIOT.....	20
2.4. UUSNATIONALISTISET PUOLUEET, KANSALAIKUUDEN KONSEPTIN MUUTOKSET JA SIIHEN LIITTYVÄ LAINSÄÄDÄNTÖ.....	24
2.4.1. Uusnationalistiset puolueet ja maahanmuuton vastustus.....	25
2.4.2. Kansalaisuuteen liittyvä lainsäädäntö ja kansalaisuuden erilaiset muodot	29
3. AINEISTO JA MENETELMÄT	33
3.1. TUTKIMUSAINEISTON ESITTELY JA LÄHDEKRITIIKKI	34
3.2. INTEGROIVA KIRJALLISUUSKATSAUS JA METODOLOGINEN POHDINTA.....	36
3.2.1. Integroiva kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä	36
3.2.2. Tutkijan positio ja muu metodologinen pohdinta.....	38
4. TULOKSET	41
4.1. SKANDINAVIAAN SUUNTAUTUNUT KANSAINVÄLINEN MAAHANMUUTTO JA TALOUSSUHDANTEIDEN VAIKUTUS	42
4.1.1. Ruotsi.....	42
4.1.2. Norja	48

4.1.3. Tanska.....	52
4.2. UUSNATIONALISTISET PUOLUEET JA MAIDEN MAAHANMUUTTOPOLIITTISET KEHITYSKULUT	58
4.2.1. Ruotsi.....	58
4.2.2. Norja	65
4.2.3. Tanska.....	71
4.3. KAKSOISKANSALAISUUTEEN JA KANSALAISUUDEN MYÖNTÄMISEEN LIITTYVÄ LAINSÄÄDÄNTÖ	78
4.3.1. Ruotsi.....	79
4.3.2. Norja	81
4.3.3. Tanska.....	82
5. KESKUSTELU	84
5.1. VALTIOIHIN KOHDISTUNUT KANSAINVÄLINEN MAAHANMUUTTO: PÄÄPIIRTEET JA EROAVAISUUDET	85
5.2. VALTIOIDEN MAAHANMUUTTOPOLIITTISEN KEHITYKSEN JA MAAHANMUUTON VASTUSTUSPERUSTEIDEN VERTAILU	88
5.3. TRANSNATIONAALIN MAAHANMUUTON HALLINNAN JA KANSALAISUUDEN KONSEPTIN KEHITYS SEKÄ VASTUSTUS.....	95
6. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	98
LÄHDELUETTELO.....	104

1. Johdanto

1.1. Tutkimuksen taustaa

Kansainvälinen maahanmuutto ja sen aikaansaama kansallisten kulttuurien sekoittuminen ovat yksiä meneillään olevan ajanjakson merkittävistä yhteiskunnallisista ilmiöistä ja megatrendeistä (Kymlicka 2015: 1; Mourao Permoser 2017: 2536). Kansainvälisten maahanmuuttajien määrät ovat olleet viimeisten vuosikymmenien ajan jatkuvassa kasvussa eri puolilla maailmaa, ja erityisesti läntinen Eurooppa on entisestään kasvattanut osuuttaan maahanmuuton vastaanottaja-alueena (United Nations 2017: 4-7). Nykyajan maahanmuuttoa tutkittaessa on ymmärrettävä, kuinka se linkittyy osaksi kylmän sodan jälkeistä aikakautta ja sen yhteiskunnallisia muutoksia. Tämä ajanjakso on ollut täynnä erilaisia kansainvälisiä murroksia eri yhteiskunnan sektoreilla niin tämän tutkimuksen kohdealueella Skandinaviassa kuin muissakin vanhemmissa teollisuusmaissa. Kiihtynyt taloudellinen globalisaatio ja militaaristen kansainvälisten voimasuhteiden muutokset ovat olleet merkittävässä roolissa ajassa, jonka suurista yhteiskunnallisista muutoksista käytetään yleisesti nimitystä sosiaalinen transformaatio (Castles 2010). Suuret poliittiset ja taloudelliset liikehdinnät ovat aiheuttaneet monia perustavanlaatuisia rakenteellisia muutoksia yhteiskunnissa. Kehittyneimmissä, vanhoissa teollisuusmaissa tällaisia ovat olleet muun muassa perinteisten teollisuudenalojen hiipuminen, työvoiman uudelleenorganisointi ja perinteisten hyvinvointivaltioiden heikkeneminen (Castles 2010: 1576).

Tämän lisäksi vuonna 1993 perustetun Euroopan Unionin synty ja laajeneminen niin jäsenmaidensa määrän kuin poliittisten vaikutusalueidensa kasvun myötä on muuttanut Eurooppaa hallinnollisesti erillisten kansallisvaltioiden tasolta alueelliseen suuntaan ja kiihdyttänyt siten toisen maailmansodan jälkeen käynnistynyttä Euroopan integraatiota (Scott 2002: 154). Maanosan alueellistamisesta ja yhtenäistämisestä niin strategisella, organisatorisella kuin arvopohjaisella tasolla käytetäänkin yleisesti nimitystä eurooppalaistaminen (*Europeanization*) (Santiago Lopez & Tatham 2018: 764-765). Maanosan taloudellispoliittisen liiton muiden toimialueiden lisäksi se on kehittänyt myös yhteisiä maahanmuuton kontrollointiin ja sääntelyyn liittyviä hallintamekanismeja, jotka ovat osaltaan vaikuttaneet yksittäisten jäsenvaltioiden maahanmuuttopolitiikan liikkumavaraan (Mourao Permoser 2017: 2539). Samalla kun maahanmuuton kontrolli on valtioiden välisten

sopimusten kautta liikkunut kansallisvaltioiden varsinaisilta rajoilta kohti valtioiden välistä transnationaalia tasoa, ovat Skandinaviassakin kansallismieliset maahanmuuttoa vastustavat puolueet ajaneet tällaiselle kehitykselle eräänlaisena vastavoimana valtioilleen suurempaa itsemääräämisoikeutta tiukemman maahanmuuttopolitiikan säätämiseksi (Eger & Valdez 2015: 117).

Skandinaviaan suuntautuneen maahanmuuton tarkastelussa on siis huomioitava hyvin erilaiset poliittiset, yhteiskunnalliset ja kulttuuriset taustatekijät riippuen siitä, ulottuuko tutkimus kylmän sodan aikaisiin vai sen jälkeisiin vuosikymmeniin. Näistä syistä tämän tutkielman rajaaminen kylmän sodan jälkeiseen aikakauteen on varsin luonteva ja tutkimuksen koherenttiuden kannalta sopiva ratkaisu. Aikajanan toisesta päästä koen olevan perusteltua rajata tutkimus päättymään vuoteen 2013. Tämä johtuu ennen kaikkea siitä, että sitä seuraavana vuonna katsotaan alkaneen koko Eurooppaa koetellut ja siihen mennessä totunnaisia maahanmuuton trendejä ja maahanmuuttopolitiikan eri sektoreita koetellut niin kutsuttu pakolaiskriisi (BBC 2016). Euroopan pakolaiskriisin ajanjakso on itsessään niin poikkeava ajanjakso kansainvälisen maahanmuuton suhteen, että se vaatisi aivan oman tutkimuksensa tullakseen käsitellyksi riittävän laajalla kattavuudella ja tarkkuudella. Lisäksi pakolaiskriisi on yhä niin tuore tapahtumasarja, että siihen liittyvä tutkimus on vielä monilta osin keskeneräistä. Euroopan pakolaiskriisin vuosien sisällyttäminen tutkimukseen toisi siten huomattavia haasteita muun muassa eheän teoreettisen viitekehyksen rakentamiselle.

Kansainvälisen maahanmuuton suhteen sosiaalinen transformaatio on näkynyt kylmän sodan jälkeisinä vuosikymmeninä ennen muuta kasvaneissa maahanmuuttajien määrissä kehittyvistä maista kohti kehittyneempiä länsimaita etelä-pohjois-suuntaisena maahanmuuttona (Castles 2004: 130-131). Kasvaneisiin maahanmuuton virtauksiin ovat vaikuttaneet myös 90-luvun alusta lähtien ihmisiä pakolaisiksi ja turvapaikanhakijoiksi ajaneet lukuisat konfliktit joista Skandinavian kannalta merkittävimpiä ovat olleet Balkanin, Lähi-Idän ja Somalian alueilla riehuneet levottomuudet (Brochmann & Hagelund 2012: 9; Connor & Krogstad 2016). Kuten aiemmin jo mainitsin, on kansainvälisen maahanmuuton kasvu johtanut myös uudenlaisten ja eri spatiaalisilla tasoilla toteutettavien kontrolli- ja sääntelymekanismien kehitykseen. Samalla kun vanhojen teollisuusmaiden välisen kaupan esteitä on pyritty purkamaan, on maahanmuuton virtausten suhteen toimittu monesti päinvastoin (Menjivar 2014: 354). Toisaalta maahanmuuton kontrolloinnin taso vaihtelee Kretsedemasin (2012) mukaan paljolti sen mukaan, minkä tyyppisestä maahanmuutosta on kyse. Muihin maahanmuuttotyyppisiin

nähdessä työperäisen maahanmuuton virtauksia on pyritty maiden välillä monissa tapauksissa myös helpottamaan, sillä työperäinen maahanmuutto nähdään markkinatalouden näkökulmasta edustavan omanlaistaan pääoman muotoa siinä missä palveluiden tai hyödykkeiden (Kretsedemas 2012: 1). Tämä onkin yksi hyvä osoitus siitä, miten nykypäivän kansainvälinen maahanmuutto linkittyy myös tiiviisti osaksi globaalia kapitalistista talousjärjestelmää.

Spatiaalisella tasolla globalisaatio ja kansainvälinen maahanmuutto ovat johtaneet Newmanin (2010) mukaan siihen, että perinteinen kansallisvaltion territorion määritelmä ja sen merkitys poliittisen maantieteen ja valtiotieteiden kaltaisten tieteenalojen maahanmuuttotutkimuksessa on jouduttu arvioimaan uudelleen. Maailman eri osien linkittyessä yhä tiiviimmin toisiinsa erilaisten virtausten ja verkostojen kautta ovat myös territoriot jatkuvassa muutostilassa, mikä on muuttanut joustavammaksi eri tieteenalojen näkemystä alun perin kiinteinä ja rajoineen jokseenkin ehdottomina nähdystä territorioista kuten kansallisvaltioista kansainvälisesti sovittuine rajoineen (Newman 2010: 773-774). Globaalisti avautunut maailma on monilta osin onnistunut häivyttämään kansallisvaltioiden aseman maailmanjärjestyksen keskiössä, mikä näkyy vaikkapa valtioiden rajat ylittävän pääoman, työvoiman ja rahoituspalvelujen liikkeissä tai ihmisten kasvaneen liikkuvuuden aiheuttamana kuulumattomuutena selkeästi minkään tietyn kansallisvaltion jäseneksi (Agnew & Corbridge 1995: 78-80). Viimeksi mainittu on johtanut kansalaisuuden käsitteen uudelleen tarkasteluun, sillä maailman ollessa yhä kosmopoliittisempi ja globaalimpi on myös uudenlaisia, yhden kansallisvaltion tason yläpuolelle skaalautuvia kansalaisuuden kokemuksia havaittu ilmenevän suhteessa etnisiin, kulttuurisiin ja uskonnollisiin identiteetteihin (Desforges et al. 2005: 441).

Tämän vuoksi kaksoiskansalaisuuden konseptin voikin nähdä edustavan kenties helpoiten ymmärrettävässä muodossaan uudenlaista, ihmisen useamman kuin yhden kansallisvaltion jäseneksi liittävää transnationaalista kansalaisuuden konstruktia. Yleistymisestään huolimatta siihen liittyvä lainsäädäntö ja käytännöt vaihtelevat yhä eri valtioiden välillä, ja perinteinen ajatus kansalaisuuden ja yhtä valtiota kohden tunnetun uskollisuuden liitoksesta vaikuttaa vielä nykyäänkin kaksoiskansalaisuuden vastustuksen taustalla (Faist 2010: 1676). Siksi kaksoiskansalaisuuteen liittyvien lakipykälien ja poliittisten puolueiden sekä hallitusten kansalaisuuteen liittyvien näkökulmien tarkastelu kunkin Skandinavian valtion osalta toimii nähdäkseni hyvänä indikaattorina kertomaan siitä, miten kukin valtio suhtautuu

kansalaisuuteen osana globalisoituneen maailman jatkuvassa muutoksessa olevia yhteiskunnallisia rakenteita ja instituutioita. Globalisaation, EU:n edustaman transnationaalisen päätöksenteon tason ja kasvaneiden maahanmuuttomäärien seurauksena tällaisia kansainvälisiä ilmiöitä ovat nousseet vastustamaan myös jo aiemmin kappaleessa mainitsemani uusnationalistiset puolueet, jotka vaikuttavat muun Euroopan tavoin myös Skandinavian politiikassa (Nordensvard & Ketola 2015: 357-358). Näiden puolueiden suosio ja asema maidensa poliittisessa hierarkiassa ja edustaakin toista sellaista indikaattoria, jonka voi nähdä kertovan vallitsevan transnationaalisen kehityskulun vastustamisen tasosta.

1.2. Aiempi tutkimus

Tutkimusaiheena maahanmuutto on luonteeltaan hyvin monitieteellinen.

Maahanmuuttoprosessien eri osatekijöistä koostuvat tutkimusasetelmat ovat yleisiä maantieteen lisäksi esimerkiksi sosiologiassa, antropologiassa, politiikan tutkimuksessa ja taloustieteessä, minkä johdosta yhtenäisten teorioiden luominen on ollut haastavaa ja tutkimuksessa käytetty metodologia varsin kirjavaa (Favell 2014: 259-260). Tämän takia en katso hedelmälliseksi pyrkimykseksi sitoa tutkimustani pelkästään maantieteen aiemmista tutkimuksista rakentuvaan teoreettiseen viitekehykseen ja metodologiaan, vaan sen sijaan yhdistellä myös muiden tieteenalojen näkökulmia tutkimuksen teorianmuodostuksen eri kohdissa. Kulttuurimaantieteellä on kuitenkin omat kiistattomat vahvuutensa tutkittaessa kansainvälistä maahanmuuttoa, sillä ilmiönä se kytkeytyy luonnostaan erilaisten tilojen, alueiden ja paikkojen välisiin verkostoihin ja niiden sisällä liikkuvien ihmisryhmien tarkasteluun. Kuten Mitchell (2003) asian ilmaisee, on kulttuurimaantiede keskeinen ja näkökulmaltaan luonteva tieteenala maahanmuuttajien samoin kuin pääoman ja hyödykkeiden virtausten ja käytäntöjen tutkimiseen transnationaalissa tilassa. Hänen mukaansa on keskeistä tarkastella näiden liikkeiden vaikutusta kansallisvaltioiden rajoihin ja tiettyjen yhteiskunnallisten konstruktioiden muutoksiin, kuten kansan ja kansalaisuuden käsitteen hiljalleen muokkautuviin merkityksiin (Mitchell (2003: 84).

Länsimaiden ulkopuolelta tuleva maahanmuutto käynnistyi Brochmannin ja Hagelundin (2012) mukaan Ruotsissa ennen Norjaa ja Tanskaa, mutta se alkoi kaikkialla Skandinaviassa kasvattaa jalansijaansa toden teolla 1980-luvulla. Seuraavalla vuosikymmenellä perheenyhdistämiseen ja turvapaikanhakuun liittyvä maahanmuutto oli noussut jo työperäistä

suuremmaksi maahanmuuttotyyppiksi (Brochmann & Hagelund 2012: 8-9). Reaalimaailman kehityspolut kansainvälisessä maahanmuutossa heijastuivat luonnollisesti ennen pitkää myös tieteellisen tutkimuksen määrään ja luonteeseen. Tämä näkyy siinä, miten 80-luvun loppupuolelta ja viimeistään 90-luvun alusta lähtien maahanmuuttoon liittyvä eri tieteenalojen tutkimus on paisunut vähitellen suureksi ja kirjavaksi, ja myös Skandinaviaan suuntautunutta maahanmuuttoa ja siihen liittyvää politiikkaa on tutkittu lukuisista eri näkökulmista. Maantieteen maahanmuuttoa koskeva tutkimus alkoi Collyerin ja Kingin (2015: 186) mukaan muotoutua uudelleen 80-luvun puolivälistä eteenpäin, kun etenkin valtiotieteisiin kohdistuva kritiikki tilan liian absoluuttisena ja rajattuna pidetystä luonteesta ja kansallisvaltiokeskeisyydestä alkoi yleistyä. Tämä niin kutsuttu spatiaalinen käänös johti erilaisten tilojen joustavampaan näkemykseen, jossa pyrittiin hylkäämään liian yksipuolinen territoriaalisen valtion asema maahanmuuttotutkimuksen keskeisenä yksikkönä (ks. esim. Gregory & Urry 1985; Basch et al. 1994; Agnew 1995). Metodologisen nationalismin kritiikkiä ja transnationaalien tilan tuomista maahanmuuttotutkimuksen keskiöön korvaamaan yksinkertaistavana pidetty valtiokeskeisyys on sittemmin jatkettu maantieteen lisäksi myös muiden tieteenalojen, kuten sosiologian ja politiikan tutkimuksen puolella (ks. esim. Wimmer & Glick Schiller 2002; Faist 2010; Collyer & King 2015). Transnationalismin perspektiiviä ei ole kuitenkaan Skandinaviaan suuntautuneen maahanmuuton tutkimukseen vielä kovinkaan paljon liitetty, vaikka esimerkiksi Egeberg (2003) on aikanaan käsitellyt EU:n vaikutusta Pohjoismaiden kansalliseen maahanmuuttopolitiikkaan.

Skandinaviaa koskevaa maahanmuuttoa on toki muuten tutkittu varsin runsaasti erilaisista näkökulmista. Maahanmuuton vaikutuksia Pohjoismaiden hyvinvointivaltioiden yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja maahanmuuttajiin kohdistettujen integrointitoimien tutkimista on tehty erityisen runsaasti (ks. esim. Kvist & Greve 2011; Brochmann & Hagelund 2012). Globalisaatiota ja erityisesti EU:n transnationaalista maahanmuuttotoimintaa vastustavia uusnationalistisia puolueita ja heidän vaikutustaan kansalliseen ja kansainväliseen maahanmuuttopolitiikkaan on myös tutkittu niin läntisen Euroopan kuin viime vuosina myös enenevässä määrin Pohjoismaiden osalta (ks. esim. Kitchelt 1995; Jungar & Jupskås 2014; Bohman 2018), kun taas esimerkiksi Faist (2007; 2010) sekä Midtboen ja muut (2018) ovat perehtyneet kansalaisuuden ja erilaisten instituutioiden muuttuneisiin merkityksiin transnationaalien kehityksen ja kansainvälisen maahanmuuton seurauksena.

Erilaiset tutkimusasetelmat ja teemat kertovat omalta osaltaan sekä maahanmuuttotutkimuksen poikkitieteellisestä luonteesta että maahanmuuttoilmiöiden eri yhteiskunnan sektoreille levittäytyvistä ulottuvuuksista. Pohjoismaiden suhteen maahanmuuton tutkimus on verrattain usein keskittynyt tarkastelemaan kutakin valtiota erikseen omana tutkimuksenaan tai operoinut vertailevasti Skandinavian maiden välillä. Jälkimmäiseen alueelliseen rajaukseen olisi mielestäni perusteltua lisätä myös Suomi, sillä valtiomuotonsa ja monien muiden yhteiskunnallisten ja kulttuuristen indikaattorien valossa se on maahanmuuttoteemaista vertailevaa tutkimusta ajatellen täysin vertailukelpoinen suurimpien Skandinavian maiden kanssa. Suomessa ei olla kuitenkaan kolmen muun valtion tavoin tilastoitu maahanmuuttoa systemaattisesti tyypeittäin (työperäinen, perheenyhdistäminen, turvapaikkatyyppinen), minkä vuoksi sen sisällyttäminen maahanmuuttoa muun muassa tällaisten tyyppien osalta vertailevaan tutkimukseen on mahdotonta. Katson yhtä kaikki, että tieteellisessä kentässä on tilaa tämänkaltaiselle aiempaa eri tieteenalojen tutkimusta kokoavalle ja ymmärrystä tarkentavalle, kolme suurinta Skandinavian valtiota kattavalle vertailevalle maahanmuuttotutkimukselle, johon pelkän maahanmuuttodatan vertailun lisäksi kuuluu olennaisena osana tarkastelu maiden maahanmuuttopolitiikan ja kansalaisuuslainsäädännön kehityksen pääasiallisista eroista ja niiden kautta näyttäytyvästä kunkin maan asennoitumisesta transnationaaliin kehitykseen.

1.3. Tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimus tulee rakentumaan karkeasti kahden eri tarkastelutason päälle. Näistä ensimmäinen liittyy siihen, millaista maahanmuuttoa kuhunkin neljään suurimpaan Pohjoismaahan on vuosien 1991 ja 2013 välillä tapahtunut niin määrällisesti kuin laadullisesti. Tarkoitukseni on siis suorittaa vertailevaa analyysia näihin valtioihin kohdistuneesta maahanmuutosta luokittelemalla tilastoitua maahanmuuttoa sen mukaan, mistä maanosista maahanmuuttoa on tapahtunut, minkä tyyppistä maahanmuuttoa on ollut ja miten nämä ominaisuudet ovat ajan kuluessa vaihdelleet niin kunkin maan kohdalla kuin niiden välillä. Tavoitteenani on täten merkittävimpiä eroja vertaillen löytää maahanmuuttodatasta sellaisia toistuvuuksia, joita ei voi selittää pelkällä sattumalla. Koska eri maahanmuuttotyyppit linkittyvät irrottamattomasti osaksi omanlaisiaan yhteiskunnallisia, sosiaalisia ja poliittisia taustakehyksiään, pätevät niihin myös toisistaan poikkeavat työntö- ja vetovoimatekijät. Erityisesti kyseessä olevan vastaanottajavaltion taloussuhdanne on muuttuja, jonka voi olettaa vaikuttavan siihen,

millaista maahanmuutto on tyypiltään ja määrältään tarkasteltavana ajanjaksona. Tulen kiinnittämään erityistä huomiota kunkin valtion lama- ja nousukausien aikaisiin maahanmuuton tilastoitujen lukujen ja piirteiden kehitykseen tutkimalla, missä määrin taloussuhdanteiden vaihteluiden vaikutukset maahanmuuttoon yhtenevät tai eroavat Skandinavian maiden välillä sekä kunkin maan kohdalla tutkimuksen aikajänteen sisällä. Taloudellisten perusteiden lisäksi maahanmuuttoa vastustetaan perinteisesti myös kulttuurisiin syihin, ja Hellwig ja Sinno (2017: 347) näkevätkin vastustuksen perusteiden vaikuttavan hyvin todennäköisesti siihen, millaisia mieltymyksiä valtiolla maahanmuuton suhteen on. Kulttuurinen puoli liittyy pääasiassa omien kansallisten kulttuuristen arvojen ja tapojen suojelemiseen, joten tästä kulttuurisesta muotista tavalla tai toisella poikkeavat maahanmuuttajat nähdään uhkana (Bohman 2018: 285). Tätä puolta maahanmuuton vastustuksessa tulen tutkimaan käyttämällä indikaattorina Skandinavian maiden kansallismielisten, maahanmuuttoa vastustavien puolueiden suosiota ja vaikutusta maidensa maahanmuuttopolitiikan kehitykseen. Se on samalla osa tutkimuksen toista tarkastelutasoa, joka liittyy maahanmuuton eri spatiaalisilla tasoilla ilmeneviin kontrolli- ja sääntelymekanismeihin sekä kansalaisuuden käsitteen ja lainsäädännön muutoksiin.

Tutkimuksen toinen puolisko liittyy siis niihin maahanmuuton kontrolli- ja sääntelymekanismeihin, joilla maahanmuuttajien liikkumista ja maahantuloa on pyritty hillitsemään ja rajaamaan. Kuten Menjivar (2014: 355-356) toteaa, on rajakontrolleja pyritty viime vuosikymmeninä enenevässä määrin sekä ulkoistamaan varsinaisten valtiorajojen ulkopuolelle sekä sisäistämään varsinaisten valtiorajojen sisäpuolelle monenlaisin keinoin. Tämän takia pelkkien Skandinavian valtioiden ja niiden rajojen tarkastelua ei voi pitää riittävänä maahanmuuttotutkimuksen yksikkönä, ja siksi valtioiden asennoituminen kontrollimekanismien spatiaalisiin muutoksiin onkin olennainen osa tutkimustani. Huomion tutkimuksessa saavat EU- ja ETA-alueen maahanmuuttoon ja muuhun ihmisten liikkuvuuteen liittyvien valtioiden välisten sopimusten vaikutukset Skandinavian maahanmuuttokontrolliin, sillä niiden voi katsoa muuttaneen perustavanlaatuisesti kansallisvaltioiden asemaa maahanmuuton sääntelyn keskeisimpinä yksiköinä.

Tutkin Skandinavian valtioiden suhtautumista tällaiseen transnationaaliin kehitykseen käyttäen indikaattoreina perinteiseen kansalaisuuteen ja kaksoiskansalaisuuteen liittyvän lainsäädännön ja maiden uusnationalististen puolueiden suosion ja poliittisen vaikutusvallan kehitystä. Ensiksi mainitun avulla tarkoitukseni on tutkia, miten kussakin maassa

suhtaudutaan kansalaisuuteen maailmassa, jossa kansallisvaltioiden ja perinteisen kansalaisuuden määritelmä on entistä vahvemmin kyseenalaistettu globaalin ja transnationaalien tilan sekä identiteetin vahvistaessa asemiaan suurilta osin kansainvälisen maahanmuuton seurauksena (Kurtz & Hankins 2007: 5). Jälkimmäinen puolestaan liittyy siihen, millä tavoin uusnationalistipuolueet ovat maissaan kyenneet saamaan kansallismielisen, transnationaalista maahanmuuttotähtäystä ja maahanmuuttoa itsessään vastustavan ideologiansa sisällytettäväksi maidensa harjoittamaan maahanmuuttopolitiikkaan.

Tältä pohjalta muotoutuu neljä tutkimuskysymystä. Kaksi ensimmäistä liittyy suoraan Skandinaviaan kohdistuneeseen maahanmuuttoon, kun taas kahden jälkimmäisen kautta keskityn tarkastelemaan tutkimuksen kolmen kansallisvaltion asennoitumista transnationaaliin maahanmuuton hallintaan ja kansalaisuuden konseptin muutoksiin. Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1. Miten kylmän sodan jälkeinen maahanmuutto eroaa kolmen suurimman Skandinavian valtion välillä niin määrältään kuin tyypiltään?**
- 2. Millainen vaikutus taloussuhdanteiden muutoksilla voidaan havaita olleen maiden maahanmuuttopolitiikkaan ja niihin kohdistuneeseen maahanmuuttoon?**
- 3. Millainen vaikutus kunkin valtion uusnationalistipuolueilla on ollut maiden maahanmuuttopolitiikkaan, ja mitä niiden asema sekä havaitut poliittiset vaikutukset kertovat maiden asennoitumisesta transnationaalissa tilassa (erityisesti EU ja kansainväliset sopimukset) ilmeneviin maahanmuuton kontrolli- ja sääntelymekanismeihin?**
- 4. Mitä maiden kaksoiskansalaisuuteen ja kansalaisuuden myöntämiseen liittyvän lainsäädännön kehitys kertoo maiden kansalaisuuden diskursseista ja siten niiden asennoitumisesta transnationaalista kansalaisuuden muotoa kohtaan?**

Tutkimus tulee etenemään tästä eteenpäin seuraavanlaisesti. Teoriaosuudessa avaan tutkimuksessa käyttämäni maahanmuuton peruskäsitteistöä ja käyn läpi sellaisia kansainvälisiä maahanmuuttoon ja ihmisoikeuksiin liittyviä sopimuksia, jotka vaikuttavat Skandinavian maiden kansallisen maahanmuuttopolitiikan liikkumavaraan. Sen jälkeen kontekstualisoin tutkimuksen entistä tiiviimmin Skandinaviaan erittelemällä maiden rakentaman omanlaisensa hyvinvointivaltiomallin pääpiirteitä ja tutkailemalla sen suhdetta maahanmuuttoon. Esittelen kappaleessa myös kansallisvaltion merkityksen muutoksia

transnationaalien ja kansainvälisten liikehdintöjen aikakaudella ja tarkastelen, miten uusnationalistiset maahanmuuttovastaiset puolueet ja kansalaisuuden kokeminen sekä siihen liittyvä lainsäädäntö ovat kylmän sodan jälkeen muovautuneet länsimaissa ja osin myös Skandinaviassa. Tätä seuraavassa kappaleessa esittelen ne aineistot ja menetelmät, joita tulen tutkimuksessa hyödyntämään. Koska tutkimus on menetelmällisesti ennen kaikkea integroiva kirjallisuuskatsaus, pohdin kappaleessa kyseisen tutkimusmenetelmän ominaispiirteitä ja sen vahvuuksia tutkimuksen päämäärien kannalta. Käyn läpi myös tutkimuksen metodologiset lähtökohdat.

Tätä seuraa analyysikappale, jossa vertailen ensinnäkin, millaista tilastoitu maahanmuutto ja taloussuhdanteiden vaikutus tähän on ollut kussakin Skandinavian valtiossa. Tarkastelen lisäksi uusnationalistipuolueiden merkitystä ja vaikutusta maidensa maahanmuuttopolitiikkaan sekä sitä, miten kansalaisuuskysymykset ja taustalla vaikuttavat diskurssit ovat kussakin maassa kehittyneet kylmän sodan jälkeisinä vuosikymmeninä. Tätä seuraavassa keskustelukappaleessa peilaan havaittuja tuloksia vasten tutkimuksen teoreettista viitekehystä ja siitä vedettyjä hypoteeseja, ja tarkastelen olennaisimpia eroja maiden väliltä havaituista tuloksista. Pohdin tässä vaiheessa toisin sanoen, missä määrin tulokset vertautuvat aiempien tutkimusten löydöksiin ja miltä osin ne mahdollisesti poikkeavat näistä. Keskustelussa analysoin myös havaittujen tulosten implikaatioita kunkin maan asennoitumiselle transnationaaliin kehitykseen. Tutkimuksen päättävässä johtopäätöskappaleessa kertaan tutkimuksen vaiheet, käyn läpi vastaan tulleita haasteita, vedän yhteen tärkeimmät löydökset ja esitän ideoita mahdollisille jatkotutkimuksille.

2. Maahanmuuttotutkimuksen peruskäsitteistö ja teoreettinen katsaus

Kappale koostuu neljästä erillisestä osiosta. Aloitan esittelemällä maahanmuuttoon liittyvää ja tutkielmassa käyttämäni peruskäsitteistöä sekä tärkeimmät kansainväliset maahanmuuttoon ja ihmisoikeuksiin liittyvät sopimukset ja liittojäsenyydet, jotka Skandinavian maiden on huomioitava kansallista maahanmuuttopolitiikkaa laatiessaan. Tämän jälkeen tarkastelen Pohjoismaisen hyvinvointivaltion pääpiirteitä ja valtiomuodon suhdetta maahanmuuttoon ja yleisemmin globalisoituvan maailman muutoksiin. Vaikka Skandinavian maiden eroavaisuuksien vertailu tuleeikin pääasiallisesti tapahtumaan vasta tutkimuksen myöhemmässä vaiheessa, sivuan jo tässä kohdin joitain tärkeimpiä hyvinvointivaltioiden

välillä havaittuja eroja valtiotösteemissö itsessöön sekö niiden suhtautumisessa maahanmuuttoon. Jatkan kappaletta esittelemöll nykyisen maahanmuuttotutkimuksen pöölinjauksia ja yhdistömmöll Skandinavian alueellisen kontekstin osaksi laajempaa transnationalismia kösittelevö teoreettista viitekehystö. Tästä perspektiivistö keskeistä on tarkastella kansallisvaltioiden territorioiden asemaa suhteessa globalisaation ja EU:n kaltaisen valtioiden välisen liiton aiheuttamiin poliittisiin prosesseihin, joiden kautta kansallinen tila muovautuu, saa uusia merkityksiö ja sen rinnalle syntyy uudenlaista, transnationaalial tilaa.

Maahanmuuton tutkimuksessa transnationaalial näkökulma onkin nykyöän keskeinen, sillä se mahdollistaa maahanmuuttoilmiöiden tarkastelun kansallisvaltioiden kapeaa spatiaalial rajausta laajemmassa ja monitasoisemmassa tilassa. Pöötän kappaleen esittelemöll Skandinavian maahanmuuttovastaisten, uusnationalististen puolueiden piirteitä ja ideologisia yhtenevöisyyksiö saman henkisiin eurooppalaispuolueisiin. Yhdistö tähön tarkasteluun myös kaksoiskansalaisuuteen ja kansalaisuuden myöntömiseen liittyvän lainsöädönnön ja yleisemmän teoreettisen tarkastelun, sillä kansalaisuuslainsöädönnön voi tulkita antavan osviittaa kunkin maan kansalaisuuden kokemisen tilasta. Yhdessä uusnationalististen puolueiden aseman kanssa kaksoiskansalaisuuden ja kansalaisuuden myöntömiseen liittyvät lainsöädönnölliset piirteet ovat kenties konkreettisimpial olemassa olevial indikaattoreital kertomaan EU:n kaltaisiin transnationaaleihin kehityskulkuihin (mm. EU-kansalaisuus ja EU:n yhteiset maahanmuuttoköytönnöt) asennoitumisesta.

2.1. Maahanmuuton yleiskösitteistö ja kansainväliset sopimukset

Maahanmuutto tai maahanmuuttajial eivät ole kösitteinä aivan niin yksiselitteisiä kuin voisi kenties ökkiseltöön olettaa, ja siksi ne on syytä määritellä tarkasti tutkimuksen yksiselitteisyyden ja epäselvyyksiltö völttymisen vuoksi. Ominaisuuksiltaan eri tyyppisiä maahanmuuttajial on sinönsö lukemattomia, mutta tietyt kansainväliset yleismöäritelmät auttavat olennaisimpien tyyppien luokittelussa ja ovat tutkimuksen selkeyden kannalta völttööttömiö. Seuraavaksi esittelenkin tutkimukseen sisöltvyö maahanmuuton yleiskösitteistöö, jota seuraa tärkeimpien Skandinavian maita sitovien kansainvälisten maahanmuuttoon ja laajemmin ihmisoikeuksiin liittyvien sopimusten sekö erilaisten liittojen esittely.

2.1.1. Maahanmuuton erilaiset tyypit ja yleiskäsitteistö

Tutkimuksessa tulen käyttämään Kansainvälisen siirtolaisuusjärjestön (IOM) tuoreinta määritelmää kansainvälisestä maahanmuuttajasta, sillä katson sen edustavan yleismaailmallisinta käytettävissä olevaa määritelmää. Kyseisen määritelmän mukaan kansainväliseksi maahanmuuttajaksi luetaan henkilö, joka on syytä tai henkilön laillista statusta katsomatta muuttanut asumistarkoituksella eri maahan kuin tämän alkuperäinen ja pääasiallinen asuinmaansa on (IOM 2019). Ruotsissa käytetään maahanmuuttajista puhuttaessa monesti käsitettä vierassyntynyt (*foreign-born*), joka viimeksi mainitun määritelmän lisäksi kattaa myös ruotsalaisille vanhemmille toisessa maassa syntyneet ja jossain vaiheessa Ruotsiin asumaan siirtyneet maahanmuuttajat (Pettersen & Ostby 2013: 77). Myös Ruotsin maahanmuuton tilastoja käsitellessäni käytän yläkäsitteenä kuitenkin tutkimuksen selkeyden nimissä IOM:n määritelmää, vaikka se saattaa johtaa pieniin epätarkkuuksiin maahanmuuton tilastoinnissa Ruotsin hieman erilaisesta maahanmuuttajan määrittelystä johtuen. Joissain tapauksissa voidaan vielä määritellä maahanmuuttajia erikseen sen mukaan, miten kauan he kohdemaassa lopulta oleskelevat. Koska Skandinavian maiden kansallinen tilastointi mukaan lukien suurimmassa osassa maahanmuuttoa koskevia tilastoja ei oleskelun pituutta eritellä eikä sen sisällyttäminen tutkimukseni tavoitteita juuri palvelisikaan, luetaan tutkimuksessani maahanmuuttajaksi kaikki kohdemaihin saapuneet, ainakin joksikin aikaa asumaan jääneet ja viranomaisten toimesta rekisteröidyt eri valtion kansalaiset. Näin ollen myös kohdemaan kansalaisuuden omaavat paluumuuttajat rajautuvat käyttämäni määritelmän ulkopuolelle.

IOM:n maahanmuuttajamääritelmän alle mahtuu lukuisia erilaisia maahanmuuttajatyyppejä, ja Smith sekä King (2012: 127) toteavatkin maahanmuuttotyyppien diversiteetin kasvavan nykymaailmassa jatkuvasti. Maahanmuuttoa koskevissa tilastoinneissa ja kansallisissa väestörekistereissä käytetään luokittelussa kuitenkin yleensä kolmea maahanmuuton päätyyppiä. Esimerkiksi Gudbrandsen (2012: 12-13) erottelee nämä maahanmuuttotyypit työperäiseksi, perheen yhdistämiseen liittyväksi sekä turvapaikanhakijoiksi. Viimeksi mainittuun luetaan tässä tutkimuksessa selkeyden nimissä myös YK:n pakolaisjärjestön (UNHCR) määritelmän täyttävät varsinaiset pakolaiset kuin myös muunlaiset humanitaarisen suojelun perusteella oleskeluluvan maasta saaneet maahanmuuttajat (IOM 2019). Kuhunkin maahanmuuttotyyppiin pätevät jotakuinkin omanlaisensa työntö- ja vetovoimatekijät ja ne

itsessään sisältävät erilaisia alatyyppejä, kuten Gudbrandsen (2012: 12-14) toteaa. Tutkimuksen myöhemmässä vaiheessa tehtävän maahanmuuton tilastollisen tarkastelun kannalta katson näiden kolmen päätyypin olevan joka tapauksessa johdonmukaisin luokittelutapa erilaiselle maahanmuutolle, vaikka se jättääkin tutkimuksen ulkopuolelle joitain olennaisia maahanmuuttotyyppieitä. Yksi tällainen maahanmuuttajaryhmä koostuu kansainvälisistä opiskelijoista, joiden voidaan myös katsoa mahtuvan IOM:n maahanmuuttajamääritelmän alle. Heitä ei kuitenkaan ole kaikkien Skandinavian maiden maahanmuuttotilastoinnissa luokiteltu omaksi ryhmäkseen, vaan joko sisällytetty mukaan kolmen päätyypin ulkopuolelle jäävien muiden maahanmuuttotyyppien kanssa tai vaihtoehtoisesti yhdistetty työperäisen maahanmuuton kanssa yhteiseksi luokaksi. Järjestelmällinen vertailu maiden välillä olisi opiskelijoiden kohdalla täten teknisistä syistä hyvin haastavaa tai jopa mahdotonta.

Maahanmuuton työntö- ja vetovoimatekijät liittyvät Smithin ja Kingin (2012) mukaan globalisoituneen maailman sosiaalisiin, taloudellisiin ja poliittisiin ilmiöihin ja näiden väliseen kansalliset valtiorajat ylittävään kytkeytymiseen. Nykyistä kansainvälistä maahanmuuttoa ei tulisikaan tutkia irrallaan näistä globaaleista ilmiöistä, jotka vaikuttavat olennaisesti siihen, millaista maahanmuuttoa tapahtuu ja mitkä ovat sen pääasialliset lähtö- ja kohdealueet (Smith & King 2012: 127). Globaalin epätasa-arvon ja kehityserojen takia muiden maahanmuuttajatyyppeiden ohella myös laittomien eli paperittomien maahanmuuttajien määrät ovat olleet jatkuvassa kasvussa, ja tällaisten maahanmuuttajien kontrolloinnin voidaan nähdä vaikuttaneen merkittävästi niin EU:n ja sen jäsenmaiden maahanmuuttopolitiikan -ja kontrollin kuin maahanmuuttovastaisen liikehdinnän kehitykseen (Jönsson 2014: 36). Vaikka paperittomat maahanmuuttajat ovatkin kiistatta monella tapaa merkittävä maahanmuuttajatyyppejä, perustuu heidän määränsä kussakin valtiossa eri viranomaistahojen laatiin arvioihin ja siten heidän huomioimisensa tässä tutkimuksessa on käytännössä mahdotonta. Toisaalta merkittävä osa paperittomista maahanmuuttajista on rekisteröity tulomaissa alun perin turvapaikanhakijoiksi, joten he näkyvät tilastoissa tämän maahanmuuttotyyppin kohdalla ennen paperittomien kategoriaan liukumistaan (Pakolaisneuvonta 2019).

Maahanmuutto jaetaan Borevin (2012) mukaan yleensä kahtia ulkoiseen ja sisäiseen osaan. Ensimmäinen viittaa ihmisten liikkuvuuden sääntelyyn ja kontrollointiin yli kansallisten valtiorajojen eli maahanmuuttopolitiikassa siihen osa-alueeseen, jossa määritellään, millainen

maahanmuutto on vastaanottajamaalle toivottavaa ja millaista toisaalta tulisi hillitä. Jälkimmäinen viittaa puolestaan maahan saapuneiden maahanmuuttajien yhteiskuntaan integroimiseen liittyviin erilaisiin toimenpiteisiin (Borevi 2012: 32). Vaikka tutkielmani keskittyykin pääasiallisesti maahanmuuton ulkoiseen osaan, on myös sisäinen puoli olennaista ainakin sivuten huomioida paristakin eri syystä johtuen. Ensinnäkin integraatiopolitiikan voi katsoa kertovan paljon siitä ideologiasta ja poliittisesta ilmapiiristä, mikä kyseisessä maassa vallitsee maahanmuuttoa kohtaan kullakin hetkellä niin julkisessa keskustelussa kuin maahanmuuttopolitiikan diskursseissa. Toisekseen muutokset maahanmuuttajia koskevissa sisäpoliittisissa laeissa ja käytännöissä, kuten tähän tutkimukseen sisältyvässä kaksoiskansalaisuuteen ja kansalaisuuden myöntämiseen liittyvässä lainsäädännössä, vaikuttavat todennäköisesti vähintään epäsuorasti kyseisen valtion houkuttavuuteen eri maahanmuuttajatyyppejen silmissä ja siten maahanmuuttovirtoihin. Vaikka maahanmuuttopolitiikka eri maissa Castlesin (2004: 214-215; 2010: 1573) mukaan toisinaan epäonnistuu toteuttamaan ennalta asetetut päämääränsä liian lyhytnäköisen tai kapeakatseisen, usein liikaa talousnäkökulmia korostavan politiikan takia, voi esimerkiksi erilaisten sosiaalietuuksien määrien ja kohdistamisperusteiden tai kansalaisuuden myöntämiseen liittyvän lainsäädännön muutoksilla olla suuriakin vaikutuksia kohdemaan vetovoimatekijöihin eri maahanmuuttajatyyppejen näkökulmasta.

2.1.2. Skandinavian maita koskevat kansainväliset maahanmuutto- ja ihmisoikeussopimukset ja liittojäsenyydet

Vuonna 1993 perustettu Euroopan Unioni on enenevissä määrin pyrkinyt tekemään jäsenvaltioidensa kesken kansallisvaltioiden rajat ylittävää maahanmuuttopolitiikkaa, mikä on näkynyt erityisen selkeästi turvapaikkapolitiikan ja rajavalvonnan yhteistyön kasvuna (Helbling & Kalkum 2018: 1782). Vuonna 1997 solmittu Amsterdamin sopimus asetti EU:n jäsenmaiden kesken yhteiset tavoitteet ja säännöt muun muassa maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikalle, ihmisten vapaalle liikkuvuudelle sekä EU:n ulkorajojen ylittämiseen, mitkä kaikki jäsenmaiden tuli tästä eteenpäin huomioida kansallisessa lainsäädännössään (Castles 2004: 217). Vaikka tällaisista yksittäisten valtioiden rajat ylittävistä sopimuksista huolimatta kansallisvaltioilla säilyy yhä huomattava määrä itsemääräämisoikeutta maahanmuuttopolitiikassaan, vaikuttaisi viime vuosikymmeninä voimistunut trendi

Euroopassa olevan menossa vahvasti kohti transnationaaleja maahanmuuton sääntelyn käytäntöjä ja sopimista.

Länsimaiden nykyään harjoittama maahanmuuttopolitiikka voidaan nähdä eräänlaisena kamppailuna ihmisten liikkuvuuden kontrolloimisen ja moraalisen velvollisuudentunteen välillä, jossa Amsterdamin sopimuksen lisäksi ennen kaikkea vuonna 1951 solmittu ja kaikkia Skandinavian maitakin sitovan Geneven pakolaissopimuksen sekä kansainvälisten ihmisoikeussopimusten noudattaminen vaikuttavat perheenyhdistämis- ja turvapaikanhakijatyyppeiden maahanmuuttajien oikeuksiin liikkua (Castles 2004: 217-218; Gudbrandsen 2012: 46; Helbling & Kalkum 2018: 1781). Geneven pakolaissopimus ja siihen liittyvät johdannaissopimukset velvoittavat muun Euroopan tavoin myös kaikki Skandinavian valtiot huomioimaan nämä myös omassa kansallisessa maahanmuuttoa koskevassa lainsäädännössään. Sopimuksessa pakolaiseksi määritellään lähtömaastaan kansainväliseen tilaan edennyt henkilö, jolla on perusteltu uhka joutua kotimaassaan vainotuksi rotunsa, uskontonsa, kansallisuutensa, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisensa tai poliittisen mielipiteensä vuoksi (IOM 2019).

Tällaisilla henkilöillä on oikeus Geneven pakolaissopimuksen mukaan kansainväliseen suojeluun, tietyt vähimmäiskriteerit täyttävään sosiaalisten tarpeiden tyydyttämiseen ja palautuskieltoon lähtömaahansa, kunnes tilanne siellä on todistettusti muuttunut turvalliseksi (Goodwin-Gill 2014: 37-40). Ihmisoikeus- ja pakolaissopimusten lisäksi Skandinavian maita koskevat myös työperäiseen maahanmuuttoon vaikuttavat kansainväliset sopimukset. Näistä vanhin on Pohjoismaiden välille jo vuonna 1954 solmittu sopimus yhteisistä työmarkkinoista, jonka tarkoituksena oli turvata maiden välisen työvoiman vapaa liikkuvuus (Pedersen et al. 2008: 7). Tuoreempi ja Skandinaviaan suuntautuvan kansainvälisen työperäisen maahanmuuton kannalta vielä merkittävämpi sopimus astui voimaan Pohjoismaista viimeisimpinä Norjassa ja Islannissa vuonna 1994, kun ne liitettiin osaksi EU- ja ETA-alueen työvoiman vapaan liikkuvuuden sopimusta (Egeberg 2003: 1).

	EU-jäsenyys	Schengenin sopimus	Euroopan ihmisoikeussopimus	Geneven pakolaissopimus	CEAS-direktiivit
Ruotsi	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä
Tanska	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä	ei
Norja	ei	kyllä	kyllä	kyllä	_*

Taulukko 1. Olennaisimmat Pohjoismaita koskevat kansainväliset sopimukset ja jäsenyydet.

**EU:n ulkopuolisena maana Norja ei ole voinut allekirjoittaa CEAS-direktiivejä.*

Kaikki kolme Skandinavian valtiota ovat allekirjoittaneet myös Schengen-sopimuksen, joka turvaa Schengen-alueen sisällä valtiorajojen ylittämisen ilman erillisiä rajatarkastuksia (Valtioneuvosto 2012). EU:lla on lisäksi Oikeus- ja sisäasioiden neuvoston alaisuudessa erilaisia maahanmuuttoon liittyviä sopimuksia, joista kaksi tämän tutkimuksen kannalta olennaisinta koskevat unionin yhteisiä perheen yhdistämis- ja turvapaikkakäytäntöjä (Common European Asylum System/CEAS). Ruotsi on allekirjoittanut näistä kummatkin, kun taas Tanska on ainoana EU:n jäsenmaana jättäytynyt ulos kaikista neuvoston perheen yhdistämiseen ja turvapaikanhakijoihin liittyvien sopimusten määräyksistä (EASO 2016: 19). Voidaankin huomata, että kunkin Skandinavian valtion maahanmuuttopolitiikkaan liittyvään itsemääräämisoikeuteen vaikuttaa omanlaisensa yhdistelmä erilaisia kansainvälisiä jäsenyyksiä, sopimuksia ja säädöksiä, jotka maiden on huomioitava kansallisessa lainsäädännössään (Taulukko 1). Kuten Taulukko 1 osoittaa, myös Norja kuuluu moneen olennaiseen maahanmuuttoon ja siirtolaisten oikeuksia koskevan kansainvälisen sopimuksen piiriin, vaikkei se EU:hun kuulumattomana olekaan velvoitettu noudattamaan perheen yhdistämiseen ja turvapaikanhakijoihin liittyviä CEAS-direktiivejä.

2.2. Skandinavian maiden valtiomuoto ja niihin kohdistunut maahanmuutto

2.2.1. Pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin pääpiirteet

Tutkiakseen Skandinavian valtioiden harjoittamaa maahanmuuttopolitiikkaa ja niihin kohdistunutta maahanmuuttoa, on ymmärrettävä laajemmin se yhteiskunnallinen ja

historiallinen konteksti, jossa Pohjoismaat harjoittavat sosiaali-, väestö- ja työmarkkinapolitiikkaansa. Sen vuoksi on syytä hieman tarkastella sitä valtiomuotoa, joka näissä maissa eri politiikan sektorit nivovat yhteen. Ruotsissa, Tanskassa ja Norjassa tämä valtiomuoto tunnetaan yleisesti nimellä Pohjoismainen hyvinvointivaltiomalli, ja se on ohjannut näiden yhteiskunnallista ja poliittista kehitystä viimeistään toisen maailmansodan päättymisestä lähtien (Christiansen & Markkola 2006: 9). Mallin ominaisuuksien syvällisempään tarkasteluun ei ole tämän tutkimuksen puitteissa mahdollista eikä toisaalta tarvettakaan mennä, mutta esittelen siitä seuraavaksi tämän työn kannalta olennaisimmat puolet.

Maailmansotien jälkeen Pohjoismaiden politiikassa levisi Christiansenin ja Markkolan (2006) mukaan ajatus luoda järjestelmä, joka hylkäisi ideologiassaan niin klassiset liberalistiset kuin sosialistisetkin ajatukset. Tämän seurauksena syntyi vähitellen ajatus uudenlaisesta järjestelmästä, Pohjoismaisesta hyvinvointivaltiosta, jota Christiansen ja Markkola (2006: 21) kutsuvat muunnelluksi kapitalismiksi (*modified capitalism*). Mallin menestyskulku Pohjoismaissa perustui sosiaalidemokraattisten puolueiden vankkaan suosioon ja yhteiskuntaluokkien välisten kompromissien kautta syntyneiden autonomisten työmarkkinoiden rooliin, joista viimeksi mainitut loivat eräänlaisen linkin valtion ja kansalaisten välille edesauttaen näin julkisen sektorin laajenemista (Christiansen & Markkola 2006; Harslof & Ulmestig 2013: 7). Paitsi markkinoiden, on valtion kontrolli ja sääntely Pohjoismaisessa mallissa tärkeää myös muiden yhteiskunnan ulottuvuuksien suhteen. Tällaisia ovat muun muassa erilaiset sosiaalietuudet, eläkkeet, terveyspalvelut, koulutus sekä vanhusten- ja lastenhoito, joiden turvaamiseksi talouskasvu nähtiin hyvinvointivaltion jatkuvuuden elinehtona (Christiansen & Markkola 2006: 17-19).

Pohjoismaisen hyvinvointivaltion perusajatuksen voi Brochmannia ja Hagelundia (2012: 5-8) mukaillen tiivistää siten, että niiden on käytettävissä olevan hallinnollisen ja poliittisen kapasiteettinsa puitteissa pyrittävä kattavasti tyydyttämään kansalaisten tärkeimmät sosiaaliset tarpeet, takaamaan institutionalisoidut kansalaisoikeudet sekä noudattamaan kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla solidaarisuuden ja universalisuuden periaatteita. Universalismilla tarkoitetaan sitä, että sosiaalietuudet ja julkiset palvelut eivät kohdistu vain yhteiskunnan heikompiosaisille, vaan kaikki populaation osat sosioekonomisen spektrin ääripäästä toiseen ovat samojen julkisten ohjelmien alaisuudessa (Kangas & Kvist 2018: 151). Koska hyvinvointivaltion tarjoamat sosiaalietuudet ja palvelut vaativat toteutuakseen suuren

verorahoin ylläpidetyn julkisen sektorin, on hyvinvointijärjestelmällä oltava valtion kansalaisten puolelta vahva tuki ja luottamus (Brochmann & Hagelund 2012: 17). Tällaisen luottamuksen vahvaa olemassaoloa Pohjoismaiden kansalaisten keskuudessa Rothstein (1994, cit. Brochmann et al. 2012: 29) perustelee sillä, että yhteiskunnan sisällä jokaisen jäsenen odotetaan tekevän osuutensa hyvinvointivaltion eteen ja hankkivan siten oikeuden osallistua sen tarjoamien universaalien oikeuksien piiriin. Crepaz (2008) näkee universalismin ajatukseen perustuvan hyvinvointivaltiomallin toteutuneen juuri Pohjoismaissa, sillä alueen etnisesti ja kulttuurisesti alun perin melko homogeenisten väestöjen jäsenten keskuudessa luottamus kanssaihmiin on ollut verrattain korkealla ja mahdollistanut siten ammattiliittojen ja sosiaalidemokraattisten puolueiden synnyn ja suosion. Yhdessä ne ovat kyenneet rakentamaan luottamukseen ja solidaarisuuteen perustuvan hyvinvointivaltion, jonka hedelmistä pääsevät ainakin periaatteessa hyötymään tasapuolisesti kaikki sen jäsenet (Crepaz 2008: 255).

2.2.2. Pohjoismainen malli ja maahanmuutto

Verovarjoilla kustannettu laaja julkinen sektori ja universalismin periaate muodostavat mielenkiintoisen yhtälön maahanmuuton kanssa, sillä alun perin Pohjoismainen malli on kehitetty aikana, jolloin Pohjoismaat eivät juuri vastaanottaneet kansainvälistä maahanmuuttoa. Hyvinvointivaltion toimintaedellytysten vuoksi voidaankin ajatella, että vallitseva taloudellinen tilanne on yksi merkittävällä tavalla vaikuttava tekijä sille, miten halukkaasti Pohjoismaat vastaanottavat hyvinvointivaltion resursseille enemmän tai vähemmän lisäkuormitusta aiheuttavia maahanmuuttajia. Onkin havaittu, että maahanmuuton vastustus kasvaa usein lamojen aikana taloudellisten resurssien ollessa niukempia ja kilpailun esimerkiksi työpaikoista ollessa rajumpaa (Billiet et al. 2014: 137-138; Bohman 2018: 287). Toisaalta kaikki ihmiset eivät yleisesti ottaen reagoi samalla tavalla maahanmuuttoon heikompien kansantaloudellistenkaan jaksojen aikana.

Erityisesti vastaanottajamaan ihmisten tulotason ja vastaavasti työperäisen maahanmuuton taitotason on huomattu Facchinin ja Maydan (2009) mukaan vaikuttavan siihen, miten kantaväestö maahanmuuttajiin asennoituu. Korkeamman tulotason ihmisten on havaittu vastustavan eniten matalan taitotason työperäistä maahanmuuttoa, sillä heidät nähdään ammattitaitoisempia maahanmuuttajia suuremmaksi taakaksi hyvinvointivaltion taloudelle

heikomman veronmaksupotentiaalinsa vuoksi (Facchini & Mayda 2009: 312-313). Tämän pohjalta onkin perusteltua olettaa, että jos yksilötason asenteet maahanmuuttoa kohtaan heijastuvat myös valtion makrotasolle, voisi matalamman taitotason työperäinen maahanmuutto olla sellaista, jota Pohjoismaat pyrkivät vaikeampien kansantalouden jaksojen aikana ennen kaikkea rajoittamaan. Myös perheenyhdistämis- ja turvapaikkatyyppinen maahanmuutto ovat hyvinvointivaltion resursseja kuluttavia maahanmuuttotyyppisiä, mutta niiden rajoittaminen on yksittäisen kansallisvaltioiden toimesta haastavampaa kansainvälisten sopimusten ja liittojäsenyyksien velvoitteiden vuoksi (Taulukko 1). Onkin mielenkiintoista tutkia, missä määrin taloussuhdanteiden vaikutukset maahanmuuttoon Pohjoismaissa mahdollisesti näkyvät ja toisaalta eroavat niiden välillä.

Erilaisia hyvinvointivaltioita tutkinut Kitchelt (1995) on havainnut Crepazin (2008) tulkintoihin nähden varsin loogisesti, että hyvinvointivaltiolla on paremmat edellytykset kehittyä sitä kokonaisvaltaisemmaksi, mitä homogeenisempi sen väestöpohja on etnisesti ja kulttuurisesti alun alkaen ollut. Näin ollen luokkien tai etnisten kansanryhmien välisten kamppailujen sijaan yhteiskuntaa on voinut ohjata yhteneväinen tunne valtion halutusta kehityssuunnasta, mikä on toiminut eräänlaisena katalysaattorina hyvinvointivaltion myöhemmälle kehitykselle (Kitchelt 1995: 263). Tämä teoria linkittyy läheisesti Skandinaviaan, sillä ne ovat olleet väestöpohjaltaan niin etnisesti kuin kulttuurisesti pitkään varsin homogeenisia ja maahanmuutto on vaikuttanut niiden väestöpohjaan maasta riippuen aikaisintaan 1960-luvulta lähtien (Bay et al. 2010: 1-2; Harsløf et al. 2013: 35).

Ei kuitenkaan ole aivan yksiselitteistä, että edellä mainittu luottamus väestön keskuudessa välttämättä rapistuisi väestöpohjan muuttuessa maahanmuuton vaikutuksesta heterogeenisemmaksi. Tähän näkemykseen nähden juuri päinvastaisesti Crepaz (2008) toteaa, että universalismin arvopohjasta ammentavan hyvinvointivaltion voi nähdä parantavan yhteiskunnan edellytyksiä kulttuurisen ja etnisen erilaisuuden ylittävään solidaarisuuteen. Näkökulmasta riippuen voidaankin tulkita, että Pohjoismaat voivat valtiomuotonsa, universalismin arvojensa ja väestön historiallisten sekä etniskulttuuristen piirteidensä pohjalta asemoitua maahanmuuton vastaanottajavaltioina kahdella jokseenkin vastakkaisella tavalla. Ensimmäisessä mallissa ne ovat erityispiirteidensä takia kehittyneet solidaarisiksi ja erilaisiin kulttuureihin avoimesti suhtautuviksi hyvinvointivaltioiksi, jotka universalismin ajatuksen takia ovat myös maahanmuuttajien näkökulmasta varsin houkuttelevia kohdemaita. Toisen mallin mukaan Pohjoismaat ovat kehittyneet laajaksi kasvaneen hyvinvointivaltionsa

taloudellista kestävyyttä sekä väestön etnistä ja kulttuurista homogeenisuutta suojeleviksi kansallisvaltioiksi, joissa maahanmuutto nähdään lähtökohtaisesti vallitsevaa tilaa uhkaavana ilmiönä. Crepazin ja Damronin (2009: 455-457) tutkimuksen valossa ensiksi mainittu malli vaikuttaisi kuitenkin pätevän Pohjoismaihin paremmin, sillä syvälle juurtuneiden universalismin ja ihmisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteiden takia ne ovat kehittäneet muita hyvinvointivaltiotyyppejä vahvemman kyvyn välttää niin kutsuttua hyvinvointisovinismia (kts. s. 27) ja siten integroida maahanmuuttajat tehokkaammin osaksi yhteiskuntaansa.

Muun maailman tavoin myös Skandinaviassa niihin suuntautuvan maahanmuuton määriä pyritään eri keinoin kontrolloimaan, ja Smithin (2005, cit. Sager 2016: 48) mukaan näin kuuluukin tehdä kantaväestön kulttuurin jatkuvuuden suojelemiseksi. Brochmann ja Hagelund (2012: 272) näkevät hyvinvointivaltion perusrakenteiden suojelun ja säilyttämisen olevan Skandinavian maiden poliittisten toimijoiden keskeisiä tehtäviä, vaikkakin kunkin valtion tehtäviin kuuluu samalla huolehtia myös kansainvälisten maahanmuuttoa ja ihmisoikeuksia koskevien sopimusten noudattamisesta. Vaikka valtio haluaisikin rajoittaa turvapaikkaperustein saapuvien maahanmuuttajien määriä, ovat niiden kädet edellä mainittujen sopimusten takia osittain sidotut. Turvapaikkaperusteiset maahanmuuttajat ovatkin tämän takia luultavasti hankalin maahanmuuttajatyypin pohjoismaisen regiimin näkökulmasta, sillä kyseisen maahanmuuttajatyypin kohdalla universalismin premissien ja toisaalta kansainvälisten sopimusten kautta rakentuvan moraalisen velvollisuudentunteen voidaan katsoa olevan jonkinasteisessa ristiriidassa hyvinvointivaltion taloudellisia lähtökohtia vasten (Brochmann & Hagelund 2012: 171).

Vaikka Greve (2018: 508-509) näkee Pohjoismaiden Ruotsin ja Tanskan johdolla löysänneen universalismin ehtojaan muun muassa tiukentamalla sosiaalietuuksien myöntämisen kriteerejä, voi universalismin näin pitkälle vietynä silti yhä nähdä erottavan Pohjoismaat muunlaisista hyvinvointivaltiotyypeistä. Siinä missä uusliberalismin aate on voimistunut 90-luvulta lähtien ja korvannut useissa länsimaissa monia perinteisesti julkisen sektorin piiriin kuuluvia tehtäviä, on Pohjoismainen hyvinvointivaltiomalli osoittautunut verrattain sitkeäksi ja pääosin säilyttänyt ydinelementtinsä (Christiansen & Markkola 2006: 27; Martikainen et al. 2012: 128). Etenkin Tanskassa on kuitenkin havaittavissa merkkejä yksityisen sektorin kasvavasta roolista julkisen kustannuksella muun muassa eläkkeiden ja terveysvakuutusten saralla, ja moni sosiaaliturvamuutos on etenkin oikeistopopulistisen Tanskan kansanpuolueen

ajamana vaikuttanut kielteisesti tiettyjen etnisten vähemmistöjen saamiin tulonsiirtoihin verrattuna valtaväestöön (Kvist & Greve 2011: 157-158).

Isossa kuvassa kolmen suurimman Skandinavian valtion samankaltaisen hyvinvointimallin ohjailemat valtiorakenteet ovat Bohmanin (2018) mukaan ainakin toistaiseksi silti säilyneet monilta osin lähes muuttumattomina ja toisiinsa nähden melko samanlaisina. Tästä linjasta poikkeuksen tekee maahanmuuttopolitiikka, joka on maissa kehittynyt enemmän tai vähemmän omiin suuntiinsa johtaen toisistaan poikkeaviin lopputulemiin saapuneiden maahanmuuttajien määrissä ja ominaisuuksissa (Bohman 2018: 288). Voidaan huomata, että Pohjoismaiset hyvinvointivaltiot ovat viimeisten vuosikymmenien aikana joutuneet pohtimaan uudelleen valtiomuotonsa rakenteellisia piirteitä globalisoituvan maailman myllerryksessä, minkä vaikutuksista kasvanut kansainvälinen maahanmuutto on kenties eräs konkreettisin ilmentymä. Nykymaailmassa muiden sosiaalisen transformaation osatekijöiden ohella juuri maahanmuutto on tuonut mukanaan myös Skandinavian maille haasteita ja uhkia, jotka ulottuvat hyvinvointivaltion taloudellisesta kestävydestä kulttuurisen sekoittumisen aiheuttamiin uhkakuviin (Kvist & Greve 2011: 146; Bohman 2018: 285). Juuri tämän vuoksi Skandinavian valtiot ovat toisiinsa monin tavoin vertautuvina erityisen mielenkiintoinen kohdealue vertailevalle maahanmuuttotutkimukselle.

2.3. Transnationalismi ja maahanmuutto: muutosten kourissa olevat valtioterritoriot

Maahanmuutto on teemana hyvin moniulotteinen, minkä takia siihen liittyvä tutkimus haarautuu usean eri tieteenalan piiriin. Eri tieteenalat keskittyvät maahanmuuton ilmiöiden tarkasteluun eri mittakaavoilla lähtien esimerkiksi taloustieteilijöiden suosimasta makrotasosta ulottuen aina antropologiassa yleisesti suosittavaan mikrotasoon (Brettel & Hollifield 2000: 9). Maahanmuuton tutkimuksessa on silti Wimmerin ja Glick-Schillerin (2002) mukaan perinteisesti korostunut kansallisvaltioiden territorioiden hegemoninen asema tutkittavana yksikkönä, jonka itsestäänselvyytinä pidetyn ja naturalisoidun statuksen aikaansaamiseen on osallistunut osaltaan useampi tieteenala. Autonomisten kansallisvaltioiden ja niiden rakentumisprosessien on nähty juurikaan kyseenalaistamatta olevan jonkinlainen globalisoituvan maailman vastavoima sen sijaan, että olisi pyritty

ymmärtämään niiden välille ja rinnalle muodostuneita monimutkaisia vuorovaikutussuhteita (Wimmer & Glick-Schiller 2002: 301-306).

Tällaista kansallisvaltioiden territorion dominoivaa ja keskeistä asemaa yhteiskunnallisessa tutkimuksessa kutsutaan yleisesti metodologiseksi nationalismiksi (Chernilo 2006: 5-6). Tieteellisessä tutkimuksessa sen voi jossain määrin nähdä johtaneen yhteiskunnallisen tilan ja luonteen tulkinnan vääristymiseen ja yksinkertaistamiseen. Tämä johtuu siitä, ettei metodologinen nationalismi lähtökohdiltaan anna juurikaan tilaa muiden spatiaalisten mittakaavojen tarkasteluun tai huomioi sitä, miten kansallisvaltiot itsessään sijoittuvat tai muotoutuvat suhteessa lokaaleihin, transnationaaleihin tai globaaleihin voimiin (Sager 2016: 43). On siis varsin helppo ymmärtää, että metodologinen nationalismi on saanut yksipuolisesta perspektiivistään osakseen runsaasti kritiikkiä. Tämän kritiikin tarkoitus ei ole ollut päästä eroon kansallisvaltioista tutkimusyksikkönä tai sinänsä vähätellä niiden merkitystä, vaan ymmärtää valtioterritoriot osana erilaisten kansainvälisten virtauksien eräänlaista sääntelysteemiä (Glick-Schiller 2010: 119). Näin ajateltuna kansallisvaltioita ei voi pitää täysin autonomisina yksiköinä, jotka kukin päättävät esimerkiksi omasta rajakontrollistaan, vaan ne muovautuvat jatkuvasti muutostilassa olevien transnationaalien ja globaalien voimien sekä instituutioiden myötävaikutuksesta (Sager 2016: 43).

Euroopassa maahanmuuton kontrollia on skaalattu kansallisvaltioiden tasolta kohti transnationaalia tilaa EU:n yhteiseksi maahanmuuttokontrollin regiimiksi, mikä muuttaa täten jäsenvaltioiden kansallista itsemääräämisoikeutta ja monimutkaistaa käsitystä valtioiden aiemmin ehdottomina ja sovittuina nähdyistä rajoista (Favell 2014: 274; Collyer & King 2015: 193). Hansenin (2014) kuvaama EU:n ratkaisu turvapaikanhakijoiden liikkumisen kontrolloinnista on hyvä esimerkki tällaisen transnationaalien tilan rakentamisesta. YK:n pakolaissopimuksen hengessä EU:n jäsenvaltiot ovat velvoitettuja takaamaan rajojensa sisään saapuville turvapaikanhakijoille minimitarpeet tyydyttävän majoituksen ja toimeentulon turvapaikan hakuprosessin käsittelyn ajaksi, minkä takia maiden itsemääräämisoikeus rajojensa suhteen heikkenee välittömästi tällaisten maahanmuuttajien ylittäessä ne. Osittain tästä syystä EU on ”ulkoistanut” rajavalvontaa jäsenvaltioiden kansallisilta rajoilta muun muassa lentokenttien passintarkastusten ja yhteisten merialueiden vartioinnin keinoin (Hansen 2014: 260).

Maantieteen tutkimuksella on ollut oma merkittävä osansa käänöksessä pois päin metodologisesta nationalismista kohti transnationaalia tilan käsitystä. Transnationalismin perspektiivistä spatiaaliset tasot käsitetään Collyerin ja Kingin (2015) mukaan yhteiskunnallisesti rakentuneina, ja siten vaikkapa juuri valtioiden rajat nähdään kiinteiden ja fyysisten rakenteiden sijaan alati muutoksessa olevina prosesseina. Ymmärrys tilan monimutkaisuudesta ja yhteiskunnallisten prosessien spatiaalisesta rakentuneisuudesta saavat jatkuvasti enemmän jalansijaa myös muiden tieteenalojen transnationalismia käsittelevässä tutkimuksessa (Featherstone et al. 2007: 383; Collyer & King 2015: 186-187).

Transnationalistisen perspektiivin vahvuus voidaan nähdä olevan juuri siinä, miten sen avulla voidaan tarkastella samalla sekä transnationaalien yhteiskunnallisten tilojen tapaisia uudempia muodostelmia, että sitä, miten vanhat kansallisen tason instituutiot muovautuvat valtioiden rajoja ylittävien prosessien vaikutuksesta (Faist 2010: 1672). Paradigman siirtyä pois päin metodologisesta nationalismista monipuolistaa täten maahanmuuton tutkimuksen aiemmin liian yksipuoliseksi jäänyttä otetta, ja sen avulla kyetään paremmin ymmärtämään kansallisvaltioiden territorioiden ulkopuolella ja niiden välille muodostuvien systeemien merkitys maahanmuuttoprosesseissa. Lopulta transnationaalien koulukunnan kenties merkittävin huomio on se, miten kansallisvaltiota tulisi käsitellä vain yhtenä mahdollisena tutkimuksen yhteiskunnallisena mittakaavana monen muun eri vaihtoehtoisen tason rinnalla (Amelina & Faist 2012: 1711).

Tässä kohtaa on myös syytä huomioida transnationalismin näkökulman ero perinteisempään internationalismin näkökulmaan, jossa painopiste on Faistin (2010) mukaan lähes yksinomaan valtioiden ja muiden kansallisten toimijoiden välisten suhteiden ja prosessien tarkastelussa. Transnationaali tutkimus menee ikään kuin tämän yläpuolelle ja keskittyy tutkimaan myös muiden kuin kansallisten toimijoiden merkitystä niissä useamman valtion rajat ylittävissä prosesseissa, joissa transnationaalit verkostot luovat uudenlaisia yhteiskunnallisia tiloja esimerkiksi maahanmuuttajien valtioiden rajoja ylittävän liikkumisen johdosta syntyvien eri lokaatioissa olevien ihmisryhmien välille (Glick-Schiller & Çağlar 2009: 186; Faist 2010: 1667). Tutkittaessa Eurooppaan suuntautuvaa maahanmuuttoa transnationaali tila muodostuu vuorovaikutussuhteista kansainvälisten maahanmuuttajien mobiliteetin ja heidän liikkumistaan eri keinoin kontrolloimaan pyrkivien valtioiden välille (Collyer & King 2015: 190). Skandinaviassa ja muualla Euroopassa tämän lisäksi maahanmuuttoprosesseihin vaikuttavat kansainvälisten sopimusten ja toiminnallisten elimiensä kautta myös EU ja YK,

jotka täydentävät monisyiseksi leviävän maahanmuuttoa kehystävän verkoston ja transnationaalien tilan institutionaalisen kokonaisuuden.

Kansallisvaltioiden merkitysten muutosten lisäksi transnationaalit prosessit liittyvät myös suoremmin kansainvälisiin maahanmuuttajiin heidän välilleen muodostuvien sosiaalisten verkostojen kautta. Maahanmuuttajien liikkumisen on jo pidemmän aikaa havaittu liittyvän laajempiin yhteiskunnallisiin rakenteisiin, joista tulo- ja lähtömaiden välisten ihmisryhmien välille muodostuvien sosiaalisten verkostojen on Bilecenin ja muiden (2018) mukaan nähty olevan hyvinkin olennaisia maahanmuuttoprosessien kannalta. Tällaiset sosiaaliset verkostot ylittävät perinteisiä maantieteellisiä ja poliittisia rajoja ollen siten osa laajempaa transnationaalista tilaa, ja näiden verkostojen on tutkittu pienentävän rimaa tehdä päätös muutosta uuteen maahan sekä vaikuttavan merkittävästi siihen, miten maahanmuuttajat kohdemaitansa valikoivat (Bilecen et al. 2018: 1). Skandinaviaan suuntautuneen maahanmuuton tutkimisen kannalta sosiaalisten verkostojen teorialla on mielenkiintoisia implikaatioita. Ensinnäkin voisi olettaa, että mitä varhaisemmassa vaiheessa kansainvälinen maahanmuutto on tiettyyn maahan alkanut, sitä suuremmaksi se on vuosikymmenten aikana ehtinyt määrällisesti kasvaa sosiaalisten verkostojen levittäytymisen vuoksi. Toisekseen on perusteltua ajatella, että tiettyjen kansalaisuuksien määrät maahanmuuttajien keskuudessa jatkavat kerran alettuaan kasvamistaan, kun ensimmäisen aallon maahanmuuttajien perheenjäsenet pyrkivät seuraamaan perässä laajentaen vähitellen kyseisen kansalaisuuden osuutta kohdemaassa. Koska Skandinaviassa kansainvälinen maahanmuutto käynnistyi ennen muita Ruotsissa, on maahan saapuneiden maahanmuuttajayhteisöjen ja lähtömaiden välille ehtinyt muodostua oletettavasti myös runsaimmin sosiaalisia verkostoja. Tämän taas voi olettaa vaikuttavan valtioon suuntautuneeseen maahanmuuttoon niin kokonaismäärällisesti kuin tiettyjen kansalaisuuksien kumuloituvien määrien suhteen.

Kansallisvaltioiden territoriot eivät lopulta ole postmodernien, maailmaa ilman valtioiden välisiä rajoja ennustaneiden utopioiden mukaisesti kadonneet ja ovat siten yhä toimiva ja perusteltu alueellinen taso maahanmuuton kaltaisen valtioiden rajoja ylittävän ilmiön tutkimiseen, missä maahanmuuton kontrollointi tapahtuu yhä paljolti valtioterritorion rajoilla (Amelina & Faist 2012: 1710; Castles 2017: 1567). Olennaista on kuitenkin huomioida valtioiden territorion alati muutoksessa oleva tila suhteessa niihin monilta osin vaikuttavaan ympäröivään maailmaan, joka Skandinavian tapauksessa tarkoittaa esimerkiksi Euroopan Unionin jäsen- ja kumppanuusvaltioihinsa vaikuttavaa päätöksentekoa esimerkiksi juuri

maahanmuuttopolitiikkaan liittyen. Sen sijaan että maahanmuuttoa käsittelevissä tutkimuksissa hylättäisiin vielä nykyäänkin paljon kansallisvaltioiden välille muotoutuva makrotaso, tulisi näkökulma kääntää pikemmin siihen, miten kansallisvaltiot maahanmuuton kautta rakentuvat uudelleen ja muodostavat sekä yhdessä että erikseen uudenlaisia merkityksiä sekä mekanismeja maahanmuuttajien liikkumisen sääntelyyn (Favell 2014: 271).

2.4. Uusnationalistiset puolueet, kansalaisuuden konseptin muutokset ja siihen liittyvä lainsäädäntö

Transnationaalien hallinnan kasvu kansallisvaltioiden itsemääräämisoikeuden kustannuksella ei ole ollut missään nimessä suoraviivainen ja kaikkien kannattama kehityssuunta, vaan se on saanut osakseen myös merkittävää poliittista vastustusta. Kansallisvaltioiden itsemääräämisoikeuden kaventuminen etenkin maahanmuuttopoliittisissa kysymyksissä on osaltaan johtanut muun läntisen Euroopan tavoin myös Skandinaviassa kansallismielisten, maahanmuuttoa vastustavien puolueiden suosionkasvuun ja asemien vankistumiseen (Jungar & Jupskås 2014: 215-216). Tähän on Rydgrenin (2010) mukaan merkittävästi vaikuttanut myös länsimaiden ja Skandinavian politiikassa keskustelua perinteisesti dominoineen sosioekonomisen ulottuvuuden merkityksen väheneminen poliittisessa mielessä tuoreempien sosiokulttuuristen teemojen kustannuksella. Toisin sanoen mitä heikompi merkitys erilaisilla talouteen liittyvillä yhteiskunnallisilla aiheilla kuten julkisen sektorin laajuudella on poliittisessa keskustelussa ja toisaalta, mitä vahvempi merkitys äänestäjille maahanmuuton kaltaisilla arvo- ja kulttuurikysymyksillä on, sitä parempi mahdollisuus uusnationalistipuolueilla on menestyä (Rydgren 2010: 59).

Pohjoismaissa tällaisiksi puolueiksi luetaan nykyään yleisesti Ruotsidemokraatit Ruotsissa, Edistyspuolue Norjassa ja Tanskan kansanpuolue Tanskassa. Omanlaisistaan historioistaan ja äänestystuloksistaan huolimatta ne jakavat monia yhteisiä piirteitä ja vaikuttavat eri tavoin maidensa maahanmuuttoon liittyviin politiikan sektoreihin sekä julkiseen keskusteluun (Brochmann & Hagelund 2012: 175; Lithman 2013: 255; Bohman 2018: 290). Muiden vastaavanlaisten eurooppalaispuolueiden tavoin kaikkia kolmea yhdistävät muun muassa maahanmuuton vastustus, vahvan kansallisvaltion kannatus sekä hyvinvointivaltion jatkuvuuden puolustaminen, kunhan sen hyödyistä pääsevät nauttimaan (etnisen)

kantaväestön jäsenet (Eger & Valdez 2014: 117). Uusnationalistipuolueiden tarkastelun jälkeen siirryn käsittelemään, miten kansalaisuuden käsite on niin viralliselta kuin kokemukselliselta puoleltaan saanut uusia merkityksiä kansainvälisen maahanmuuton ja EU:n kaltaisen transnationaalien instituutioiden vaikutusten myötä.

2.4.1. Uusnationalistiset puolueet ja maahanmuuton vastustus

Perinteisesti edellä mainitun kaltaisia puolueita on pidetty äärioikeistolaisina, mutta niiden talouspolitiikassa on Egerin ja Valdezin (2014) mukaan 90-luvulta lähtien havaittu siirtymä vasemmistolaisempaan suuntaan samalla, kun puolueiden sosiaalipoliittinen arvomaailma on liikkunut eurooppalaispuolueiden konservatiivisimpaan laitaan. Siksi tällaisten puolueiden äärioikeistolaista totuudenmukaisemman ja nykyistä ideologista ydintä paremmin kuvaavan yhteisnimityksen voi nähdä olevan uusnationalistinen (Eger & Valdez 2014: 117). Norjan edistyspuolue muodostaa kahteen muuhun Skandinavian sisäpuolueensa nähden tosin jonkinlaisen poikkeuksen, sillä vähemmän autoritäärisenä ja talouspolitiikaltaan oikeistolaisempana se on muita kolmea puoluetta lähempänä perinteistä porvarillista konservatiivipuoluetta (Jungar & Jupskås 2014: 216). Maahanmuuttoon kriittisesti suhtautuvana kansallismielisenä puolueena sen voi kuitenkin tämän tutkimuksen puitteissa laskea kuuluvan samaan puolueperheeseen kahden muun Skandinavian uusnationalistipuolueen kanssa.

Betz ja Johnson (2004: 223) tiivistävät uusnationalististen puolueiden pääsanoman siten, että heidän ideologiansa kantautuu eräänlaisesta vastareaktiosta alkuperäisten etnisten kansanryhmien yhteiskunnallisen valta-aseman rappeutumiseen muun muassa maahanmuuton ja EU:n vaikutusten vuoksi. Moderneissa kansallisvaltioissa verrattain usein tietty etnisesti rakentuva kansallisuus on ollut keskeinen rakennuspalikka näiden valtioiden identiteettiä, ja sen vuoksi kansainvälisen maahanmuuton lisäksi globalisaation ja EU:n kaltaiset monikansalliset voimat nähdään kyseisten puolueiden ajatusmaailmassa vakavana uhkana tämän hegemonisen aseman tulevaisuudelle (Betz & Johnson 2004: 223-224). Lisäksi globalisaation ja modernisaation myötä kasvaneen ulkomaisen työvoiman liikkuvuuden sekä toisaalta etenkin perinteisen teollisuuden työpaikkojen väheneminen ovat tehneet monista länsimaisista työväenluokan edustajista niin kutsuttuja globalisaation häviäjiä, jotka protestina näille ilmiöille saattavat antaa äänensä näitä liikehdintöjä voimakkaimmin vastustaville

uusnationalistipuolueille (Oesch 2008: 350-351; Oskarson & Demker 2015: 632). Siten uusnationalistiset puolueet edustavat perinteisen kansallisvaltion aseman ylläpitämistä puolustavaa voimaa, jossa maahanmuuton vastustus on ollut 1990-luvulta lähtien luontaisin yhdistävä tekijä esimerkiksi aiempien vuosikymmenten taloudellisten ideologioiden sijaan, vaikka useat muutkin pääsääntöisesti kansallismielisyyteen linkittyvät huolet ovat huomionarvoisia tällaisten puolueiden aatemaailmaa yhdistävinä tekijöinä (Arzheimer 2008: 194; Eger & Valdez 2015: 119).

Eger ja Valdez (2015: 125) näkevätkin, että juuri kansallismielisyyteen, monikulttuurisuuden vastustukseen ja arvopohjaltaan perinteitä kunnioittavaan, kansallisessa kontekstissa tyypillisenä nähtyyn elämäntyyliin nojaavan poliittisen ideologian nousun uusnationalististen puolueiden politiikan ytimeen olevan merkittävin muutos vertaillaessa sitä aiempien äärioikeistolaisten puolueiden ajatusmaailmaan. Keskeinen yhdistävä piirre uusnationalistipuolueilla on Rydgrenin (2008) mukaan lisäksi asemansa vakiinnuttaneista vanhemmista puolueista koostuvan poliittisen eliitin harjoittaman politiikan vastustus. Keskeisiä argumentteja poliittista eliittiä vastaan ovat useimmiten haitallisena nähdyn monikulttuurisuuden ja etnisten vähemmistöjen tukeminen tavallisten kansalaisten kustannuksella ja ylipäänsä kansainvälinen orientoituminen kansallisen sijaan (Rydgren 2008: 738; Nordensvard & Ketola 2015: 370-371). Skandinavian uusnationalististen puolueiden kannatuslukujen ja maahanmuuttopoliittisen vaikutusvallan tarkastelu kertoo tämän takia paljonkin siitä, kuinka merkittävässä asemassa EU-tasolla harjoitetun transnationaalien maahanmuuton hallinnan ja maahanmuuton sekä monikulttuurisuuden vastustus sinällään kussakin maassa on, ja miten tällainen ideologinen arvomaailma on valtioissa ajan kuluessa elänyt ja mahdollisesti valtavirtaistunut vaikuttaen näin kyseessä olevan valtion maahanmuuttopolitiikkaan.

Aiemman tutkimuksen pohjalta onkin vedettävissä varsin suoraviivainen johtopäätös, jonka mukaan se, mitä vaikutusvaltaisempi ja keskeisempi asema uusnationalistisella puolueella on maansa poliittisessa järjestelmässä, sitä tiukempaa kyseisen valtion maahanmuuttopolitiikka ainakin pyrkii olemaan. Tämä puolestaan näkyy oletettavasti myös maahan suuntautuvan maahanmuuton määrissä niitä laskevana trendinä. Pohjoismaiden tapauksessa ei kuitenkaan ole niin yksiselitteistä, millaista maahanmuuttoa niissä pyritään uusnationalististen puolueiden johdolla tai muiden puolueiden toimesta erityisesti tilkitsemään. Tämä johtuu siitä, että suhteellisen rikkaina valtioina Skandinavian maiden voisi olettaa Gorodzeiskyn (2011: 109)

havaintojen perusteella suosivan itseään köyhemmistä valtioista peräisin olevaa maahanmuuttoa, sillä tällaisten maahanmuuttajien ei katsota kilpailevan kantaväestön kanssa samoista parempipalkkaisista työpaikoista. Toisaalta kuten aiemmin totesin, Pohjoismaiden laajat julkiset sektorit ja universalismin periaatteen toteuttaminen edellyttävät riittävää veronmaksajapohjaa, mikä taas puoltaisi rikkaampien maiden työperäisten ja ammattitaitoisempien maahanmuuttajien olevan kansantaloudelle toivottavimpia maahanmuuttajaryhmiä.

Kuten myös jo aiemmin mainitsin, vaikuttavat taloussuhdanteiden liikehännät merkittävästi maahanmuuton vastustuksen tasoon siten, että bruttokansantuotteen laskun ja talouskasvun hidastumisen on huomattu vaikuttavan negatiivisesti kansalaisten asenteisiin maahanmuuttoa kohtaan (Billiet et al. 2014: 152). Onkin kiinnostavaa tarkastella lähemmin, onko heikompien kansantalouden jaksojen ja uusnationalististen puolueiden suosion vaihtelun välillä havaittavissa kausaalisuutta viittaavaa yhteyttä. Taloudellisten perusteiden lisäksi maahanmuuttoa vastustetaan myös kulttuurisin perustein. Tällaisten perusteiden pohjalta Hellwigin ja Sinnon (2017: 341) mukaan tärkeimmäksi maahanmuuton vastustuksen kriteeriksi nousee kyseisen valtion kansallisidentiteetin suojeleminen, ja tällöin kohdemaahan nähden erilaisista uskonnollisista ja kulttuurisista yhteiskunnista saapuvia maahanmuuttajia pidetään merkittävimpinä maahanmuuton uhkina yhteiskunnan etniskulttuurista eheyttä vaarantavien vaikutusten takia. Tässä tapauksessa ei-kristinuskoiset ja Skandinavian maihin nähden autoritäärisemmin hallituista maista saapuvat maahanmuuttajat olisivat kaikkein luultavimmin sellaisia, jotka uusnationalististen puolueiden ja heidän aatemaailmansa kannattajien tulkinnoissa koetaan erityisen epätoivottaviksi.

Nordensvard ja Ketola (2015: 360) näkevät Skandinavian uusnationalististen puolueiden kannattavan universaalista ja tasa-arvoista hyvinvointivaltiota tietynlaisen nationalistisen ja etnisen näkökulman kautta. Tämän takia uusnationalististen puolueiden ja heidän kannattajiensa toivomasta hyvinvointivaltion kehityssuunnasta käytetään van der Waalin ja muiden (2010) mukaan usein nimitystä hyvinvointisovinismi (*welfare chauvinism*), jossa maahanmuutto-, monikulttuurisuus- ja integraatiokysymykset yhdistyvät huoliin hyvinvointivaltion kestävydestä ja laajuudesta. Hyvinvointisovinismilla tarkoitetaan hyvinvointimekanismien ja riittävän laajan julkisen sektorin ylläpitämisen kannattamista, kunhan siitä pääsevät hyötymään ennen muuta syntyperäiset ”omat kansalaiset”, eivätkä eri etnisen taustan omaavat ja siten hyvinvointivaltion resursseja kohtuuttomasti ajatellulla

tavalla kuluttavat maahanmuuttajataustaiset henkilöt (van der Waal et al. 2010: 359-360; Schumacher & van Kersbergen 2016: 302).

Uusnationalististen puolueiden vaikutus maahanmuuttopolitiikkaan ei välttämättä kuitenkaan kovin usein ole suoraa, vaan se voi tapahtua myös välillisesti muiden puolueiden kautta. Dahlström ja Sundell (2012: 354) näkevät, että uusnationalististen puolueiden kannatuksen kasvu voi johtaa vakiintuneempien puolueiden maahanmuuttokantojen tiukentumiseen äänestäjien houkuttelemiseksi puolelleen. Tässä suhteessa merkityksensä on myös sillä, miten pitkään kussakin Skandinavian valtiossa uusnationalistiset puolueet ovat olleet mukana päätöksenteossa. Tanska erottuu tältä osin edelläkävijänä kahteen muuhun Skandinavian valtioon nähden, sillä siinä missä viimeksi mainituilla on puoluepoliittisilla kartoillaan ollut selkeä maahanmuuttovastainen puolue olemassa vasta 80-luvun loppupuolelta tai 90-luvulta lähtien, perustettiin maahanmuuttoon kielteisesti suhtautuvan Tanskan kansanpuolueen edeltäjä, Tanskan edistyspuolue, jo 70-luvulla (Bohman 2018: 290). Täten maahanmuuttoon kriittisesti suhtautuva retoriikka ja ideologia on saanut maassa vaikuttaa kahta muuta valtiota huomattavasti pidempää. Tutkimuksessani onkin syytä tarkastella myös sitä, miten muu puoluekenttä on ajan kuluessa reagoinut maahanmuuttovastaisen nationalistipuolueen ajamaan politiikkaan.

Meguid (2005) esittelee artikkelissaan kolme vaihtoehtoista strategiaa, joilla vakiintuneet ja vanhemmat puolueet yleisesti ottaen pyrkivät reagoimaan tiettyä asiaa ajavien, niin kutsumiensa niche-puolueiden politiikkaan. Niche-puolueilla hän tarkoittaa sellaisia uusia puolueita, jotka erottuvat perinteisestä vasemmisto-oikeisto -kartasta ja keskittyvät laajemman puolueohjelman sijaan tiettyjen rajallisten ydinaiheidensa ajamiseen, jollainen uusnationalistipuolueiden tapauksessa on muun muassa maahanmuuttovastaisuus. Ensinnäkin niin kutsuttu mukautuva strategia (*accommodative strategy*) vastaa Dahlströmin ja Sundellin (2012) esittelemää jo aiemmin tässä kappaleessa mainitsemaani keinoa, jolla vakiintuneet puolueet pyrkivät omia linjauksiaan maahanmuuttoasioissa tiukentamalla lähentymään kilpailevan niche-puolueen näkökulmia ja siten viemään heiltä kannatuspotentiaalia. Toinen strategia perustuu vastakkainasettelulle (*adversarial strategy*), jossa vakiintunut puolue asemoituu niche-puoluetta nähden vastakkaiselle kannalle tarkoituksenaan erottaautua tästä mahdollisimman paljon. Kolmas strategia sen sijaan on vähättelevä (*dismissive strategy*), ja sen tarkoitus on pitää niche-puolueen ydinasiaa merkitykseltään vähäisenä, ja siten ohjata

poliittista keskustelua muihin suuntiin välttelemällä tässä tapauksessa maahanmuutosta puhumista (Meguid 2005: 348-349).

Mukautuvan ja vähättelevän strategian on havaittu Meguidin (2005) mukaan heikentävän maahanmuuttovastaisen puolueen kannatusmahdollisuuksia joko viemällä pohjaa sen erottautumispyrkimyksiltä tai ohjaamalla poliittisen keskustelun pois sen haluamista aiheista. Vastakkainasettelun strategia puolestaan voi toimia päinvastoin lisäämällä maahanmuuttovastaisen puolueen kannatusta. Tämä johtuu siitä, että uusnationalistipuoluetta vastaan asettuvien puolueiden toimet pitävät tällöin maahanmuuttoaihetta esillä, mikä puolestaan saa aiheen näyttäytymään poliittisesti olennaiselta ja aihepiiriin tiimoilta muodostuu äänestäjille täten erilaisia vaihtoehtoja (Meguid 2005: 349-350; Dahlström & Esaiasson 2013: 356). Puoluekentällä keskustaoikeistolaisten ja oikeistolaisten puolueiden on havaittu Balen (2008: 319-320) mukaan lähtevän herkemmin mukailemaan uusnationalististen puolueiden tiukempaa maahanmuuttopolitiikkaa kuin vasemmist puolueiden, jotka noudattavat puolestaan herkemmin vastakkainasettelun tai vähättelyn strategiaa.

Uusnationalistiset puolueet kilpailevat useimmiten keskimääräistä matalamman tulotason ja koulutusasteen äänestäjistä, jotka muodostavat myös sosiaalidemokraattipuolueiden äänestäjäkunnasta keskeinen osan (Bale et al. 2010: 411). Koska juuri Skandinaviassa sosiaalidemokraattipuolueet ovat erittäin perinteisiä asemansa vakiinnuttaneita suurpuolueita, on niiden suhtautuminen uusnationalististen puolueiden ajamiin maahanmuuttopoliittisiin näkökantoihin erityisen huomionarvoista, ja kertoo osaltaan vielä laajemmin kyseisen valtion maahanmuuttopoliittisten piirteiden kehityksestä. Uusnationalistisia puolueita yhdistävien kansallismielisten piirteiden johdosta niiden asema maidensa politiikassa liittyy tiiviisti myös siihen, miten maissa kansalaisuus koetaan ja millä tavoin kansallistunne ilmenee suhteessa kansallisvaltion rajojen ulkopuolelta tuleviin eri kulttuureihin ja kansallisuuksiin sekä transnationaaliin EU-kansalaisuuteen. Sen vuoksi on tutkimukseni päämäärät huomioiden perusteltua tarkastella uusnationalististen puolueiden suosion ja maahanmuuttopolitiikan vaikutuspotentiaalin lisäksi myös Skandinavian valtioiden kaksoiskansalaisuuteen ja kansalaisuuden myöntämisperusteisiin liittyvää lainsäädäntöä. Yhdessä niiden voi tulkita kertovan kunkin valtion kansalaisuuden kokemisesta ja vaihtoehtoisten kansalaisuuden muotojen mahdollisesta vastustuksesta kenties konkreettisimmassa muodossaan.

2.4.2. Kansalaisuuteen liittyvä lainsäädäntö ja kansalaisuuden erilaiset muodot

Tutkittaessa kansainvälistä maahanmuuttoa tulomaiden perspektiivistä kansalaisuus on olennainen käsite sisällyttää tutkimukseen, sillä kansalaisuuden myöntämisen kriteerit kertovat niistä yhteiskunnallisesti asetetuista edellytyksistä ja rajoista, jotka siirtolaisen on ylitettävä tullakseen kyseessä olevan valtion kansalaiseksi (Faist 2010: 1667). Kansalaisuus, kansallisuus ja kansallisvaltion territorio ovat perinteisesti olleet yhteneväisiä ja tiiviisti toisiinsa kytköksissä olevia käsitteitä. Kuten Heater (1999: 95) toteaa, kansallisuus on muodostanut kansalaisuuden kanssa tiiviin liiton viimeisen kahdensadan vuoden ajan. Hansen (2014) tiivistää tämän yhteyden käytännönvaikutukset toteamalla, että tietyn maan kansalainen voi vaatia täysien kansalaisoikeuksiensa kunnioittamista ja diplomaattista suojelua vain ja ainoastaan oman kansallisvaltionsa rajojen puitteissa. Toisesta näkövinkkelistä katsottuna kansallisvaltio sen sijaan voi velvoittaa pelkästään omia kansalaisiaan esimerkiksi taistelemaan puolestaan sodassa (Hansen 2014: 254).

Tällainen määritelmä kansalaisuuden ja kansallisvaltion välisestä suhteesta on kuitenkin yksiulotteinen ja sitä voi pitää osin vanhentuneena. Tämä johtuu erityisesti kansainvälisen maahanmuuton kasvaneiden määrien ja EU:n kaltaisen valtioiden välisen liiton vaikutuksista kansalaisuuden muotoihin ja kokemiseen. Esimerkiksi EU:n jäsenmaiden kansalaiset ovat oman kansallisvaltionsa lisäksi myös EU-kansalaisia, joilla on oikeus liikkua vapaasti yli valtorajojen unionin alueella (Maahanmuuttovirasto 2019). Toisaalta jo 50- ja 60-luvuilta lähtien eri maissa kansalaisuus ei ole enää ollut välttämätön kriteeri erilaisten sosiaaliturvan muotojen myöntämiselle, vaan jo pysyvä oleskelulupa on voinut riittää asukkaana oikeuteen sellaisten saamiseksi (Mau & Burkhardt 2009: 214). Nämä esimerkit kuvaavat yleiseurooppalaista kehityskulkua, jossa eri maiden sosiaalipolitiikassa kansallisesti rakentuva kansalaisuus on yhä harvemmin välttämätön edellytys esimerkiksi oikeuteen saada erilaisia sosiaalietuuksia (Nordensvard & Ketola 2015: 371).

EU-kansalaisuus onkin yksi esimerkki siitä, että samoin kuin kansallisvaltio rajoineen, myöskään kansalaisuuden käsite ei ole kiinteä ja pysyvä, vaan yhteiskunnallisesti rakentunut ja spatiaalisilta piirteiltään uusia ilmenemismuotoja saava, siten muutoksille altis konstruktio (Desforges et al. 2005: 440). Samaten sen rinnalle on tullut muita perinteisestä kansalaisuudesta poikkeavia asemia, kuten jo mainittu pysyvä oleskelulupa, jonka avulla henkilö on usein oikeutettu vastaaviin etuuksiin kuin varsinaiset kansalaisoikeudet omaavat kansalaiset. Maantieteessä onkin Kurtzin ja Hankinsin (2005) mukaan jo pitkään erotettu

kansalaisuuden käsitteen erilaisia ilmenemismuotoja ja tiedostettu valtiokeskeisen kansalaisuuden käsitteen yksipuolisuus. Kansalaisuuden käsitteestä erotetaan toisistaan virallisen tulkinnan lisäksi niin sosio-kulttuurinen kuin diskursiivinen ulottuvuus ja tutkitaan näiden ulottuvuuksien välisiä vuorovaikutuksia sekä niiden suhdetta erilaisiin tiloihin, paikkoihin ja mittakaavoihin (Kurtz & Hankins 2005: 1). Kansalaisuus liittyy niin juridiselta (viralliselta) puoleltaan kuin yksilöiden kansalaisuuden ja tiettyyn alueeseen tai paikkaan kuuluvuuden tuntemusten (sosio-kulttuurinen puoli) kautta tiiviisti osaksi kansainvälisen maahanmuuton transnationaaleja prosesseja.

Määrältään kasvaneen kansainvälisen maahanmuuton ja teknologian sekä liikennemuotojen kehityksestä seurannut maailman aika-avaruudellinen supistuminen on lisännyt ihmisten valtioiden rajat ylittävien aktiviteettien määrää (Portes et al. 1999: 224). Kun yhä useampi ihminen on sidoksissa sekä lähtö- että tulomaahansa erilaisten poliittisten, sosiaalisten, taloudellisten ja kulttuuristen toimintojen kautta, on kehittynyt entistä vahvempia transnationaalien elämäntyylien ja kansalaisuuden kokemisen muotoja (Massey 1999: 304-306). Tämän on havaittu muuttaneen ja monipuolistaneen perinteisen kansallisvaltion sidotun kansalaisuuden käsitettä ja luoneen Ehrkampin ja Leitnerin (2003) mukaan uudenlaista transnationaalin kansalaisuuden kokemisen identiteettiä, jossa ihmiset tuntevat kuuluvuutta sekä nykyisen että entisen kotimaansa jäseneksi. Se vahvistaa aiemmin mainittua kansalaisuuden yhteiskunnallisesti rakentuvaa ja aktiivisessa muutostilassa olevaa luonnetta, jossa kansalaisuuteen liittyvä lainsäädäntö ja oikeudet ovat jatkuvasti alttiita valtion ja kansalaisyhteiskunnan välillä käytävien neuvottelujen kautta tapahtuville muutoksille (Ehrkamp & Leitner 2003: 128). Perinteisen kansalaisuuden konseptin yksipuolisuus näyttäytyykin selvänä nykymaailmassa, jossa yksittäinen ihminen voi kokea samanaikaisesti useampaa erillistä kuuluvuudentunnetta niin kansallisella, uskonnollisella kuin etnisellä tasolla (Amelina & Faist 2012: 1713). Globaaliin nykymaailmaan paremmin sopivan transnationaalin kansalaisuuden selkeimpänä ja konkreettisimpana ilmenemismuotona voidaan EU-kansalaisuuden ohella pitää kaksoiskansalaisuutta, jota on siksi syytä tarkastella seuraavaksi hieman tarkemmin.

Kaksoiskansalaisuus on Faistin (2010) mukaan yhä useammassa maassa tunnustettu ja sitä on mahdollista anoa. Tästä huolimatta sitä monessa maassa edelleen vastustetaan erityisesti sen vuoksi, ettei kaksoiskansalaisten nähdä välttämättä kunnolla integroituvan uuden kotimaansa yhteiskuntaan tai koska heidän katsotaan yhä todellisuudessa olevan uskollisia alkuperäiselle

kotimaalleen (Faist 2010: 1676). Euroopassa kaksoiskansalaisuuteen suhtaudutaan edelleen joissain maissa ristiriitaisesti, sillä sen katsotaan murentavan perinteisen yhden kansalaisen ja yhden kansallisvaltion välistä liittoa (Yanasmayan 2015: 785). Kaksoiskansalaisuuden vastustamiseen näyttäisikin liittyvän perinteisen kansalaisuuden ihannoinnin ja itsestäänselvyytenä pitämisen traditiota, minkä vuoksi tällaisten näkemysten voi katsoa ajautuvan metodologisen nationalismin ytimeen sen reaali maailman prosesseja yksinkertaistavan ja menneisyyden rakenteisiin tähyilevän taipumuksen vuoksi.

Euroopan kansallisvaltioiden omien kantojen lisäksi kaksoiskansalaisuuteen liittyviin diskursseihin vaikuttaa Checkelin (1999) mukaan lisäksi myös eurooppalaisten instituutioiden, tämän asian suhteen erityisesti Euroopan neuvoston näkökannat. Aiempaan negatiivissävytteiseen suhtautumiseensa nähden Checkel (1999: 94) näkee neuvoston kaksoiskansalaisuutta koskevan sävyn muuttuneen vuoden 1997 sopimuksella, jossa aiempi negatiivinen sävy kaksoiskansalaisuuteen korvattiin selkeän neutraalilla suhtautumisella. Kasvaneen kansainvälisen maahanmuuton mukanaan tuomat haasteet integroida suuria määriä maahanmuuttajia uuden asuinmaansa jäseneksi ovat johtaneet viimeisinä vuosikymmeninä siihen, että kaksoiskansalaisuuteen suhtaudutaan monessa maassa entistä myönteisemmin muun muassa sen ihmisten oikeuksia tasa-arvoistavan vaikutuksen vuoksi (Faist 2007: 2-3).

Kaksoiskansalaisuuden myöntämisperusteiden helpottamisen yleistymisen onkin Faistin (2010: 1676) mukaan hyvä esimerkki siitä, miten aikanaan tietynlaiseksi asettuneet poliittiset muurit ovat sittemmin ajan kuluessa muovautuneet uudennlaiseksi. Kaksoiskansalaisuus on täten osoitus siitä, miten kansalaisuuden konsepti on saanut vähitellen rinnalleen uudennlaisen transnationaalien merkityksen, jossa valtio suvaitsee rajojensa sisällä asuvan ihmisen kuuluvan useamman kuin yhden valtion jäseneksi. Kasvanut kansainvälinen maahanmuutto ei olekaan sinällään heikentänyt kansalaisuuden merkitystä, vaan sen sijaan muovannut liikkuvien ihmisten käsitystä sen alkuperäisestä yhteen valtioon sidoksissa olevasta merkityksestä luoden näin uudennlaisia transnationaaleja kansalaisuuden konstruktioita (Desforbes et al. 2005: 442). Nykyisin kaksoiskansalaisuus tunnustetaan kuutta valtiota lukuun ottamatta koko Euroopassa, mitä voi pitää osoituksena kansalaisuuden transnationaalien merkityksen valtavirtaistumisesta (Midtboen et al. 2018: 21).

Uusnationalististen puolueiden ideologinen ydinsanoma ja kaksoiskansalaisuuden vastustamisen pääargumentit kantautuvat siis jokseenkin samasta, perinteisestä yhden

kansalaisuuden ja etnisen väestöryhmän kattavan kansallisvaltion ihannoimisesta. Uusnationalistisilla puolueilla onkin pääsääntöisesti tiukka ja ehdoton näkemys kansalaisuuden kulttuurisesta ja etnisestä rakentuneisuudesta, minkä vuoksi he näkevät niin kaksoiskansalaisuuden kuin tavallisen kansalaisuuden myöntämisen muista kulttuureista tuleville maahanmuuttajille uhkana kansalaisuuden instituutiolle sekä yhteiskunnan yhtenäisyydelle (Akkerman & de Lange 2012: 583). Kaksoiskansalaisuus ja siihen liittyvä lainsäädäntö on yhdessä uusnationalistisen puolueiden suosion ja aseman tarkastelun kanssa täten transnationaalien kehityksen tai tämän kehityksen vastustamisen konkreettisimpia ilmenemismuotoja. Tämän vuoksi on mielestäni perusteltua tehdä oletus, jonka mukaan mitä pidempää uusnationalistinen puolue on ollut olemassa tietyn valtion poliittisella kentällä ja mitä vahvemman aseman se on poliittisessa järjestelmässä itselleen saanut, sitä kielteisemmin kaksoiskansalaisuuteen konseptina suhtaudutaan. Koska uusnationalistipuolueille kansalaisuus edustaa usein myös tietyn etnisyyden kautta rakentuvaa jäsenyyttä, voisi olettaa, että myös tavallisen kansalaisuuden myöntämisen kriteerejä olisi pyritty tiukentamaan vahvan uusnationalistisen puolueen valtiossa. Siten uusnationalistipuolueiden asema ja kaksoiskansalaisuuteen sekä kansalaisuuden myöntämiseen liittyvät lainsäädännölliset ominaisuudet ovat hyviä mittareita tarkastelemaan sitä, missä määrin transnationaali tila ja ideologia on kussakin valtiossa saanut jalansijaa ja toisaalta, kuinka paljon se saa osakseen kansallismielistä vastustusta. Yhdessä niiden voi nähdä indikoivan sitä, miten suopeasti kansainväliseen maahanmuuttoon, sen transnationaalissa tilassa tapahtuvaan kontrollointiin ja monikulttuurisuuteen kansalaisuuslainsäädännön muodossa kyseisessä valtiossa suhtaudutaan.

3. Aineisto ja menetelmät

Seuraavaksi esittelen tutkimuksessa käytettävät erilaiset aineistot, menetelmät ja metodologiset lähtökohdat. Aloitan kuvailemalla tutkimukseen sisältyvää aiempaa tutkimusta, kirjallisuutta ja analyysivaiheessa hyödynnettävää data-aineistoa. Pyrin tuomaan esille aineiston rajaamisessa ja valikoinnissa sovellettuja kriteerejä ja lähdekritiikkiä sekä sitä, miten valikoitunut aineisto vaikuttaa tutkimukseen niin teoreettisesti kuin metodologisesti. Tämän jälkeen kuvailen tutkimuksessa käytettävän integroivan kirjallisuuskatsauksen menetelmällisiä piirteitä, sen vahvuuksia sekä mahdollisia puutteita tutkimuksen päämäärät ja tavoitteet huomioiden. Pyrin myös mahdollisimman läpinäkyvästi käymään läpi positioni

tutkijana suhteessa tieteelliseen tietoon eli toisin sanoen avaamaan sen, mikä on tutkijan asemoitumiseni ontologisesti. Kuvailen lisäksi maantieteellisen tiedon tieteenfilosofisia piirteitä tutkimukseni näkövinkkelistä.

3.1. Tutkimusaineiston esittely ja lähdekritiikki

Koska tutkielmani on luonteeltaan käsitteellinen ja teoriapohjainen, on siihen kuuluva kirjallisuus ja muu aineisto niin määrältään, näkökulmiltaan kuin teoreettisilta suuntauksiltaan varsin monipuolista. Maahanmuutto on tutkimuskohteena hyvin monitieteellinen, ja siksi tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen muodostava, aiemmasta tutkimuksesta kasautuva kirjallisuus koostuu monen eri tieteenalan julkaisuista. Maantieteen lisäksi viitekehys tulee rakentumaan politiikan tutkimuksen, antropologian, sosiologian ja muiden valtiotieteiden alahaarojen aiemmasta tutkimuksesta ja kirjallisuudesta. Käytin kirjallisuuden rajaamisessa tiettyjä kriteerejä, jotka tarkentuivat viitekehyksen kasvaessa jatkuvasti. Pyrin hyödyntämään mahdollisimman tuoretta lähdeaineistoa ensinnäkin siitä syystä, että uusiin tutkimuksiin voidaan Hirsjärven ja muiden (2003) mukaan nähdä kertyneen kaikkein runsaimmin aiempaa aiheeseen liittyvää tutkimustietoa. Toisekseen, koska maahanmuutto on vahvasti reaali maailman ilmiöihin kytköksissä oleva tutkimuskohde ja altis jatkuville paradigman muutoksille, on kirjallisuuden siksikin hyvä olla iältään mahdollisimman nuorta (Hirsjärvi et al. 2003: 99). Esimerkiksi EU:n ja sen maahanmuuttopolitiikan kautta rakentuva transnationaalinen maahanmuuton tutkimuksen näkökulma on verrattain tuore, runsaasti 2000- ja 2010-luvuilla tutkittu aihepiiri, eikä sitä aiempaa tutkimusta ole juurikaan edes olemassa. Näiden syiden takia teoreettinen viitekehykseni rakentuu pääosin tieteellisten artikkelien varaan, ja varsinaiset kovakantiset tieteelliset julkaisut toimivat enemmänkin taustoittavana ja täydentävänä materiaalina sekä metodologisten suuntaviivojen rakennuspalasina.

Lähdekirjallisuuden ikää ei kuitenkaan mielestäni saa tai ole ainakaan tarkoituksenmukaista pitää mustavalkoisesti itseisarvoisen tärkeänä, vaan jopa sitäkin olennaisempaa on lähteen yleinen uskottavuus ja luotettavuus. Lähdekritiikistä olen pyrkinyt tältä osin pitämään kiinni ensinnäkin painottamalla lähteissä tunnettujen ja yleisesti arvovaltaisena pidettyjen tieteellisten kustantajien ylläpitämiä aikakausjulkaisuja sekä arvostettujen yliopistojen julkaisuja. Tällaisten kanavien kautta julkaistujen tieteellisten artikkelien osalta voi luottaa niiden läpäisseen vertaisarvioinnin kautta riittävän ankaran seulan, jotta niitä voi pitää

tieteellisesti uskottavina ja luotettavina (Hirsjärvi et al. 2003: 99; Helsingin yliopisto 2018). Merkityksensä on myös tutkimusartikkelien ja kirjojen kirjoittajien tunnettavuudella ja arvovallalla. Tutkimuksen teoriapuolta kootessani huomasin tiettyjen samojen nimien toistuvan useiden artikkelien lähdeviitteissä. Kun samat nimet alkoivat vähitellen kertaantua ja tulla kirjallisuudessa yhä uudelleen vastaan, kertoi se paitsi kyseisten kirjoittajien tuotannon tieteellistä arvosta ja suosiosta, myös omassa teoreettisessa viitekehyksessäni vähitellen tapahtuneesta rajautumisesta (Hirsjärvi et al. 2003: 99).

Oman tutkimukseni aihealueiden puitteissa useasti toistuvien ja siten perustellusti varsin luotettavina ja hyvinä lähteinä pitämäni kirjoittajien löytäminen on osoitus myös siitä, miksei lähteiden ikä välttämättä kerro niin yksioikoisesti lähteen arvosta. Jos maahanmuuttoon tai transnationalismiin liittyvän tutkimuksen osalta arvokkaat perusteokset ovat nykyaikaisemman tutkimuksen kannalta yhä relevantteja ja kelpaavat lähteiksi arvostettujen aikakauslehtien julkaisuissakin, voi tällaisia käyttää nähdäkseni perustellusti myös oman tutkimukseni lähdekirjallisuutena. Tutkimukseeni sisältyvät 90- tai jopa 80-luvuilla julkaistut sinänsä vanhat teokset ovatkin juuri tästä syystä yhä lähteeksi käyttökelpoisia tieteenalansa pioneeriteoksia, jotka eivät ainakaan kaikilta osiltaan ole vielä tänä päivänäkään aikaansa jäljessä. Sen sijaan osa tutkimukseeni muuten soveltuvista lähteistä jää seulan ulkopuolelle kielisyydestä. Tämä on sikäli harmillista, että Pohjoismaissa on tehty viime vuosikymmeninä varsin runsaasti sellaista maahanmuuttoon liittyvää tutkimusta, joka sopisi mainiosti tutkimukseni lähdekirjallisuudeksi. Käytännön syistä joudun kuitenkin rajaamaan teoreettisen viitekehyksen ulkopuolelle muut kuin suomeksi tai englanniksi kirjoitetut tai käännetyt lähteet.

Tieteellisten artikkelien ja kirjojen lisäksi tutkimuksen viitekehykseen sisältyy myös muun tyyppisiä lähteitä. EU:n, YK:n ja muiden kansainvälisten instituutioiden raportit ja konferenssipöytäkirjat ovat loogisia aineistoja erilaisten kansainvälisten lakien ja sopimusten yksityiskohtien liittämiseksi tutkimukseen. Sama pätee muun muassa YK:n alaisen Kansainvälisen siirtolaisuusjärjestön (IOM) tietokannoista ja raporteista löytyviin määritelmiin ja muihin tietoihin, jotka toimivat luotettavana ja yleismaailmallisena pohjana eräiden käsitteiden määrittelyssä. Vastaavia laadukkaita tietokantoja ylläpitävät myös Maahanmuuttoviraston ja Pakolaisneuvonnan kaltaiset tunnetut suomalaistoimijat, jotka ovat IOM:n tavoin käyttökelpoisia käsitteiden määrittelyssä. Norjan, Tanskan ja osittain myös Ruotsin vastaavanlaisten virastojen, ministeriöiden ja puolueiden laatimat raportit ja asiakirjat

olisivat myös käyttökelpoista aineistoa esimerkiksi maiden kaksoiskansalaisuuteen liittyvään lainsäädännön tutkimista varten. Valitettavasti samoin kuin tämän kielisten tieteellisten artikkelien kohdalla on, joudun jättämään englanniksi tai suomeksi kääntämättömät tekstit tutkielmani ulkopuolelle. Sen vuoksi näiden kolmen Pohjoismaan lainsäädäntöön ja poliittisiin päätöksiin liittyvä tieto on pääosin haettava erityisesti englanniksi kirjoitetuista julkaisuista. Ne ovat toisaalta usein alkuperäiskieltä osaavien paikallisten tutkijoiden laatimia, ja sisältävät siten mitä luultavimmin laadukkaasti käännettyjä tietoja alkuperäiskielisistä teksteistä (ks. esim. Brochmann & Hagelund 2012).

Lähdekritiikin kanssa saa olla erityisen tarkkana erilaisten verkkolähteiden kanssa, sillä internetissä tiedon tarkkuutta ja oikeellisuutta ei vahdi usein mikään taho. Tämän takia käytän tutkielmassani verkkolähteitä varsin niukasti ja niistäkin vain sellaisia, joissa on riittävän läpinäkyvästi lähteillä merkitty kyseisen tiedon alkuperä. Esimerkiksi The Guardianin, BBC:n ja Yleisradion uutiset ovat luotettavuudessaan sillä tasolla, että niitä voi melko huoletta käyttää tarvittaessa lähteenä jotain spesifiä tietoa varten. Analyysivaiheessa hankin dataa Skandinaviaan kohdistuneesta maahanmuutosta niin kunkin maan kansainvälisesti vertailtuna erittäin laadukkaista väestö- ja maahanmuuttotietokannoista kuin myös tarpeen vaatiessa IOM:n ylläpitämästä maahanmuuton tietokannasta. Maailmanpankki sen sijaan ylläpitää tietopankkia maailman valtioiden taloussuhdanteista käyttäen indikaattorina kansallista bruttokansantuotetta, ja keräänkin sieltä aineistoni tarkastellakseni Skandinavian valtioiden taloussuhdanteiden ja maahanmuuton välisiä vuorovaikutussuhteita.

3.2. Integroiva kirjallisuuskatsaus ja metodologinen pohdinta

3.2.1. Integroiva kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä

Tutkimuksessa käyttämäni pääasiallinen menetelmä on integroiva kirjallisuuskatsaus. Kuvailevan eli narratiivisen ja systemaattisen kirjallisuuskatsauksen välimaastoon sijoittuvana se sopii hyvin laajojen ja eri tieteenalojen tutkimuksesta koostuvan aineiston analysointiin ja kriittiseen tarkasteluun silloin, kun aiemman tutkimuksen pohjalta halutaan tuottaa uutta tietoa tai ainakin tarkentaa olemassa olevaa ymmärrystä tutkittavista aiheista (Torraco 2005: 362; Salminen 2011: 8). Vaikka kirjallisuuskatsauksia kenties joskus pidetäänkin tieteellisenä

menetelmänä jokseenkin löyhänä ja metodologialtaan epämääräisenä, koen tällaisen palvelevan hyvin maahanmuuttoon liittyvän laaja-alaisen ja monitieteellisen aihepiirin tutkimuksen tarkoituksena. Tutkimuksessa hyödyntämäni kirjallisuuskatsauksen perusideana on ensinnäkin rakentaa kokonaiskuva aiemmasta rajaamaani aihealuetta koskevasta tutkimuksesta, arvioida näiden aineistojen teorioita, vertailla eri tieteenalojen näkökulmia tutkittavista kysymyksistä ja lopulta tarkentaa aiempaa tieteellistä ymmärrystä Skandinavian maista maahanmuuton vastaanottajain sekä maahanmuuttoliittisina toimijoina (Salminen 2011: 3-8). Näen integroivan kirjallisuuskatsaukseni varsinaista systemaattista katsausta sopivammaksi tälle tutkimukselle, sillä Evansin (2008: 137) mukaan ensiksi mainitulla on mahdollista rakentaa huomattavasti laajempi kokonaiskuva maahanmuuton kaltaisen laaja-alaisen aiheen kirjallisuudesta.

Aiempaa tutkittua tietoa yhdistelemällä ja vertailemalla tarkoitukseni on koota koherentti ja huolellisesti valikoidun kirjallisuuden kautta loogisesti rakentuva kooste eri tieteenalojen tutkimusten päähavainnoista. Oman tutkimusasetelmani osalta erityisen olennaista on tarkastella näin koottua teoreettista viitekehystä tutkimusalueena olevien Skandinavian valtioiden kontekstissa lisäten yleismaailmallisemman teorian sekaan Skandinaviaan keskittyvää tutkimustietoa. Lopullisena tavoitteenani on siten tarkentaa aiempaa tutkimusta kohdemaideni piirteistä tutkimuskysymysten viitoittamien aiheiden osalta. Toisin kuin kuvailevalla kirjallisuuskatsauksella yleisesti ottaen tehdään, pyrkimykseni ei siis pelkästään ole kuvailla aiempaa tutkimusta vaan myös sitä yhdistelemällä luoda uutta tietoa käyttäen samalla hyväksi tutkittaviin aiheisiin liittyvää tilastollista dataa (Salminen 2011: 8).

Maahanmuutosta ja talouskasvusta keräämääni dataa sekä muihin tutkimuskysymyksiini liittyviä tuloksia on tarkoitukseni siten peilata vasten kokoamaani teoreettista viitekehystä tarkastelemalla, ovatko analyysissä tekemäni löydökset yhteneväisiä vai kenties jossain määrin poikkeavia aiempaan tutkimukseen nähden. Jotta näin muodostetut havainnot ja niistä vedettävät johtopäätökset olisivat niin johdonmukaisia ja laadukkaita kuin pyrkimyksenäni tietenkin on, tulee minun määrittää lähdeaineiston rajaamisen kriteerit alusta pitäen huolellisesti, käyttää jatkuvaa lähdekritiikkiä lähdekirjallisuuden luotettavuuden ja käyttökelpoisuuden arvioimisessa sekä harjoittaa itsereflektointia tutkittavien ilmiöiden ja subjektiivisen tutkijan ymmärryksen välillä. Tavoitteeni onkin pitää jatkuvasti kiinni niistä rajauksen kriteereistä, jotka edellisessä alaluvussa erittelin sekä alati tiedostaa oman tutkijan positioni vaikutus tutkimuksen eri vaiheissa. Näillä keinoilla kykenen nähdäkseni

saavuttamaan tutkimuksessa parhaan mahdollisen läpinäkyvyyden tason ja siten tarvittaessa osoittamaan, mitkä puhtaan objektivismin ulkopuolelta kantautuvat seikat esimerkiksi tulosten tulkintaan mahdollisesti vaikuttavat.

Analyysivaiheessa tarkastelen kutakin valtiota ensin omina tarkasteluyksiköinä tutkimuskysymys kerrallaan. Käytän tukena myös tilastotietoa erilaisten diagrammien ja taulukoiden muodossa havainnollistaakseni visuaalisesti maahanmuuttotilastojen, taloussuhdanteiden ja uusnationalististen puolueiden kannatuslukujen ominaisuuksia. Vaikka tulosten ensimmäisessä vaiheessa analyysi tapahtuu maahanmuutto- ja kansantaloustilastojen pohjalta, on niiden käsittely tyyliltään niin ikään kuvailevaa eikä niinkään kvantitatiivista tilastollista analyysia. Keskustelussa ja lopulta johtopäätöksiä vetäessäni tarkoitukseni on niputtaa analyysikappaleen löydökset yhteen vertailemalla maita toinen toisiinsa ja luoda selkeä kokonaiskuva Skandinavian maihin suuntautuneen maahanmuuton, siihen liittyvän politiikan ja transnationaaliin kehitykseen suhtautumisen olennaisimmista eroavaisuuksista maiden välillä ja pohtia, miten havaintoni peilautuvat vasten aiempaa tutkimusta ja teoriaa.

3.2.2. Tutkijan positio ja muu metodologinen pohdinta

Maantiede on historiansa saatossa ollut Häklin (1999) mukaan melko jatkuvan metodologisen ja tieteenfilosofisen myllerryksen kohteena. Vuorotellen niin ilmiöitä selittämään pyrkivä positivistinen kuin niiden ymmärtämistä tavoitteleva humanistinen suuntaus ovat taistelleet eri ajanjaksoina elintilasta tieteenalan tutkimuksessa (Häkli 1999: 46-47, 64-65). Tämä on jokseenkin hyvin ymmärrettävissä, sillä maantiede sijoittuu tieteenalana tietyin vaihtuvien painotuksien jonnekin luonnontieteiden ja yhteiskuntatieteiden välimaastoon. Se on vaikuttanut myös tieteenalan metodologiseen kehitykseen. Siinä missä luonnonmaantiede on lähempänä objektiivisuutta tavoittelevaa positivistisen tieteellisen tietämisen sitoumusta, on poliittinen maantiede osana kulttuurimaantiedettä pääosin hylännyt pyrkimyksen täyteen objektiivisuuteen ja arvovapauteen. Koska tutkijalla ei yhteiskunnallisia aiheita tutkiessaan ole mahdollisuuksia täysin irrottautua omista yhteiskunnallisista ja historiallisista ennakkotiedoistaan tai arvoistaan, ovat ne vääjäämättä jollain tasolla läsnä tutkimusprosessissa (Häkli 1999: 69).

Olennaista onkin nähdäkseni tiedostaa ja itsereflektiota hyödyntäen pitää koko ajan mielessä, miten ja missä kohdin subjektiivisuus vaikuttaa tutkijana tutkimusta tehdessäni. Kuten Max Weberiä siteeraava Raatikainen (2004: 141) toteaa, on tutkijan omilla arvoilla ja ennakkotiedoilla merkitystä etenkin tutkimuskohdetta valitessa. Samoin ne voivat osaltaan vaikuttaa ainakin tutkimuksen aineistonkeruun alkuvaiheessa siihen, millaisen käsitteistön tai näkökulmien kautta kirjallisuutta lähdetään haravoimaan. Tämäkään ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tutkimus olisi automaattisesti subjektiivisuuden ja puolueellisuuden vääristämää. Kuten Widdowfield (2000: 199) toteaa, on tutkijoiden rooli laadullisissa tutkimusprosessissa entistä paremmin tunnustettu ja se on heijastunut esimerkiksi siihen, että tällaisia tutkimuksia kirjoitetaan yhä useammin yksikön ensimmäisessä persoonassa ilman, että valintaa on erikseen tarvetta perustella. Koen tämän itsellenikin luontevaksi tavaksi kirjoittaa tutkimusta, sillä tällä tavoin kykenen parhaiten tuomaan oman subjektiivisen puoleni esille tutkimuksen eri vaiheissa. Raatikaisen (2004) mukaan on myös havaittu, että laadullisessa tutkimusprosessissa on osallisena erilaisia arvotyypppejä, joista osaa voi luonnehtia subjektivistisiksi ja osaa taas objektivistisiksi. Tällaisista arvoista erotellaan tutkijan moraalisin ja poliittisiin arvoihin viittaavat ei-tiedolliset arvot tiedollisista, joilla puolestaan tarkoitetaan rehellisyyden, objektiivisuuden ja avoimuuden kaltaisia tieteelliseen eetokseen liittyviä arvoja (Raatikainen 2004: 143-144). Ei-tiedolliset arvot ovat siis juuri niitä subjektiivisia arvoja, jotka voivat ilman riittävää tutkijan huomiointia ja itsereflektiota vaikuttaa tutkimustoimintaan vääristäen lopulta tuloksia.

Raunio (1999: 188) pitää epätodennäköisenä, että erilaiset kulttuuriset arvot voisivat olla kokonaan vaikuttamatta tutkimuksen eri vaiheissa siinä tapauksessa, että tutkija on valinnut itselleen tärkeänä tai kiinnostavana pitämänsä tutkimusaiheen. Tämän tutkimuksen aiheenvalinnassa ja sittemmin rajauksessa aiempi ymmärrykseni aiheesta ennakkotietoineen oli kiistatta merkittävässä osassa tätä prosessia. Minulle oli päässäni jäsentynyt tietty oletus Pohjoismaihin suuntautuneesta maahanmuutosta ja maissa harjoitetun maahanmuuttopolitiikan eroavaisuuksista, ja sen pohjalta aloin kirjallisuuteen samalla tutustuen muodostaa tutkimuskysymyksiä. Tämän vuoksi tutkimuksen käsitteellinen perusta ja lähtökohdat rakentuvatkin osittain subjektivistisen tutkijan positioni kautta, jossa reaali maailman ilmiöt ovat saaneet tietynlaisia merkityksiä todellisuuden jäsenyyksessäni. Vaikka tällaisten omien käsitysteni ja subjektiivisuuden pitäminen erossa tutkimuksesta ei olekaan yhteiskunnallista tutkimusta tehdessä välttämättä edes täysin mahdollista, ei se

tarkoita, etteikö objektiivisuuteen tieteellisenä ihanteena voisi silti tuloksia tulkitessa tosissaan pyrkiä (Raatikainen 2004: 152).

Edellä mainitun kaltainen arvolähtökohta, niin kutsuttu aksiologinen subjektivismi ei viittaakaan sellaiseen puolueellisuuteen, jonka tarkoituksena olisi ajaa laadullisen tutkimuksen johtopäätöksiä tarkoituksenmukaisesti jotain tiettyä normatiivista päämäärää kohti (Raunio 1999: 97-100). Toisin kuin arvolatautuneisuuteen tiukemmin suhtautuvassa kvantitatiivisessa tutkimuksessa, kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijan nähdään olevan selkeämmin vuorovaikutteisessa suhteessa tutkimuskohteensa kanssa ja tuottavan yhteiskunnallista todellisuutta subjektiivisten lähtökohtien kautta. Tällöin myös jonkinlaiset arvot ovat vääjäämättä osa tutkimusta, eikä todellisuuden nähdä olevan itseasiassa edes mahdollista muodostua täysin objektiivisesta tiedosta (Raunio 1999: 97). Jatkuvasti monimutkaisemmaksi muuttuvan maailman ilmiöistä on Häklin (1999) mukaan ihmistieteen keinoin yhä vaikeampi löytää absoluuttisia totuuksia, ja ilmiöiden tarkastelu sekä maailman jäsentäminen tapahtuvatkin enemmän tai vähemmän subjektivististen tutkijoiden parhaiden mahdollisten tulkintojen mukaan. Tällainen näkemys edustaa postmodernien tieteiden katsomusta siitä, että edes tieteen keinoin ei ole ihmistieteissä mahdollista löytää absoluuttisia, ehdottomia totuuksia (Häkli 1999: 166). Onkin hyvä pitää mielessä, että yhteiskunta- ja ihmistieteissä vakiintuneet käsitteet eivät ole pysyviä ja luonnollisia vaan yhteiskunnallisesti rakentuneita ja poliittisia. Siten ne myös ajan kuluessa muuttuvat uudenlaisten diskurssien vähitellen rakentuessa ja tutkimustiedon kehittyessä.

Jo mainitun metodologisen nationalismin kritiikki toimii tämän tutkimuksen puitteissa hyvänä esimerkkinä maantieteessä vallalla olevasta paradigmasta, jossa tilat nähdään sosiaalisina yhteiskunnan tuotoksina (Häkli 1999: 111; Collyer & King 2015: 185-186). Maantieteessä on kuitenkin opittu ajattelemaan tilaa myös tällaisen näkökulman ulkopuolelta niin, etteivät yhteiskunnalliset rakenteet yksinään määrää tilan rakentumista. Tällaisen jälkistrukturalistisen ajattelun pohjalta Soja (1989) esitteli dialektisen sosio-spatiaalisen selitysmallin, jossa yhteiskunnallisten rakenteiden määräävyyden lisäksi myös tila ohjasi vuorovaikutteisesti näiden rakenteiden kehittymistä. Sosio-spatiaalisen dialektiikan perusteella yhteiskunnalliset rakenteet ja kyseessä olevan tilan ominaisuudet vaikuttavat kumpikin toisiinsa luoden näin vuorovaikutteisesti sosiaalista tilaa (Soja 1989: 80-81). Tutkimuksessani Pohjoismaiden valtioterritorioiden katsotaan muuntuvan rakenteellisesti maahanmuuton sekä EU:n kaltaisen transnationaalien voiman edesauttamana. Niiden vastavoimana havaitaan olevan

nationalistisesta, vahvan kansallisvaltion ideologiasta syntyvät kansallismieliset voimat, joiden ilmenemismuotoina ja indikaattoreina uusnationalistiset puolueet ja kaksoiskansalaisuutta vastustavat ajattelumallit voidaan nähdä. Täten Skandinavian kolme erillistä valtioterritoriota näyttäytyvät tiloina, joiden merkitys määrittyy näiden voimien välisten vuorovaikutusten kautta uudelleen korvaten positivistisempaa näkemystä valtioista tiukkoine ja ehdottomine valtiorajoineen. Tällainen ajattelu edustaa nähdäkseni Sojan (1989) dialektisen sosio-spatiaalisen selitysmallin yhtä mahdollista käytännön soveltamismuotoa, ja se toimiikin metodologisesti tämän tutkimuksen eräänlaisena perustana.

4. Tulokset

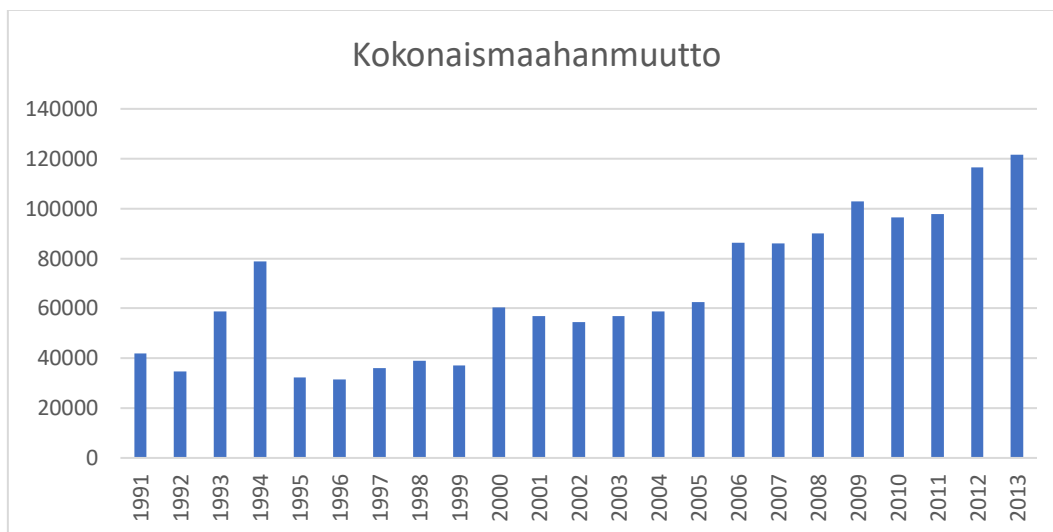
Kuten jo johdannossa alustin, tulee tutkimuksen analyysivaihe etenemään seuraavanlaisesti. Aloitan tutkailemalla Pohjoismaihin suuntautuneen maahanmuuton dataa systemaattisesti valtio kerrallaan käyttämällä tilastoinnissa vuoden tarkkuutta. Tarkastelun kohteeksi otetaan maahanmuuton kokonaismäärät, kolmen maahanmuuton päätyypin vuosivaihtelut sekä rekisteröityjen maahanmuuttajien lähtömaat maanosan tarkkuudella. Yhdistän tähän vaiheeseen myös kansantalouden kehityksen tarkastelun ja vertailun maahanmuuton lukuihin niin absoluuttisten määrien kuin tyyppien mukaan etsien niiden väliltä mahdollisia kausaliitteita viittaavia merkkejä. Analyysin toinen vaihe keskittyy puolestaan tarkastelemaan maiden poliittisia reagointoja maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin itsessään, valtioiden suhtautumista transnationaaleihin muutoksiin sekä kansalaisuuden konseptin muuttuviin merkityksiin. Indikaattoreina toimivat kunkin maan uusnationalististen puolueiden kannatusluvut sekä havaittu vaikutus maansa maahanmuuttopolitiikan diskursseihin, kuin myös kansallisen kansalaisuutta ja kaksoiskansalaisuutta koskevan lainsäädännön piirteet ja kehitys tutkimuksen aikarajauksen sisällä.

Jälkimmäisessä vaiheessa suurimman huomion tulen keskittämään uusnationalistipuolueiden oman kannatustason lisäksi siis erityisesti siihen, miten vahvasti ja millä tavoin ne ovat kyenneet vaikuttamaan merkittävimpien vakiintuneiden puolueiden maahanmuuttopolitiittiseen ajatteluun ja maidensa julkiseen keskusteluun. Yhdessä niiden voi nähdä vähitellen muovaavan kunkin valtion maahanmuuttopolitiikassa vallitsevia päälinjoja. Tätä isoa kuvaa spesifimmät yksittäiset maahanmuuttopolitiittiset päätökset jätän täten huomattavasti vähemmälle huomiolle, vaikka joitain olennaisimpia tulenkin esittelemään

esimerkkitapauksina. Analyysin tukena käytän erilaisia tutkittaviin teemoihin liittyviä diagrammeja, joista ilmenevät tärkeimmät tutkittavien maiden maahanmuuttoon, talouskasvuun ja uusnationalistipuolueiden kannatukseen liittyvät luvut tai suhteelliset osuudet. Vaikka tulosten tarkastelu tapahtuukin lähtökohtaisesti valtio kerrallaan yksityiskohtaisemman pohdinnan ja vertailun tapahtuessa vasta seuraavassa kappaleessa, kurkistan jo tässä vaiheessa tutkimusta myös hieman niihin olennaisimpiin eroihin, joita maiden välillä havaitsen eri tarkastelutasojen kohdalla olevan. Tämä auttaa mittakaavan ymmärtämisessä tarkasteltavien ilmiöiden suhteen. Kappaletta seuraavassa pohdinnassa tulkiten lopulta varsinaisesti sitä, mitä analyysissa havaitut tulokset kertovat maiden asennoitumisesta teoriakappaleessa esitettyyn transnationaaliin kehitykseen.

4.1. Skandinaviaan suuntautunut kansainvälinen maahanmuutto ja taloussuhdanteiden vaikutus

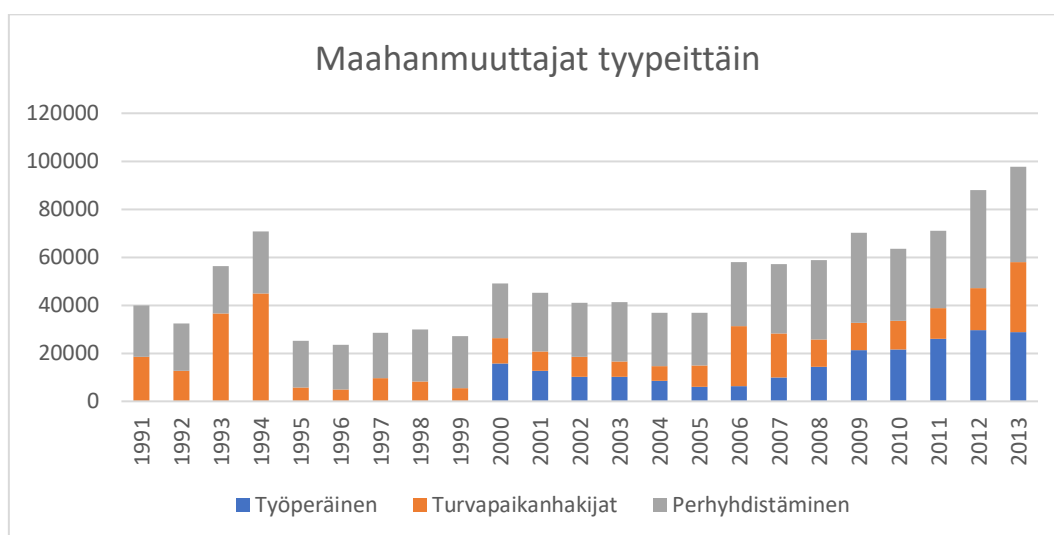
4.1.1. Ruotsi

Kuva 1. Ruotsiin suuntautuneen maahanmuuton kokonaismäärät vuosina 1991-2013. Lähteet: Statistics Sweden & Migrationsverket

Ruotsiin suuntautuneen maahanmuuton kokonaismäärien kehitystä 90-2010-lukujen ajalta kuvaa parhaiten selvän nousujohteinen trendi, vaikka yksittäisten vuosien tasolla onkin havaittavissa hienoista heittelyä (Kuva 1). Esimerkiksi vuotta 1994 tarkastellessa voidaan

havaita, että vastaavanlaiseen lähes 80000 maahanmuuttajan lukemaan päästiin seuraavan kerran vasta 12 vuotta myöhemmin. Kyseisen vuoden maahanmuuttopiikin selittää entisistä Jugoslavian maista sotaa paenneiden turvapaikanhakijoiden suuri määrä, joka on myös edellisvuoden 90-luvun tilastoja selkeästi suuremman lukeman taustalla (Migrationsverket 2019). Vuoden 1994 Ruotsiin saapuneista maahanmuuttajista pelkästään Bosnia-Hertsegovinan ja Serbia ja Montenegron kansalaiset muodostavat yhteenlaskettuna lähes puolet kokonaismäärästä (yht. 36183). Muuten maahanmuutto Ruotsiin oli pitkin 90-luvun suhteellisen maltillista ainakin, jos sitä vertaa 2000-luvun puolivälin jälkeisiin vuosiin. On kuitenkin huomioitava, ettei Ruotsi ole syystä tai toisesta tilastoinut työperäistä maahanmuuttoa ennen 2000-lukua. Se selittänee suurilta osin huomattavan hypähdyksen kokonaisluvuihin vuosien 1999 ja 2000 välillä. Toisaalta kuten Allwood ja muut (2006: 7) toteavat, oli Ruotsiin 90-luvulla kohdistunut maahanmuutto tyypiltään enimmäkseen turvapaikanhakijoista ja perheen yhdistämistyyppisistä maahanmuuttajista koostuvaa. Työperäisen maahanmuuton lisäys kokonaistilastoihin nostaisi määriä kuitenkin varmasti ainakin joillain tuhansilla, joten pylväsdiaagrammin (Kuva 1) osoittamat luvut ovat 90-luvun osalta jonkin verran todellisista määristä alakanttiin. Ruotsiin suuntautunut maahanmuutto on joka tapauksessa kokonaismääriltään kolmin- tai ainakin kaksinkertaistunut parissa vuosikymmenessä, mitä voi pitää selvänä merkinä teoriaosuudessa mainittujen sosiaalisen transformaation ja globalisaation vaikutuksista ihmisten liikkuvuudelle.

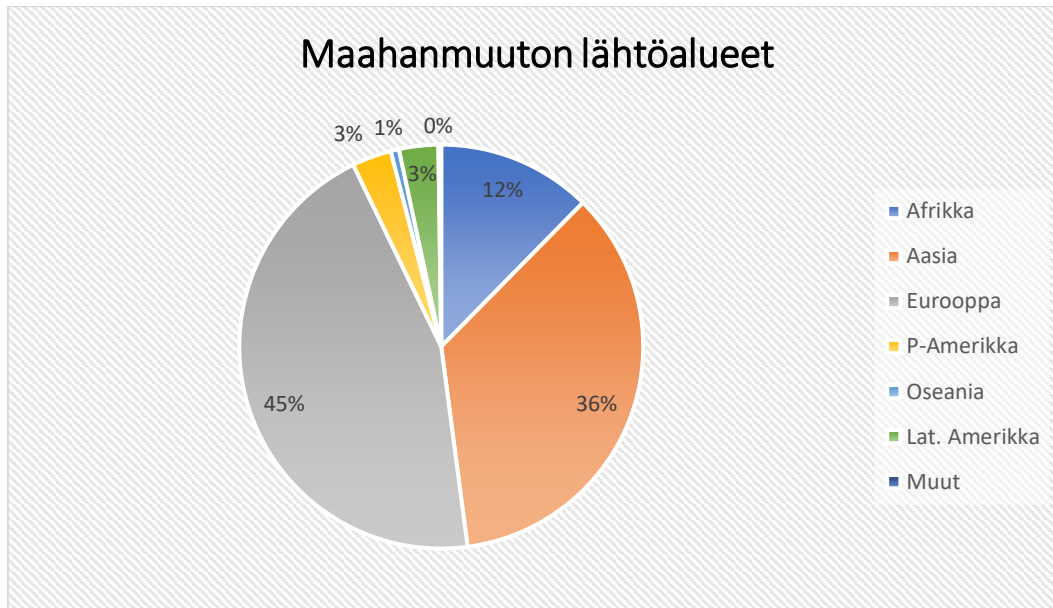
Kuva 2. Ruotsiin suuntautunut maahanmuutto kolmen päätyypin mukaan. Lähteet: Statistics Sweden & Migrationsverket

EU:n laajeneminen itään vuonna 2004 ei näy Ruotsin työperäisen maahanmuuton määrissä 2000-luvulla erityisen merkittävästi. Itseasiassa juuri päinvastoin, kutistui Ruotsin työperäisen

maahanmuuton osuus lähes kolmannekseen vuodesta 2000 vuoteen 2005 mennessä.

Työperäisen maahanmuuton määrien nousu vuoden 2006 jälkeen selittyy myös erityisesti Aasiasta tulleiden työntekijöiden määrän nopeana kasvuna, kun etenkin Intiasta, Kiinasta ja Thaimaasta tulleiden siirtolaisten virta Ruotsiin kiihtyi. Sen sijaan Euroopan Unionin ja talousalueen sisäinen työperäinen maahanmuutto laski selvästi 2000-luvun alun huippuvuosista vuosikymmenen edetessä (Migrationsverket 2019). Kolmesta merkittävimmästä maahanmuuttotyyppistä perheen yhdistämiseen liittyvä on ollut 90-luvun puolivälin turvapaikanhakijoiden piikkiä lukuun ottamatta määrällisesti merkittävin Ruotsiin suuntautuneen maahanmuuton peruste (Kuva 2).

Perheen yhdistämiseen liittyvän maahanmuuton määrät ovat olleet kahteen muuhun poiketen lähes jatkuvassa kasvussa läpi tutkimuksen aikarajauksen, mitä ei sosiaalisten verkostojen teorian perusteella voi pitää kovinkaan yllättävänä. Esimerkiksi entisten Jugoslavian maiden sekä Aasiasta tulleiden työperäisten maahanmuuttajien lähtömaista on seurannut perässä merkittäviä määriä perheen yhdistämisperusteisia maahanmuuttajia, mikä on varsin looginen sosiaalisten verkostojen teorian mukainen trendi. Turvapaikkaperusteisten maahanmuuttajien kohdalla sen sijaan vuosien välinen heilahtelu selittyy luonnollisestikin niillä konflikteilla ja muilla humanitaarisilla kriiseillä, joita ihmiset ovat alun perin lähteneet kotimaistaan pako. Jo mainitun 90-luvun puolivälin Jugoslavian hajoamissodan lisäksi vastaavanlainen turvapaikanhakijoiden määrän yhtäkkinen kasvu näkyy vuosien 2006 ja 2007 kohdalla. Näinä vuosina maailmalla riehui samanaikaisesti useampi sotatilanne, minkä johdosta Kosovosta, Somaliasta ja erityisesti Irakista tulleiden turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten määrä nosta kyseisen maahanmuuttotyyppin osuutta tavallista korkeammaksi (Migrationsverket 2019).

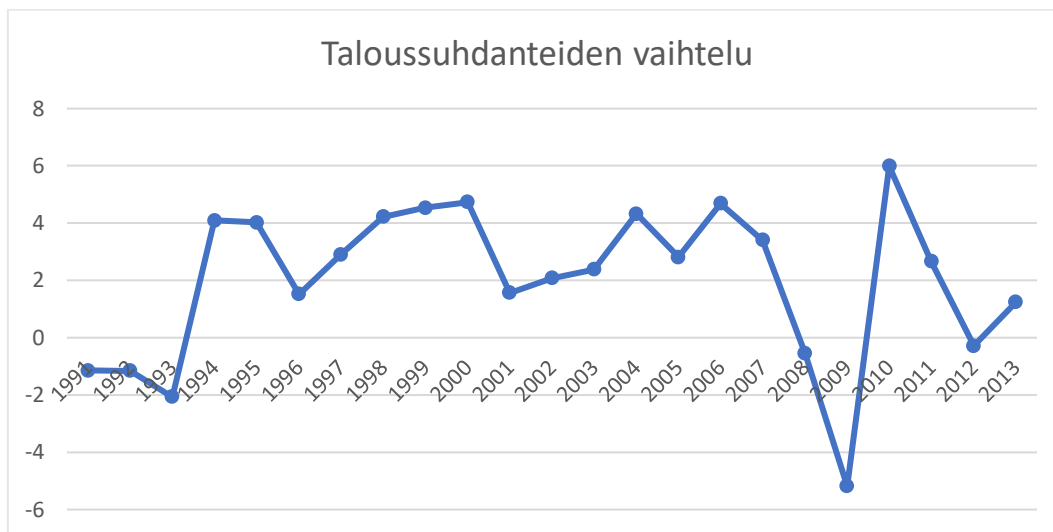

Kuva 3. Ruotsiin vuosien 2000-2013 aikana saapuneiden maahanmuuttajien lähtöalueet maanosittain. Lähde: Statistics Sweden

Samaten kuin työperäisen maahanmuuton kohdalla, Ruotsin maahanmuuttotilastointi on rekisteröinyt julkiseen käyttöön tietoa maahanmuuttajien lähtömaista vasta 2000-luvulta eteenpäin (Kuva 3). Sen vuoksi niin Ruotsin kuin vertailukelpoisuuden takia myös muiden tutkimukseen kuuluvien valtioiden maahanmuuton lähtöalueiden tarkastelussa huomioidaan vain vuosien 2000 ja 2013 välisen maahanmuuton tilastot. Vaikka tutkimuksen kattavuuden kannalta olisi tietenkin parempi saada kyseinen aineisto koko tutkimuksen aikahaarukan ajalta, on saatavilla olevakin jo sen verran pitkä ajanjakso, että se korjaa pahimmat mahdolliset vääristymät tiettyjen alueiden liiallisessa ylikorostumisessa tutkittavien maiden tilastojen osalta. Pyrin tästä huolimatta arvioimaan erilaisen välillisen aineiston pohjalta lyhyesti myös sitä, miten myös 90-luvun sisällyttäminen lähtömaanosien tarkasteluun olisi mahdollisesti voinut muuttaa joidenkin alueiden suhteellista osuutta niistä tulneiden maahanmuuttajien määrissä.

Ruotsiin suuntautuneen maahanmuuton kohdalla Aasiasta tulneiden maahanmuuttajien määrä korostuu todennäköisesti hieman isommaksi työperäisten ja perheen yhdistämistyyppisten takia kuin mitä se olisi, jos mukaan huomioitaisiin myös 90-luvun maltillisemmat lukemat. Se ei kuitenkaan poista sitä tosiasiaa, että Aasiasta tulneiden määrä Ruotsiin on ollut merkillepantavan suuri, ja osoittaa edelleen kasvunmerkkejä erityisesti perheiden yhdistymisen vuoksi (Kuva 3). Afganistanista ja erityisesti Irakista levottomuuksia paenneet muodostavat merkittävimmän osuuden Aasiasta tulleista turvapaikanhakijoista ja

pakolaisista (Migrationsverket 2019). Afrikan osuutta nostaa huomattavasti pelkästään Somaliasta tulleiden turvapaikkaperusteisten maahanmuuttajien ja heitä seuranneiden perheenjäsenten määrä, kun taas työperäinen maahanmuutto maanosasta on ollut hyvin pientä esimerkiksi Aasiaan nähden (Migrationsverket 2019). Eurooppalainen maahanmuutto jakaantuu verrattain usean valtion välille, mutta erityisesti Puolasta on EU- ja ETA-alueen työvoiman vapaan liikkuvuuden sopimuksen vuoksi saapunut kiihtyvällä tahdilla työperäisiä maahanmuuttajia pitkin 2000-lukua (Statistics Sweden 2019). Muiden Pohjoismaiden välillä työperäisen maahanmuuton traditiot ulottuvat jo vuosikymmenten taakse yhteisten työmarkkinoiden sopimuksen vuoksi, ja Ruotsin naapurimaat näkyvät 2000-luvullakin melko tasaisen vakaina työperäisen maahanmuuton määrinä (Statistics Sweden 2019). Muiden maanosien suhteelliset osuudet kokonaismaahanmuutosta ovat verrattain pieniä.

Kuva 4. Ruotsin kansantalouden suhdanteiden vaihtelu bruttokansantuotteena. Lähde: The World Bank

Vaikka valtioiden taloussuhdanteiden vaihtelujen yhteydestä asennoitumiseen maahanmuuttoa kohtaan on tutkittua näyttöä ainakin yksilötasolta, ei tällainen yhteys näytä kuitenkaan valtiotasolla heijastuvan Ruotsiin saapuneiden maahanmuuttajien määrissä. Tämä vaikuttaisi tutkimukseen sisältyvän datan perusteella pätevän vertailtaessa BKT:n kehitystä niin maahanmuuton kokonaislukuihin kuin erikseen jokaiseen maahanmuuton päätyyppiin. Kuten diagrammista voidaan havaita (Kuva 4), sijoittuvat Ruotsin kansantalouden heikoimmat vaiheet 90-luvun alkuun ja 2000-luvun lopun finanssikriisin vuosiin. Jos tarkastellaan ensin 90-luvun alkupuoliskon tilanteita, voidaan huomata, että vuonna 1994 maahanmuuton kokonaismäärä kasvaa BKT:n tavoin reippaasti edellisvuosiin nähden (Kuvat 1 ja 4). Koska kyseessä on kuitenkin Jugoslavian hajoamissodan aikaansaama

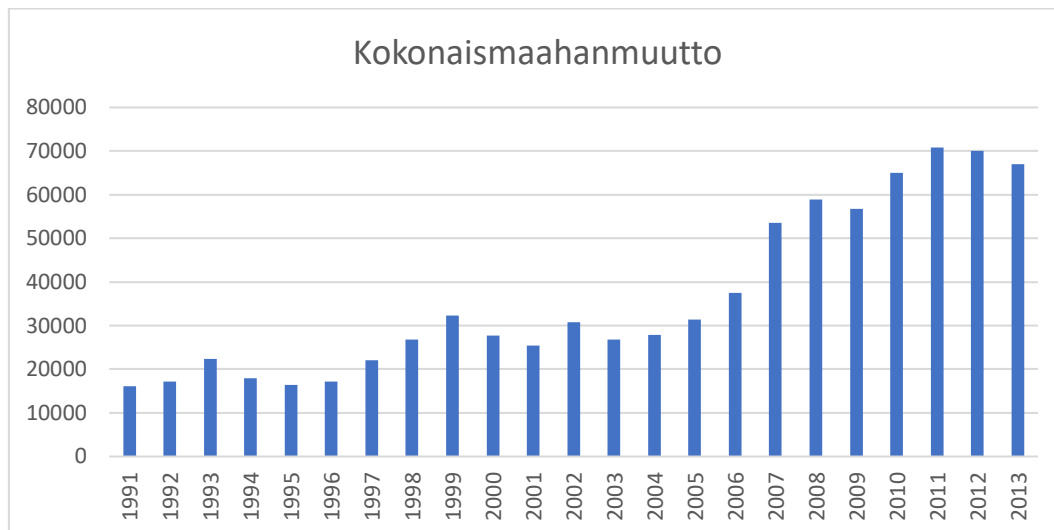
turvapaikkaperusteisten maahanmuuttajien aiheuttama poikkeama, ei näillä kahdella havainnolla voi tulkita olevan juurikaan yhteyttä toisiinsa.

Myöskään perheenyhdistämiseen liittyvän maahanmuuton ja taloussuhdanteiden vaihtelun välillä ei ole havaittavissa selkeää yhteyttä. Perheenyhdistämisperusteinen maahanmuutto on melko johdonmukaisesti kasvavaa läpi tutkimuksen ajanjakson, eikä se näytä heijastelevan juuri mitenkään taloussuhdanteiden vaihteluja (Kuvat 2 ja 4). Sen sijaan työperäinen maahanmuutto on Ruotsissa selvästi jopa kasvanut 2008 alkaneen finanssikriisin jälkeen (Kuvat 2 ja 4). Siinä missä finanssikriisi johti suurimmassa osassa Euroopan maita erityisesti matalataitoisen työperäisen maahanmuuton rajoittamiseen, toimi Ruotsi päinvastoin tarkoituksenaan vastata työmarkkinoidensa tiettyjen osa-alueiden työvoimavajeeseen sekä reagoida ikääntyvän väestön aiheuttamiin uhkiin (Emilsson 2014: 3). Ruotsi pyrki helpottamaan erityisesti EU:n ulkopuolelta tulevien maahanmuuttajien työllistymistä, mikä selittää myös aiemmin mainitun Aasiasta tulleiden työperäisten maahanmuuttajien määrän kasvun 2000-luvun lopulta alkaen (Kuptsch 2012: 22).

Aivan kuten Billiet ja kumppanit (2014) toteavat, tulee BKT:n ja maahanmuuton välisistä yhteyksistä vedettävien kausaalisuhteiden kanssa olla tarkkana. Tämä johtuu siitä, että näiden muuttujien väliseen suhteeseen vaikuttavat usein lyhyen aikavälin taloussuhdanteiden vaihtelua enemmän valtiokohtaiset historialliset kehityskulut (Billiet et al. 2014: 152). Myöskään esimerkiksi korrelaatioanalyysi maahanmuuton lukujen ja BKT:n suhteesta ei ole välttämättä toimiva tapa tutkia muuttujien välistä suhdetta, sillä näiden lisäksi taustalla vaikuttaa todennäköisesti monia muitakin selittäviä tekijöitä. Koska Ruotsi on muiden Pohjoismaiden tavoin kokonaisvaltaiseksi kasvanut hyvinvointivaltiomalli, on sillä siten verrattain hyvät edellytykset vastaanottaa ja integroida maahanmuuttajia mitä luultavimmin myös kansantaloudellisista heilahteluista huolimatta (Crepaz & Damron 2009). Kuten Ruotsin osalta havaitaan, vaikutti työperäisen maahanmuuton taustalla 2000-luvun lopun finanssikriisin aikana jopa varsin odottamattoman tuntuinen poliittinen päätös, joka selittää sinänsä yllättävältä näyttävän kehityksen maahanmuuttotilastoissa. Siksi on hyvä tarkastella myös muita Ruotsin ja ruotsalaisten maahanmuuttoa kohtaan kokemiin asenteisiin vaikuttavia muuttujia, jotka voisivat antaa lisäselitettä tässä kappaleessa esitellyn tilastoidun maahanmuuton taustoista. Kuten jo kappaleen johdatuksessa mainitsinkin, tähän palaan myöhemmin tutkimalla ruotsalaisten uusnationalistipuolueiden ja kansalaisuuslainsäädännön

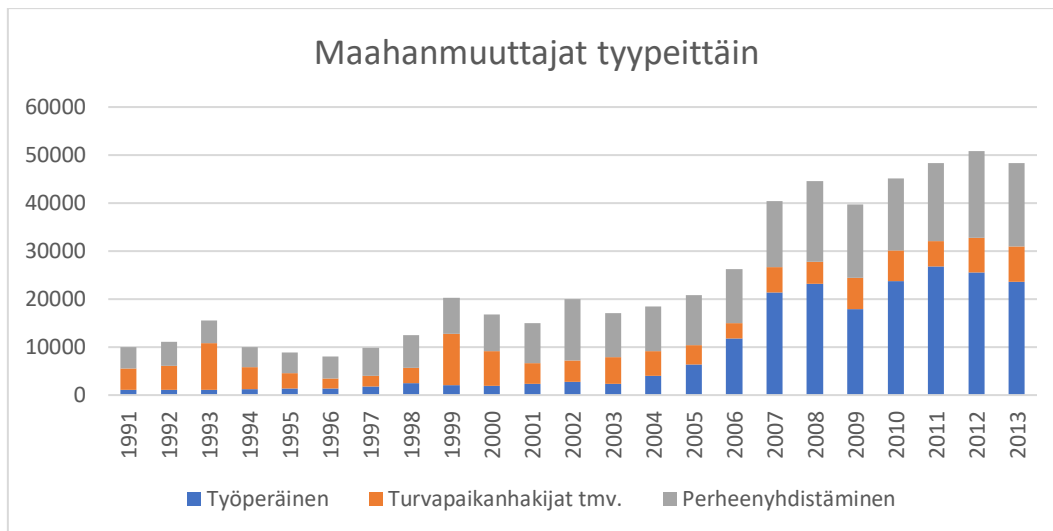
piirteitä sekä niiden suoria että epäsuoria implikaatioita valtioon kohdistuneeseen maahanmuuttoon ja siihen liittyvän politiikan kehityskuluihin.

4.1.2. Norja

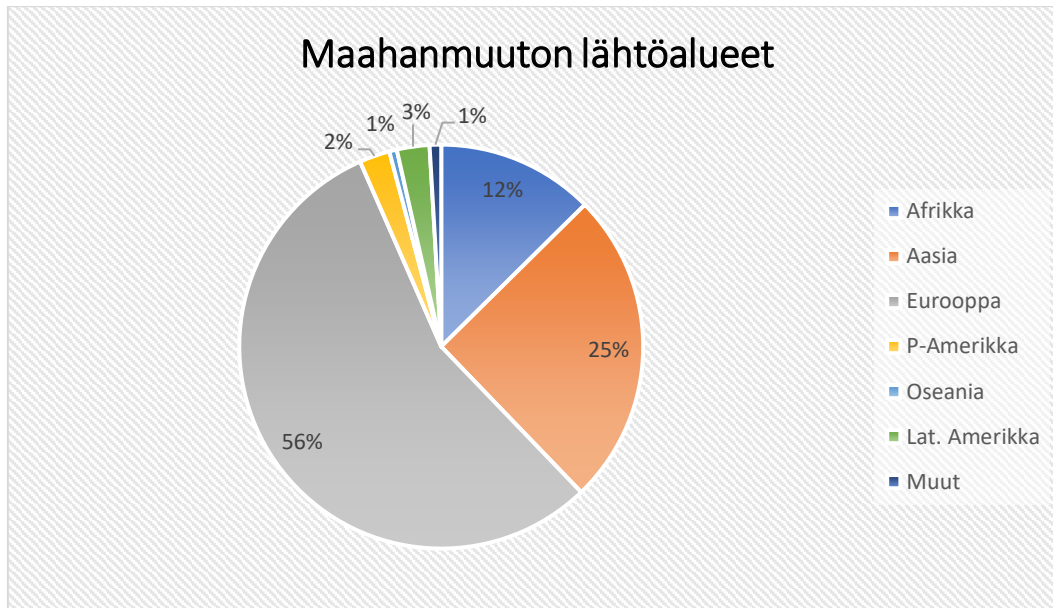
Kuva 5. Norjaan suuntautuneen maahanmuuton kokonaismäärät vuosina 1991-2013. Lähde: Statistics Norway

Norjaan suuntautuneen kansainvälisen maahanmuuton määrät kasvoivat 90-luvun alusta aina 2000-luvun puoliväliin saakka melko tasaisesti, mutta eivät erityisen nopeasti (Kuva 5). Vauhti on toisaalta ollut melko samankaltainen kuin Ruotsilla, sillä molemmissa kokonaismaahanmuuton määrä on vuosien 1991 ja 2006 välillä hieman yli kaksinkertaistunut. Norjan kohdalla maahanmuuton kokonaismäärät ovat tosin karkeasti mitattuna tänä ajanjaksona noin puolet Ruotsin vastaavista lukemista (Kuvat 1 ja 5). Norjan kohdalla merkittävin muutos tapahtuu kuitenkin vuoden 2006 jälkeen, jolloin kokonaismaahanmuutto kohoaa vuodessa peräti viidellätoistatuhannella. Maahanmuuttajien määrä jatkaa tämän jälkeenkin kasvuaan kulminoituen vuosiin 2011 ja 2012, jolloin maahanmuuton kokonaismäärä on lähes kolminkertaistunut vuosituhaten alusta ja peräti yli nelinkertaistunut 90-luvun alusta. Itänaapuriinsa nähden muutoksen nopeus on siis varsin dramaattinen etenkin, jos vielä huomioidaan, että Norjan maahanmuuton tilastoinnissa ei ole sellaisia puutteita kuin Ruotsilla 90-luvun työperäisen maahanmuuton kohdalla.

Kuva 6. Norjaan suuntautunut maahanmuutto kolmen päätyypin mukaan. Lähde: Statistics Norway

Lähestulkoon räjähdysmäinen kasvu Norjaan suuntautuneessa kokonaismaahanmuutossa selittyy ennen kaikkea työperäisen maahanmuuton valtavana kasvuna vuodesta 2006 eteenpäin (Kuva 6). Tämän vuoden jälkeen työperäinen maahanmuutto on muodostanut Norjaan suuntautuvan kansainvälisen maahanmuuton selkeästi suurimman ryhmän ylittäen sitä ennen maahanmuuttoa 90- ja 2000-luvun alkupuoliskon pääosin hallinneet perheen yhdistämistyyppiset ja turvapaikkaperusteiset siirtolaiset. Muutoksen syynä on erityisesti EU:n laajeneminen itään uusien jäsenmaiden liittämisten myötä vuosina 2004 ja 2007, mikä avasi valtion työmarkkinoiden käyttöön uusia halvemmän työvoiman maita vuonna 1994 Norjan solmiman EU:n ja ETA-alueen työvoiman vapaan liikkuvuuden sopimuksen turvaamana (Gudbrandsen 2012: 15). Puolalaiset kasvoivat näiden muutosten myötä nopeasti Norjan suurimmaksi maahanmuuttajakansalaisuudeksi, ja samaten Baltian maista sekä Romaniasta alkoi tulla verrattain runsaasti työvoimaa perinteisten ruotsalaisten ja tanskalaisten työperäisten maahanmuuttajien rinnalla (Pettersen & Ostby 2013: 79; Statistics Norway 2019). Vaikka työperäinen maahanmuutto näin nousi Norjan suurimmaksi maahanmuuttotyyppiksi, on myös perheen yhdistäminen jatkanut läpi tutkimuksen aikarajauksen kasvuaan kohoten sekin uudelle tasolle EU:n laajenemisen myötä (Kuva 6). Samaten kuin Ruotsin kohdalla havaittiin, noudattaa kyseinen trendi myös Norjan kohdalla sosiaalisten verkostojen teorian mukaista kaavaa, jossa kasvanut työperäinen maahanmuutto johtaa perässä tulevien perheenjäsenten ja lopulta tietyn kansalaisuuden maahanmuuttajaryhmän määrien kasvuun.

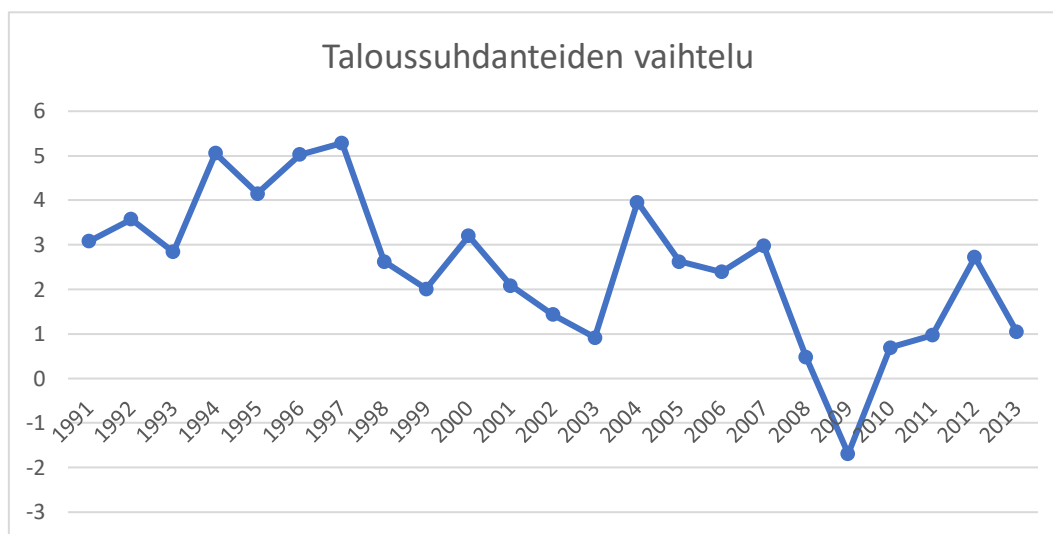

Kuva 7. Norjaan vuosien 2000-2013 aikana tulleiden maahanmuuttajien osuudet maanosittain. Lähde: Statistics Norway

Turvapaikanhakijoita ja pakolaisia saapui Norjaan 90-luvulla varsin vaihtelevia määriä, sillä vuosien 1993 ja 1999 suurimpien lukemien välissä määrät tippuivat alle kahtentuhanteen vuodessa (Kuva 6). Edellä mainittujen suurten humanitaarisen maahanmuuton vuosien taustalla vaikutti Ruotsin tapaan ennen kaikkea Jugoslavian hajoamissodat, jotka ajoivat ensin 1993 Bosnia ja Hertsegovinan ja sitten 1999 Serbia ja Montenegron kansalaisia hakemaan turvaa Norjasta. Vuosituhannen vaihteessa turvapaikkatyypisten maahanmuuttajien joukossa oli myös merkittävän suuri joukko sotaa paenneita irakilaisia (Statistics Norway 2019). Huolimatta turvapaikanhakijatyypisen maahanmuuton yksittäisistä huippuvuosista ja hieman nousevasta trendistä 2010-luvun taitteen tienoilla, ovat tämän maahanmuuttotyyppin Norjaan suuntautuneet määrät olleet kahta muuta tyyppiä perässä niin määrällisesti sen omiin kuin suhteellisesti Ruotsin vastaaviin lukuihin verrattaessa (Kuvat 2 ja 6).

Vaikka Norjan kohdalla olisi ollut saatavilla tilastotietoa myös 90-luvun maahanmuuton lähtöalueista, päätin paremman vertailtavuuden vuoksi toimia samoin kuin Ruotsin kanssa eli esitellä lähtömaanosat vuosien 2000 ja 2013 välisen ajan osalta. Kuten diagrammista (Kuva 7) huomataan, on eurooppalaisen maahanmuuton osuus hyvin suuri verrattuna muihin maanosiin. Jos mukaan otettaisiin myös 90-luvun lähtöalueet, nostaisi se jonkin verran Aasian osuutta kaikesta maahanmuutosta. Tämä ei johdu niinkään siitä, että aasialaisten maahanmuuttajien osuus olisi tällä vuosikymmenellä ollut erityisen suurta. Itseasiassa päinvastoin, Aasiasta tulleiden maahanmuuttajien määrät ovat kasvaneet huomattavasti vasta

2000-luvun edetessä (Statistics Norway 2019). Nämä luvut eivät kuitenkaan suhteellisesti ole kasvaneet likipitäänkään yhtä paljoa kuin (työperäisen) eurooppalaisen maahanmuuton osuudet ovat 2000-luvulla tehneet erityisesti puolalaisten ja baltialaisten työntekijöiden myötä. Tässä mielessä ero on selkeä erityisesti Ruotsiin, jossa eurooppalaisen työperäisen maahanmuuton ohella myös Aasiasta on saapunut todella huomattavia määriä työperäistä maahanmuuttoa. Norjaan tulleiden aasialaisten työntekijöiden määrät ovat vuoden 2008 jälkeen olleet jopa yli kymmenkertaisesti Ruotsia pienempiä. Aasiasta tulleista maahanmuuttajista suurin osa onkin perheen yhdistämisen tai turvapaikkaperustein tulleita, ja Ruotsiin nähden heidän kansalaisuutensa ovat jakautuneet useamman valtion kesken (Statistics Norway 2019). Afrikasta tulleista maahanmuuttajista enemmistö on tullut etsimään suojelua eri sotatilanteilta merkittävimpien lähtömaiden ollessa Somalia ja Eritrea (Statistics Norway 2019). Afrikkalaisten suhteellinen osuus Norjan kaikesta maahanmuutosta on suurin piirtein sama kuin Ruotsilla, eikä ero ole merkittävä myöskään pienempiä maahanmuuton lähtömaanosia vertailtaessa maiden välillä (Kuvat 3 ja 7).

Kuva 8. Norjan kansantalouden suhdanteiden vaihtelu bruttokansantuotteena. Lähde: The World Bank

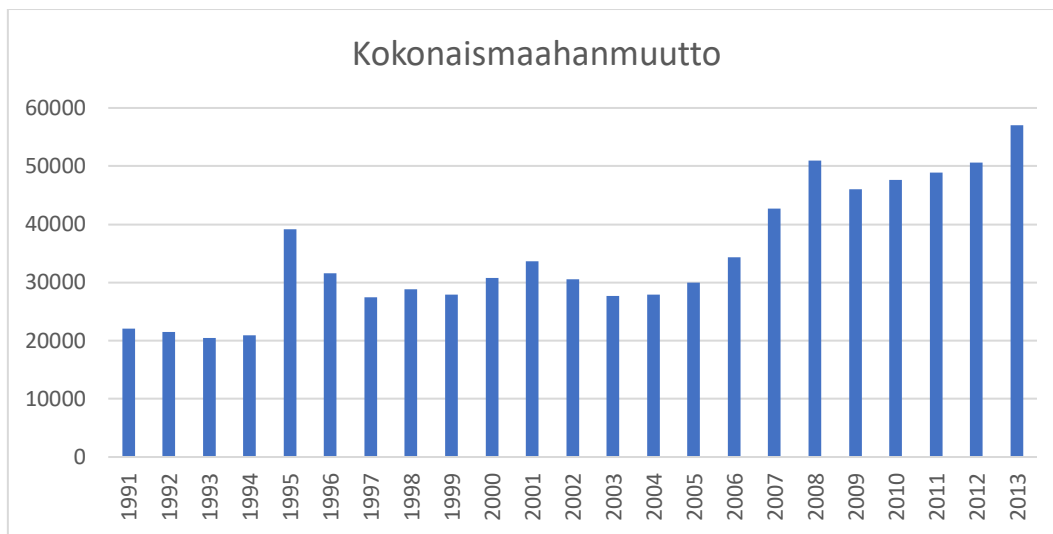
Norjan kansantalouden heikoimmat ajanjaksot sijoittuvat vuoteen 2003 ja kansainvälisen finanssikriisin ympärille, erityisesti vuoteen 2009 (Kuva 8). Siten voisi Pohjoismaisen hyvinvointimallin ja maahanmuuton suhdetta käsitelleessä kappaleessa esitettyjen teorioiden pohjalta vetää oletuksen, että näinä vuosina taloussuhdanteiden lasku heijastuisi esimerkiksi matalataitoisemman työperäisen maahanmuuton määriin niitä vähentäen. Maahanmuuton kokonaismäärien luvut ovat näinä vuosina matalammat kuin edellisenä ja seuraavana vuonna.

Taloussuhdanteen laskulla voikin olla jonkin asteista vaikutusta Norjaan suuntautuneen maahanmuuton lukuihin kyseisinä vuosina, sillä esitettyjen teorioiden mukaisesti erityisesti vuoden 2009 laman aikana työperäisen maahanmuuton määrä putoaa yli viidellätuhannella edellisvuoteen nähden. Havainto voi heijastella laman aikana tarjolla olevien työpaikkojen laskevia määriä ja toisaalta hyvinvointivaltion resurssien rajallistumista, kuten Billiet ja muut (2014) näkevät vaikeampien talousjaksojen aikana usein käyvän. Koska juuri EU- ja ETA-alueelta tulevilla työperäisiä maahanmuuttajilla on muista poiketen oikeudet samoihin sosiaaliturviin kuin norjalaisilla, olisi heidän määränsä vähentäminen niukempien resurssien ajanjaksona jokseenkin loogista hyvinvointivaltion taloudellisten periaatteiden kannalta (Brochmann & Hagelund 2012: 201). EU- ja ETA-maista tulevien työperäisten maahanmuuttajien määrät notkahtavatkin vuosina 2003 ja 2009, ja tällä on todennäköisesti ainakin välillinen yhteys vallinneeseen heikompaan talousjaksoon (Statistics Norway 2009).

Turvapaikanhakijatyyppeiden ja perheen yhdistämisperusteisten maahanmuuttajien määrät sen sijaan eivät vaikuttaisi heilahtelevan taloussuhdanteiden muutosten seurauksena suuntaan tai toiseen. Niiden rajoittaminen onkin toisaalta kansallisvaltiolle hankalampaa kuin työperäisen kohdalla on, sillä näiden tyyppien suhteen Norjaa velvoittavat erilaiset kansainväliset sopimukset (Taulukko 1). Toisaalta kuten teoriakappaleessa kuvasin, on Norja muiden Pohjoismaiden tavoin kehittynyt 1900-luvun kuluessa laajaksi hyvinvointivaltioksi ja universalismin periaate on juurtunut syvälle sen yhteiskunnassa, joten näistä lähtökohdista sillä on toisenlaisia hyvinvointivaltiotyyppejä paremmat edellytykset vastaanottaa maahanmuuttajia myös heikomman talousjakson aikana (Crepaz & Damron 2009). Ehkäpä juuri tämän takia talouden laskusuhdanteetkaan eivät näyttäisi heilahtelevan vallassa olleiden hallitusten suhtautumista maahanmuuttoon havaittua enempää, tai vaihtoehtoisesti mahdolliset tiukennukset maahanmuuttopolitiikkaan eivät ole ainakaan vaikuttaneet Norjan vastaanottamien maahanmuuttajien määriin nähtyä suuremmin. Tutkiakseni tarkemmin Norjan asennoitumista maahanmuuttoon on myös sen kohdalta tärkeää syventyä myöhemmässä vaiheessa tutkimusta sekä sen kansalaisuutta koskevaan lainsäädäntöön että uusnationalistisen Edistyspuolueen vaikutuksiin valtion maahanmuuttopolitiikassa.

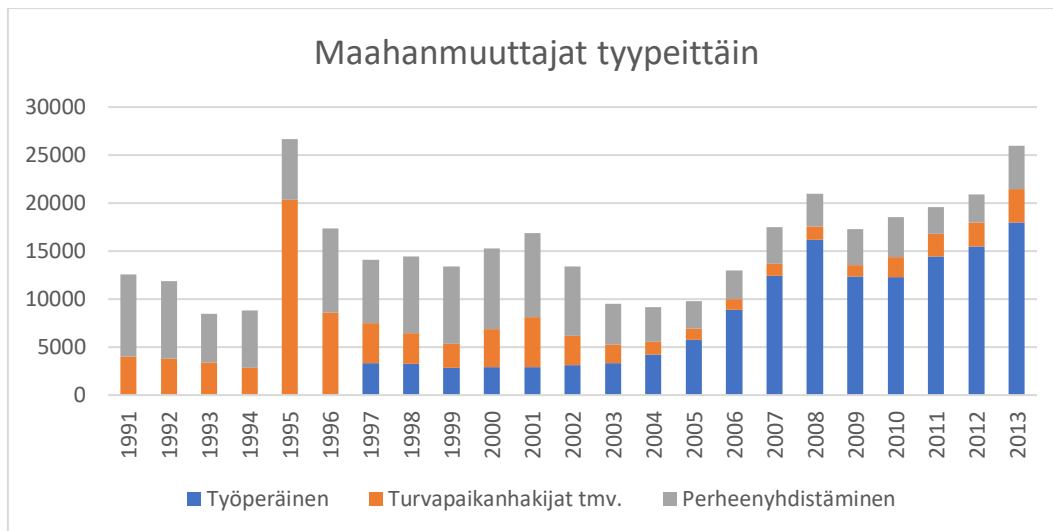
4.1.3. Tanska

Tanskaan suuntautunut kansainvälinen maahanmuutto noudattaa kokonaismääriltään tietyiltä osin melko samanlaista kehityskulkua kuin Norjan ja Ruotsin kohdalla havaittiin. Luvut ovat vielä 90-luvun alussa melko maltilliset, mutta kasvavat tasaisesti ollen 2010-luvulla jo merkittävästi korkeampia (Kuva 9). Erityisesti Ruotsin kanssa yhteistä on myös 90-luvun puolivälissä selkeästi muista vuosista erottuva nousu maahanmuuton kokonaismäärässä. Myös Tanskassa tämä selittyy turvapaikanhakijatyypin maahanmuuton lähes räjähdysmäisenä kasvuna aiempiin vuosiin nähden, kun Jugoslavian hajoamissodan takia suojelua hakivat erityisesti Bosnia ja Hertsegovinan kansalaiset (Statistics Denmark 2019).

Kuva 9. Tanskaan suuntautuneen maahanmuuton kokonaismäärät vuosina 1991-2013. Lähde: Statistics Denmark

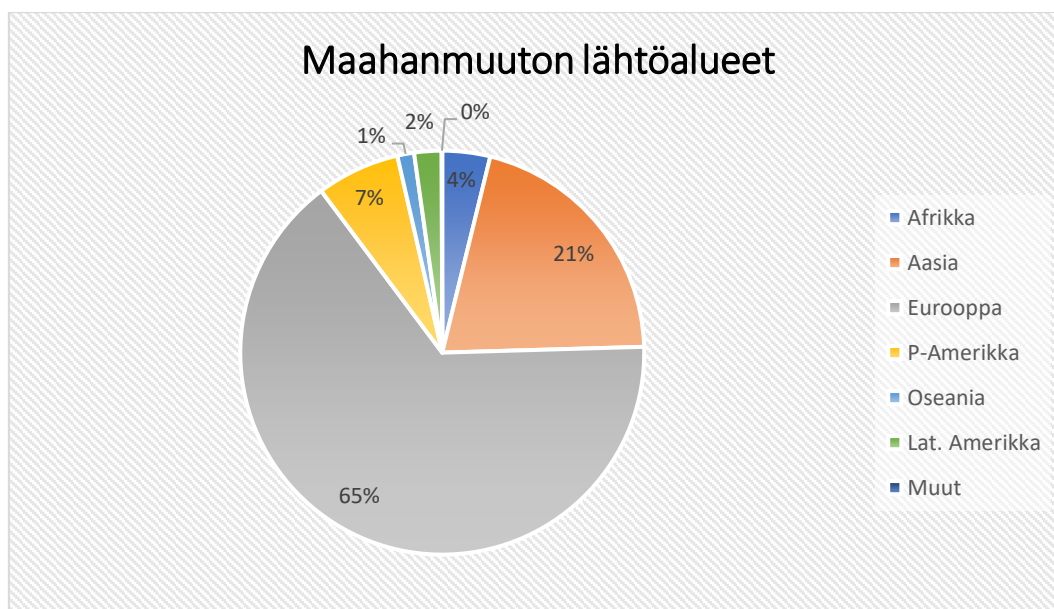
Vuosien 1995 ja 1996 kaltaista yhtäkkistä maahanmuuttajien määrien nousua ei maassa tapahdu tämän jälkeen ennen 2000-luvun loppupuoliskoa, jolloin lukemat nousevat jälleen parissa vuodessa hyvin merkittävästi. Jos maahanmuuton kokonaismäärien kehitystä vertaa vaikkapa Norjaan, voidaan kuitenkin nopeasti havaita, etteivät Tanskaan suuntautuneen maahanmuuton luvut nouse tutkimuksen aikahaarukan sisällä likimainkaan niin reippaasti kuin sen pohjoisnaapurissa. Siinä missä kansainvälisen maahanmuuton kokonaisluvut ovat Tanskassa suurimman osan 90-luvussa korkeampia ja vielä 2000-luvun alkupuoliskollakin suunnilleen samanlaisia kuin Norjassa, tapahtuu maiden välillä sen jälkeen selkeä ero saapuneen maahanmuuton kehityskulussa. Vuoden 2006 jälkeen Norjaan on vuosittain asettunut eri perusteilla jopa kymmeniä tuhansia maahanmuuttajia enemmän kuin Tanskaan (Kuvat 5 ja 9).

Kuva 10. Tanskaan suuntautunut maahanmuutto kolmen päätyypin mukaan. Lähde: Statistics Denmark, Danmarks Statistik

Selkein syy Tanskaan suuntautuneen kokonaismaahanmuuton hitaammassa kasvussa 2000-luvun puolesta välistä eteenpäin näyttäisi Kuvan 10 osoittamalla tavalla löytyvän ennen kaikkea perheen yhdistämistyyppisen maahanmuuton kahta muuta maata huomattavasti matalammista määristä. Kyseisen maahanmuuttotyyppin osalta kehitys Tanskassa poikkeaa selkeästi Norjasta ja Ruotsista, joissa perheen yhdistäminen on sosiaalisten verkostojen teorian perusteella odotettavastikin tutkimuksen aikarajauksen läpi kasvava maahanmuuttotyyppi (Kuvat 2, 6 ja 10). Myös Tanskaan suuntautuneen turvapaikkaperusteisen maahanmuuton kehitys näyttäisi eroavan selvästi kahdesta muusta tutkimuksen kohdevaltiosta. Vaikka vuosittaista heittelyä tapahtuu tämän maahanmuuttotyyppin kohdalla kaikissa kolmessa valtiossa, on Tanskan kohdalla ainoana havaittavissa melko selkeä pienenevä trendi suojelua saavien humanitaaristen maahanmuuttajien osalta verrattaessa 1990-lukua 2000-lukuun (Danmarks Statistik 1998: 155; Statistics Denmark 2019). Selittävänä tekijänä lienevät tarkoituksenmukaiset maahanmuuttopoliittiset päätökset, sillä toisin kuin Ruotsin ja muiden EU:n jäsenmaiden kohdalla on, on Tanska jättäytynyt vuonna 2008 pois EU:n yhteisistä turvapaikka- ja perheen yhdistämistyyppistä maahanmuuttoa koskevista Oikeus- ja sisäasioiden neuvoston laatimista CEAS-direktiiveistä (Taulukko 1). Tämän takia Tanskalla on ollut ainakin vuodesta 2008 eteenpäin kansallisesti enemmän liikkumavaraa näitä kahta maahanmuuttotyyppiä koskevassa lainsäädännössä, jota se on eri toimenpitein pyrkinytkin tiukentamaan (Jonsson & Petersen 2012: 141). Tähän aiheeseen palaan tarkemmin myöhemmässä vaiheessa uusnationalistisia puolueita käsittelevässä alakappaleessa.

Tanskan työperäistä maahanmuuttoa käsittelevää dataa ei löytynyt tämän tutkimuksen tarkoituksiin riittävän systemaattisesti tilastoituna ennen vuotta 1997, sillä Danmarks Statistikin (1998: 155) tarjoaman diagrammin tyypittelyssä työperäiseen maahanmuuttoon oli yhdistetty myös opiskelijat. Kyseisen diagrammin ja Kuvan 10 osoittamien lukumäärien perusteella voi kuitenkin arvioida, että työperäisen maahanmuuton vuosittaiset määrät pysyttelivät 90-luvun alkupuolellakin todennäköisesti selvästi alle viidessä tuhannessa. Selkeä muutos työperäisen maahanmuuton kohdalla näyttäisi ajoittuvan 2000-luvun puolen välin tienoille, jolloin kyseisen tyyppin maahanmuuttajat nousevat määrässä hetkessä yli viidentuhannen lähestyen 2010-luvulla jo kahdenkymmenentuhannen rajaa. Kuten Ruotsin ja erityisesti Norjan kohdalla, ajoittuu muutos myös Tanskaan suuntautuneessa työperäisessä maahanmuutossa EU:n itään päin tapahtuviin laajenemisvuosiin. Tämän pohjalta ei olekaan kovin yllättävää, että kasvaneiden työperäisen maahanmuuton määrien taustalla on nimenomaisesti itäisen Euroopan valtioiden maahanmuuttajia Puolan, Liettuan ja Romanian kansalaisten johdolla (Statistics Denmark 2019). Maahanmuuttajien tyypejä Tanskan osalta tarkastellessa voisi tärkeimmät seikat niputtaa yhteen toteamalla, että Tanskan voi tulkita maahanmuuttopreferensseissään olevan Norjaa ja etenkin Ruotsia valikoivampi suosien 2000-lukua pidemmälle mentäessä entistä enemmän työperäistä maahanmuuttoa kahden muun päätyypin kustannuksella.

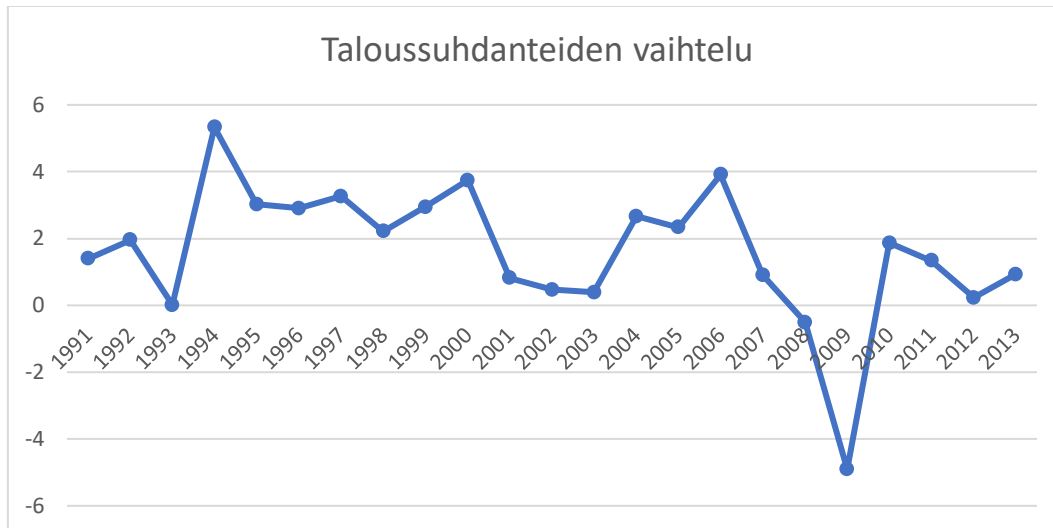

Kuva 11. Tanskaan vuosien 2000-2013 aikana tulleiden maahanmuuttajien osuudet maanosittain. Lähde: Statistics Denmark

Erot Tanskan kansainvälisen maahanmuuton ominaisuuksissa kahteen muuhun Skandinavian valtioon nähden näkyvät varsin selvästi myös silmäiltäessä lähtöalueiden kirjoa (Kuva 11). Euroopan osuus tässä diagrammissa kylläkin korostuu otannan ollessa vuosien 2000 ja 2013 väliltä verrattuna siihen mitä se olisi, jos mukana olisi myös 90-luvun maltillisemmat määrät. Lukuun ottamatta vuosikymmenen puolivälin humanitaarisen maahanmuuton aaltoa Balkanilta, oli eurooppalainen maahanmuutto Tanskaan vielä huomattavasti 2000-luvun lukuja pienempää. Silti eri Euroopan maista tuleva maahanmuutto muodosti jo 1990-luvulla selvästi isoimman maahanmuuton lähtöalueen ennen toiseksi sijoittuvaa Aasiaa, ja tämä trendi on sittemmin jatkunut ja voimistunut eurooppalaisella painotuksella 2010-luvulle asti (Statistics Denmark 2019). Aasiasta tuleva maahanmuutto on myös 2000-luvun ajan ollut nousujohteista, ja erityisesti Kiinasta, Intiasta ja Filippiineiltä suuntautunut työperäinen, opiskeluun liittyvä ja perheenyhdistämistyyppinen maahanmuutto on ollut kasvamaan päin 2010-lukua kohti tullessa. Aasian maista tulleet maahanmuuttajat muodostavat Tanskan kaikesta maahanmuutosta silti selvästi pienemmän osuuden niin suhteellisesti kuin absoluuttisesti mitattuna kuin kahdessa muussa tutkimuksen kohdevaltiossa.

Vielä aasialaisten osuutta räikeämmin ero näkyy Afrikasta saapuneiden maahanmuuttajien kohdalla, jossa Kuvan 11 osoittama 4 prosenttiyksikön osuus on huomattavan paljon Ruotsin ja Norjan osuuksia matalampi (Kuvat 3 ja 7). Vaikka Tanskan maahanmuuttopolitiikkaan syvennyttään tarkemmin kappaleen myöhemmässä vaiheessa uusnationalistisia puolueita käsittelevässä osiossa, on aihetta nähdäkseni hyvä avata jo tässä kohtaa erojen maahanmuuton ominaisuuksissa kahteen muuhun valtioon verrattuna ollessa niinkin selkeitä kuin mitä Kuvat 10 ja 11 osoittavat. Erityisesti afrikkalaisten maahanmuuttajien, joiden kohdalla turvapaikka- ja perheenyhdistämisperusteinen maahanmuutto korostuu, näkyy selvästi Jonssonin ja Pettersenin (2012) kuvaamat tanskalaisen maahanmuuttopolitiikan piirteet ja kehityssuunnat 90-luvun lopusta eteenpäin. Tanska on maahanmuuttopoliittisissa linjauksissaan korostanut työn merkitystä maahanmuuttajien integroinnissa ja toisaalta pyrkinyt tiukentamaan hyvinvointivaltiolle kustannuksia aiheuttavien turvapaikka- ja perheenyhdistämistyyppisen maahanmuuton kriteerejä, sekä osoittanut kriittisiä näkemyksiä kulttuurisesti ei-länsimaalaisten maahanmuuttajien sopeutumisesta tanskalaiseen yhteiskuntaan (Jonsson & Pettersen 2012: 129-133). Ainakin osittain näiden syiden vuoksi Afrikasta tulneiden maahanmuuttajien osuuden voi olettaa jäävän havaitun kaltaisen pieneksi, kun taas Pohjois-Amerikasta tulevat siirtolaiset muodostavat monta prosenttiyksikköä Norjaa ja Ruotsia suuremman osuuden (Kuvat 3, 7 ja 11). Yhdysvalloista ja Kanadasta tullaan ennen kaikkea

töiden ja opiskelun perässä, ja länsimaihin lukeutuvina yhteiskuntina näiden maiden maahanmuuton suuri osuus yhdessä eurooppalaisen kanssa vaikuttaa varsin johdonmukaiselta havainnolta Tanskan kontekstissa (Statistics Denmark 2019).

Kuva 12. Tanskan kansantalouden suhdanteiden vaihtelu bruttokansantuotteena. Lähde: The World Bank

Maahanmuuton kokonaislukujen ja bruttokansantuotteen kehitysten välisiä vaihteluja tarkastellessa on vaikea löytää muuttujien väliltä selkeitä yhteyksiä. Maahanmuuton kokonaisluvut ovat vuosien 2007-2013 aikana jatkuvasti korkeampia kuin sitä ennen, vaikka taloudella menikin bruttokansantuotteella mitattuna huomattavasti paremmin suurimman osan 90-luvusta (Kuvat 9 ja 12). Ristiriidan ei kuitenkaan pidä antaa hämätä ja viedä johtopäätökseen, ettei Tanskaan suuntautuneen maahanmuuton ja sen taloussuhdanteiden välillä olisi minkäänlaista kausaaliiteettiä vihjaavaa yhteyttä. Kokonaiskuva muuttuikin nopeasti, kun tutkaillaan tarkemmin eri maahanmuuttotyyppien määrien kehitystä taloussuhdanteiden muutoksiin peilaten. Kuten Kuvasta 12 näkee, tyssäsi Tanskan talouskasvu vuosituhaten taitteen jälkeen nopeasti ja kääntyi jyrkkään laskuun ollen vuosina 2001-2003 hyvin hidasta. Samoihin vuosiin ajoittuu myös Tanskaan suuntautuneen turvapaikkaperusteisen ja perheen yhdistämistyyppisen maahanmuuton määrien merkittävä lasku verrattuna aiempaan (Kuva 10). Jo aiemmin mainitut poliittiset toimet tähtäsivät juuri näiden maahanmuuttotyyppien määrien rajaamiseen, ja näyttäisikin vahvasti siltä, että heikompi taloustilanne on ainakin osaltaan kiihdyttänyt tätä kehitystä.

Talouskasvun näiden vuosien jälkeen jälleen kiihtyessä turvapaikka- ja perheen yhdistämisperusteinen maahanmuutto jatkoivat totuttua matalammalla tasolla, kun

taas työperäinen maahanmuutto alkoi vähitellen kasvattaa osuuttaan (Kuva 10). Vaikka talouskasvu on 2000- ja 2010-lukujen aikana jatkanut heilahteluaan kulminoituen vuoden 2009 finanssikriisin aiheuttamaan lamaan, ovat työperäisen maahanmuuton määrät siitä huolimatta olleet nousujohteisia pienistä vuosivaihteluista huolimatta. Erityisen selkeästi työperäistä maahanmuuttoa on saapunut Tanskaan itäisen Euroopan uusista EU:n jäsenmaista, joiden palkkataso on tanskalaista huomattavasti matalampaa. Talouden nousukausina tanskalaiset ovat suhtautuneet tällaiseen työperäiseen maahanmuuttoon enimmäkseen positiivisesti, mutta vuonna 2009 alkaneen laman aikana matalamman tulotason maista tulevan työperäisen maahanmuuton palkkatasoa laskeva vaikutus alettiin nähdä merkittävänä uhkana (Jonsson & Pettersen 2012: 135; Statistics Denmark 2019). Väestön tasolla tällainen maahanmuuton ja talouskasvun vuorovaikutteinen suhde näyttäisikin noudattavan Facchinin & Maydan (2009) teoriaa, jonka mukaan Tanskan kaltaisessa maassa tyytymättömyys matalataitoista maahanmuuttoa kohtaan kasvaa heikompien talouskasvujen aikana.

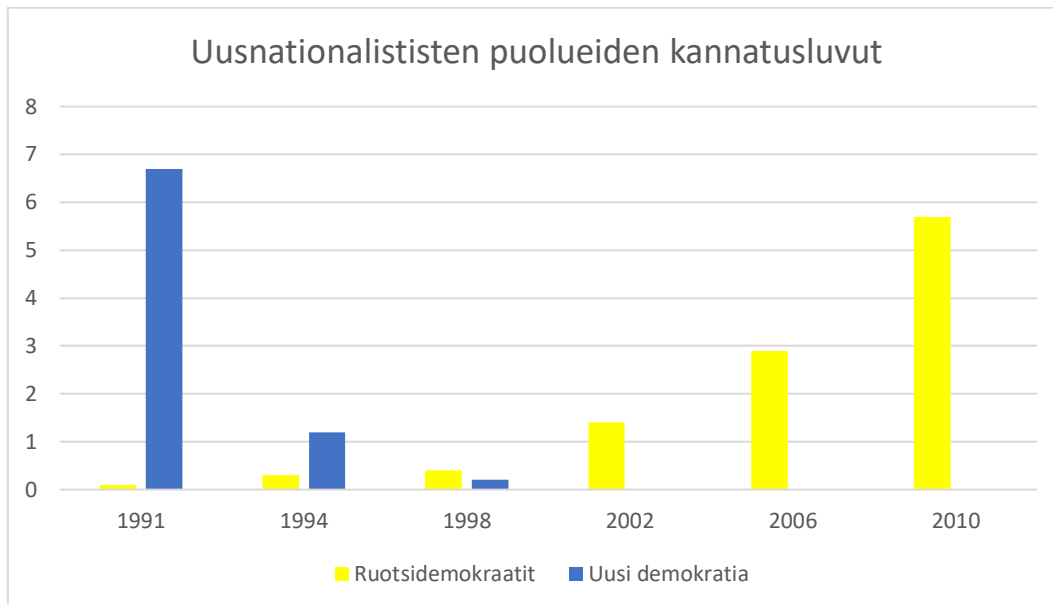
Tästä huolimatta kyseisistä itäisen Euroopan maista tulevien työperäisten maahanmuuttajien määrät ovat pysyneet korkeina myös finanssikriisin aikana ja sen jälkeen (Statistics Denmark 2019). Näyttää siis siltä, että yksilötason asennemuutokset eivät ole kuitenkaan heijastuneet suoraan valtion harjoittaman maahanmuuttopolitiikan ulkoiseen osaan, jossa olisi aktiivisesti rajattu matalamman taitotason työperäistä maahanmuuttoa talouslamasta huolimatta.

Katsottaessa Tanskan maahanmuuttodatan ja taloussuhdanteiden kokonaiskuvaa voidaan kuitenkin perustellusti todeta, että huomattavasti selkeämmin kuin Norjan ja Ruotsin tapauksissa havaittiin, ovat taloussuhdanteiden muutokset vaikuttaneet Tanskan harjoittamaan maahanmuuttopolitiikkaan vaikeuttaen turvapaikka- ja perheen yhdistämisperusteisen asumisluvan saamista ja helpottaen työperäisen maahanmuuton edellytyksiä. Jotta voitaisiin vielä syvällisemmin ymmärtää Tanskan maahanmuuttopolitiikan taustalla vaikuttavia ajatusmalleja, on kuitenkin syytä perehtyä tarkemmin tanskalaisten uusnationalististen puolueiden toimintaan ja vaikutuksiin maansa maahanmuuttopolitiikkaan.

4.2. Uusnationalistiset puolueet ja maiden maahanmuuttopolitiittiset kehityskulut

4.2.1. Ruotsi

Toisin kuin suuressa osassa läntistä Eurooppaa ja muissa Pohjoismaissa, maahanmuuttovastaisilla uusnationalistipuolueilla on ollut Ruotsissa vuosikymmenten ajan vaikeaa vakiinnuttaa itselleen parlamentaarista asemaa (Rydgren 2010: 58). Tämä on sikäli yllättävää, että kansainvälisen maahanmuutto alkoi Ruotsissa vuosikymmeniä ennen muita Pohjoismaita, maahanmuuton määrät ovat olleet Ruotsissa verrattain suuria, kasvaneet kiihtyvällä tahdilla kohti 2010-lukua ja saapuneet maahanmuuttajat ovat lisäksi sekä tyypeittäin että kansalaisuuksiltaan olleet suhteellisen monipuolisia (Kuvat 1, 2 ja 3). Koska piirteet saapuneessa maahanmuutossa eivät ainakaan yksinään näytä Ruotsin tapauksessa selittävän uusnationalistipuolueiden heikkoa kannatusta, on syytä suosion kasvattamisen vaikeuksiin etsittävä muista suunnista.

Kuva 13. Ruotsin uusnationalististen puolueiden kannatusluvut parlamenttivaaleissa prosentteina. Lähde: Statistics Sweden

Kuten kuvasta 13 havaitaan, on maahanmuuttovastaisten puolueiden kannatus parlamenttivaaleissa ollut tutkimuksen aikarajauksen sisällä suurinta vuosien 1991 Uusi demokratia-puolueen ja vuoden 2010 vaaleissa Ruotsidemokraattien kohdalla. Nämä ovat myös tänä ajanjaksona ainoat vaalit, joiden äänestystuloksen turvin kumpikaan on ylittänyt Ruotsin 4 prosentin äänikynnyksen ja saanut ehdokkaitaan parlamenttiin (Dahlström & Esaiasson 2013: 348). Uusnationalistipuolueiden vaalimenestyksestä voisi vetää helpon johtopäätöksen, että ruotsalaiset ovat kansana suvaitsevampia ja positiivisemmin maahanmuuttoon, monikulttuurisuuteen ja transnationaaliin kehitykseen suhtautuvia kuin

monessa muussa läntisen Euroopan maassa, joissa vastaavien puolueiden menestys on ollut parempaa. Tämä näyttäisikin pitävän eräiden tutkimusten valossa jossain määrin paikkansa. Vertailtaessa Euroopan maiden kansalaisten asenteita etnisiä vähemmistöjä ja avointa maahanmuuttopolitiikkaa kohtaan ruotsalaiset ovat perinteisesti sijoittuneet vertailun suvaitsevampaan laitaan muiden sellaisten maiden kanssa, joissa maahanmuuton määrät ovat olleet korkeat (Sides & Citrin 2007: 500). Voi siis olla, että jonkinlainen tottuminen erilaisten kulttuurien olemassaoloon Ruotsissa pehmentää kantaväestön suhtautumista maahanmuuttoon.

Havainto ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö kansan keskuudesta löytyisi myös maahanmuuttoon kriittisemmin suhtautuvia mielipiteitä. Onkin huomattu, että esimerkiksi vuosien 1990 ja 2006 aikana kyselyyn vastanneista ruotsalaisista 43-65 prosenttia kannatti tiukempaa maahanmuuttopolitiikkaa, kun taas ainoastaan noin 20 prosenttia vastaajista olisi ollut valmis entistä avoimemmalle maahanmuuttopolitiikalle (Demker 2009: 49). Dahlström ja Esaiasson (2013) peilasivat kansalaisten maahanmuuttoasenteita parlamenttipuolueiden kansanedustajien näkökantoja vasten ja huomasivat, että kansalaisten keskuudessa tiukemmalle maahanmuuttopolitiikalle on ollut Ruotsissa huomattavasti enemmän tilausta kuin parlamenttipuolueiden kansanedustajien puolelta. Vaikka ristiriita on ilmeinen, löytyy sille myös varsin looginen selitys. Tiukempaa maahanmuuttopolitiikkaa on kansalaisten taholta kyllä toivottu, mutta kysymystä ei nähdä Dahlströmin ja Esaiassonin (2013) mukaan poliittisesti niin tärkeänä, että se olisi määrittänyt keskimääräisen äänestäjän äänestyspäätöstä. Aiheen suhteellisen vähäisenä pidetty merkitys onkin yksi syy, miksei varsinaista kysyntää maahanmuuttovastaiselle puolueelle ole Ruotsissa perinteisesti ollut (Dahlström & Esaiasson 2013: 349-350). Bohman (2018: 296-297) on lisäksi havainnut, että muihin Pohjoismaihin nähden ruotsalaisten suhtautuminen maahanmuuttajia kohtaan on 2000-luvulla ollut kuitenkin selvästi positiivisempaa.

Vuoden 1991 parlamenttivaalit erottuvat kuitenkin jonkinlaisena erikoistapauksena, jolloin uusnationalistinen puolue on saanut valjastettua maahanmuuttoon kriittisemmin suhtautuvat äänestäjät taakseen (Kuva 13). Vaikka Uusi demokratia kampanjoi muillakin teemoilla, oli maahanmuutto sen vaalituloksen keskeinen selittävä tekijä, ja puolueen nähdään hyötyneen samoihin aikoihin tapahtuneesta turvapaikanhakijoiden kasvaneesta määrästä (Green-Pedersen & Krogstrup 2008: 625). Puolueen historiallinen vaalitulos tapahtui Ruotsin ollessa laman kourissa (Kuva 4). Kuten Billietin ja muiden (2014) havaintojen mukaan totesin,

lisääntyvät maahanmuuttovastaiset asenteet usein talouslamojen aikaan, mikä antaa todennäköiseltä vaikuttavan lisäselitteen Uusi demokratian vaalivoiton tapahtumiselle juuri vuoden 1991 vaaleissa. Puolueen tulos jäi kuitenkin ainutkertaiseksi sen tipahtaessa kokonaan parlamentin ulkopuolelle jo seuraavissa vuoden 1994 vaaleissa (Kuva 13). Merkittävin syy tälle oli Dahlströmin ja Esaiassonin (2013) mukaan muiden puolueiden reagoinnissa Uusi demokratian entisestään kärjistyneeseen maahanmuuttolinjaan, jota pyrittiin kyseisten vaalien alla tilkitsemään vähättelemällä aiheen poliittista merkitystä ja ohjaamalla keskustelua muihin aiheisiin. Koska maahanmuuttoteema oli Uusi demokratian vaaliohjelmassa entistä keskeisemmässä osassa, oli puolue täten myös entistä alttiimpi vähättelevälle strategialle, eikä se lopulta saanut myytyä maahanmuuttovastaista sanomaansa äänestäjille (Dahlström & Esaiasson 2013: 354-355). Meguidin (2005) kolmesta strategiasta vähättelevä oli siis muilta puolueilta onnistunut valinta hydyttämään Uusi demokratian pyrkimykset vakiinnuttaa asemansa Ruotsin poliittisella kentällä. Uusi demokratian nousu parlamenttiin vuoden 1991 vaaleissa kuitenkin osoitti, että olosuhteiden ollessa suotuisat myös Ruotsissa uusnationalistipuolueen on mahdollista kerryttää riittävän suuri kannatus noustakseen valtiopäiville.

Ymmärtääkseen paremmin Ruotsin maahanmuuttopoliittisia ominaispiirteitä on syytä huomioda, että jo 70-luvulla maan poliittisten toimijoiden taholta määriteltiin pyrkimykseksi noudattaa monikulttuurisuutta tukevaa maahanmuutto- ja integrointipolitiikkaa, joka tarjoaisi vähemmistöille mahdollisuuden säilyttää omia kulttuurisia erityispiirteitään (Borevi 2012: 54). Vaikkei ajatus monikulttuurisuudesta ole välttämättä säilynyt 2010-luvulle asti kasvaneiden maahanmuuttomäärien takia aivan muuttumattomana, on vuosikymmenten takaisella linjauksella ollut suuri vaikutus maan maahanmuuttopoliittisen ajattelun rakentumiseen. Hellström ja Nilsson (2010: 59) näkevätkin, että ruotsalaista maahanmuutto- ja monikulttuurisuuspolitiikkaa on ohjaillut perinteisesti asemansa vakiinnuttaneiden puolueiden pyrkimys jonkinlaisen yhteisen, konsensuaalisen mielipiteen ylläpitämiseen ja väittelyiden välttämiseen. Voi siis hyvinkin olla, että osin juuri tämän perinteen takia vähättelevä strategia Uusi demokratian maahanmuuttonäkemyksiä vastaan oli 90-luvun alussa todennäköisesti niin tehokas.

Balen (2008) teorian mukaan juuri keskusta- ja oikeistopuolueet lähentyvät maahanmuuttopolitiikassaan herkimmin uusnationalistipuolueita. Ruotsissa oikeistopuolueiden ja näistä erityisesti suurimman, Maltillisen kokoomuksen, haluttomuus

mukailla ensin Uusi demokratian ja sittemmin 2000-luvulla Ruotsidemokraattien tiukempia maahanmuuttokantoja on Green-Pedersenin ja Krogstrupin (2008) mukaan vaikuttanut vahvasti konsensuksen ylläpitämiseen ja vakiintuneiden puolueiden kesken harjoitetun vähättelystrategian onnistumiseen. Mukautuvan strategian sijaan keskustaoikeisto -blokki on Maltillisen kokoomuksen johdolla pääosin jatkanut maahanmuuttoteeman poliittisen merkityksen vähättelyä välttelemällä aiheen käsittelyä eri yhteyksissä eritoten siksi, että se on pelännyt aiheen aiheuttavan jakolinjoja sen ja muiden keskusta- ja oikeistopuolueiden välille vaikeuttaen täten mahdollista hallituksenmuodostusta. Toisaalta Maltillinen kokoomus on ollut huolissaan, että maahanmuuttoteemaa politisoimalla se saattaisi auttaa uusnationalistipuolueita kasvattamaan suosiotaan (Green-Pedersen & Krogstrup 2008: 625-628; Dahlström & Esaiasson 2013: 359-360).

Ruotsin tätä nykyä suurin uusnationalistinen ja maahanmuuttovastainen puolue, Ruotsidemokraatit, perustettiin jo vuonna 1989, mutta suurempaa menestystä puolue sai odotella lopulta pitkälle 2000-luvulle asti (Kuva 13). 90-luvulla ja etenkin sen alkupuolella Ruotsidemokraattien kasvun esteenä olivat niin pitkälti sen omilla aseilla pelannut Uusi demokratia kuin puolueen sisäiset kytkökset muun muassa uusnatsismiin, minkä takia sen oli vaikea kasvattaa kannatustaan merkittävästi (Hellström & Nilsson 2010: 57-58). Ruotsalaiset ovat Oskarsonin ja Demkerin (2015: 629-630) mukaan myös perinteisesti näyttäytyneet äänestyskäyttäytymiseltään luokkayhteiskuntana, jossa vasemmisto-oikeisto -akselille tyypilliset sosioekonomiset teemat kuten talouteen ja hyvinvointivaltioon liittyvät aiheet ovat painottuneet ja määrittäneet siten pitkälti puoluevalintaa ja aiheita, jotka poliittisessa keskustelussa ovat keskeisiä. Paljolti tämän takia Meguidin (2005) määrittelemille niche-puolueille, kuten Ruotsidemokraateille, on ollut vaikeaa löytää keinoja nostaa poliittista profiiliaan ryhmittelemällä poliittista keskustelua heidän kannaltaan sopivaan suuntaan. Luokkapohjainen äänestäminen on Oskarsonin ja Demkerin (2010) mukaan muun Euroopan tavoin kuitenkin heikentynyt jossain määrin myös Ruotsissa. Syyt tähän ovat monisyiset, mutta taustalla vaikuttavat etenkin globalisaatio, Euroopan integraatio, monikulttuurisuuden ja maahanmuuttajien määrien kasvut sekä ihmisten yleisten arvorakenteiden muutokset. Nämä muutokset ovat vähitellen monipuolistaneet poliittista keskustelua ja parantaneet Ruotsidemokraattien kaltaisen niche-puolueen mahdollisuuksia kasvattaa kannatustaan, kun samalla myös puolueuskollisuus ja luottamus vakiintuneisiin puolueisiin on ollut Ruotsissa laskussa jo vuosikymmenten ajan (Rydgren 2010: 62; Oskarson & Demker 2010: 631-632).

Hellström ja muut (2012) erottavat kolme vaihetta Ruotsidemokraattien kehityksessä Ruotsin puoluepoliittisella kartalla. Ensimmäistä vaihetta ennen vuotta 2006 leimasi vähäinen mediahuomio ja puolueen pitäminen marginaalissa etenkin liittämällä se jo mainitun uusnatsismin kaltaisiin ääriaatteisiin. Tähän aikaan liittyi myös vahvasti aiemmin kappaleessa mainittu vähättelevä strategia maahanmuuttoteemaa kohtaan muiden puolueiden toimesta. Toinen vaihe koitti vuoden 2006 menestyksekkäiden parlamenttivaalien jälkeen (Kuva 13), jolloin puolue rupesi saamaan kasvavaa huomiota niin mediassa kuin vakiintuneiden puolueiden osalta. Kolmannen vaiheen nähdään alkaneen vuoden 2010 vaalien jälkeen, jolloin puolue nousi ensimmäistä kertaa valtiopäiville (Hellström et al. 2012: 187). Puolueen kannatuksen ja poliittisen aseman kasvu on siis ollut 2000-luvun ajan varsin vakaan nousujohteista.

Aatteiltaan Ruotsidemokraatit on monilta osin hyvin tyypillinen uusnationalistinen puolue. Nordensvardin ja Ketolan (2015) mukaan se vastustaa maahanmuuttoa niin kulttuurisista kuin taloudellisista syistä ja näkee vakiintuneiden puolueiden, etenkin Sosiaalidemokraattien, pettäneen tavalliset ruotsalaiset kannattamalla ennemmin monikulttuurisuutta ja etnisiä vähemmistöjä suosivaa politiikkaa. Ruotsidemokraatit eivät määrittele itseään vasemmisto-oikeisto-akselilla, mutta he kannattavat vahvaa hyvinvointivaltiota, jonka etuuksista ja palveluista pääsevät hyötymään ennen kaikkea Ruotsin kansalaiset (Nordensvard & Ketola 2015: 366-368). Puolue kannattaa toisin sanoen hyvinvointisovinismia, joka on ajatuksena hyvin erilainen kuin Ruotsin perinteisesti kannattama universaalin hyvinvointivaltion malli. Ruotsidemokraateille ruotsalaisuus näyttäytyy kulttuurisesti erityispiirteisenä ja historiallisesti rakentuvana, jopa mystisenä yhteenkuuluvuuden tunteena, johon kuuluvat ihmiset kansallisvaltion territorio rajaa sisäänsä erottaen ne täten muista kulttuureista (Hellström & Nilsson 2010: 60-61; Nordensvard & Ketola 2015: 367). Muista kulttuureista puolue näkee erityisesti islamilaisista maista tulevat maahanmuuttajat uhkana maan kristillisten arvojen pohjalta rakentuvalle kulttuurille, ja siksi nimenomaan tällaisista maista tulevaa maahanmuuttoa tulisi rajoittaa ankarasti (Hellström et al. 2012: 195). Tämän kaltainen maahanmuuton kulttuurinen vastustus juuri muslimivaltaisista maista on Hellwigin ja Sinnon (2017) teoriakappaleessa esitetyn tulkinnan pohjalta varsin odotustenmukainen piirre Ruotsidemokraattien kaltaisen uusnationalistipuolueen aatemaailmassa.

Muiden puolueiden ainakin Ruotsidemokraattien näkökulmasta ajama monikulttuurisuus- ja maahanmuuttomyönteinen politiikka ovat puolueen ideaaleja uhkaavia kehityskulkuja, joten

se pyrkii näyttäytymään Hellströmin ja muiden (2012) mukaan hyvinvointivaltion ja homogeenisen kansakunnan yksinäisenä puolustajana ja samalla poliittisen eliitin vihollisena. Olennaista puolueen aatteissa on siis kannattaa vahvaa, omistaan huolehtivaa kansallisvaltiota ja korostaa sen territoriota maailman jäsentämisen keskeisenä, luonnollisena ja ensisijaisena yksikkönä (Hellström et al. 2012: 190-192; Nordensvard & Ketola 2015: 369). Kuten teoriaosuudessa uusnationalistipuolueiden perusominaisuuksista mainittiin, on myös Ruotsidemokraateille tärkeää esittäytyä maan puoluekentästä ainoana vastavoimana ja vaihtoehtona globalisoituvan maailman transnationaalille kehitykselle, jossa kansallisvaltion merkitys on erityisesti EU:n myötä muuttunut ja jossa maahanmuutto ja monikulttuurisuus nähdään vallitsevaa tilaa uhkaavana ilmiönä. Tätä viestiä ja statustaan poliittisen eliitin vastavoimana sekä tavallisen kansan puolueena se on onnistunut hyödyntämään lisäksi siksi, että sitä on 2000-luvun nousunsakin jälkeen pyritty vakiintuneiden puolueiden toimesta pitämään syrjässä poliittisen keskustelun ja päätöksenteon keskiöstä (Hellström & Nilsson 2010: 60).

Ruotsin perinteinen valtapuolue Ruotsin sosiaalidemokraattinen työväenpuolue on Ruotsidemokraattien kehityskulun kannalta olennainen puolue paristakin syystä. Ensinnäkin Ruotsidemokraattien kansallismielinen ideologia rakentuu Hellströmin ja Nilssonin (2010) mukaan pitkälti 1900-luvun alkupuoliskon sosiaalidemokraattien luoman kansankotikonseptin ympärille. Siinä missä sosiaalidemokraatit veivät alun perin konservatismiin ja kansallismielisyyteen yhdistyneen metaforansa jo kauan sitten modernimpaan suuntaan säilyttäen siitä tietyt ydinelementit, haikailevat Ruotsidemokraatit takaisin sellaiseen menneisyyteen, jolloin Ruotsi oli väestöltään homogeenisempi ja kansan kodilla viitattiin ”oikeisiin ruotsalaisiin” (Hellström & Nilsson 2010: 62). Toisekseen muita valtavirtapuolueita ideologialtaan lähentynyt ja Ruotsidemokraattien näkökulmasta liikaa maahanmuuttoon sekä transnationaaliin kehitykseen keskittyneiden sosiaalidemokraattien nähdään pettäneen erityisesti työväenluokan, joita pyritään houkuttelemaan tällaisten teemojen aikaansaamia uhkakuvia esillä pitäen uusnationalistipuolueen äänestäjiksi (Hellström & Nilsson 2010: 62-63; Oskarson & Demker 2015: 631-632). Eri yhteiskuntaluokista nimenomaan työväenluokasta löytyy Oskarsonin ja Demkerin (2015) mukaan myös Ruotsidemokraattien merkittävin kannatuspotentiali. Työläiset osoittavat tutkimusten valossa nimittäin kaikkein eniten epäluottamusta perinteisiä puolueita kohtaan ja ovat jo pitkään ennen uusnationalistipuolueiden vaalimenestystä muodostaneet yhtenäisimmän maahanmuuttoon skeptisesti suhtautuvan joukon (Oskarson & Demker 2015: 639). Voidaankin todeta, että

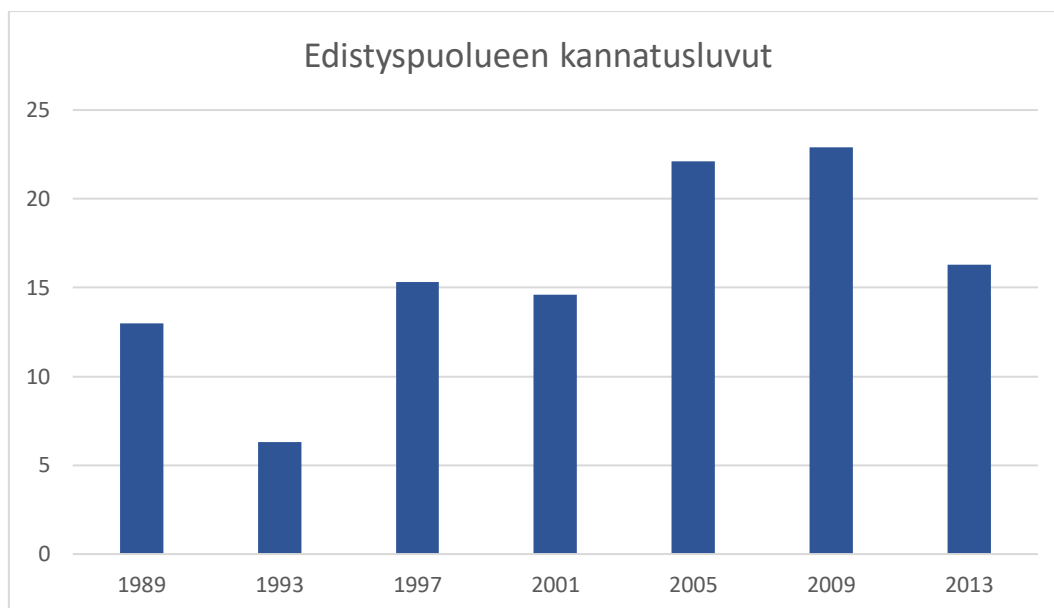
Ruotsidemokraatit kykenivät ensin 2006 ja sitten 2010 parlamenttivaaleissa mobilisoimaan äänestäjikseen jo vuosikymmenten ajan pinnan alla kyteneen tyytymättömyyden vakiintuneisiin puolueisiin ja liian avokätiseksi koettuun maahanmuuttopolitiikkaan. Jälkimmäisten vaalien alla Ruotsin talous oli laman kourissa (Kuva 4), mikä on aiemman vuosikymmenen Uusi demokratian vaalivoiton tavoin saattanut tuoda puolueen kannatuksen kasvulle vetoapua kärjistämällä tyytymättömyyttä maahanmuuttoa kohtaan entisestään, kuten Balen ja muiden (2010) teorioiden mukaan talouslamojen aikana usein tapahtuu.

Ruotsin perinne konsensuspolitiikkaan maahanmuutto- ja monikulttuurisuuskysymyksien osalta on kuitenkin yhä säilynyt vahvana, ja vakiintuneet puolueet ovat 2010-luvulle asti pyrkineet pääosin jatkamaan vähättelevää strategiaansa näiden teemojen osalta pitääkseen siten Ruotsidemokraatit sivussa varsinaisesta päätöksenteosta (Heinze 2018: 299). Tästä osoituksena Ruotsilla on vielä 2010-luvulle saakka ollut yksi Euroopan avoimimmista perheen yhdistämiskäytännöistä, ja maahanmuuttajien tasapuolisessa kohtelussa kantaväestöön nähden se oli ainakin vielä vuonna 2015 maanosan kärjessä osoittaen näin universalismin periaatteiden olevan maassa yhä verrattain kunnioitettuja (Borevi 2012: 73; Migrant Integration Policy Index 2015). Ruotsidemokraatit ovat siis tutkimuksen aikarajauksen sisällä jääneet Ruotsin politiikassa vielä varsin yksin maahanmuuttokriittisten ja EU:n transnationalistista kehitystä vastustavien aatteidensa kanssa, joiden suuntaan muu puoluekenttä ei ole puolueohjelmissaan toistaiseksi juurikaan liikahtellut. Kuten silti havaittiin, on Ruotsin kansan keskuudessa kaikesta huolimatta enemmän kannatusta uusnationalististen puolueiden ajamille asioille kuin vakiintuneiden puolueiden politiikka on kenties antanut ymmärtää. Siksi tilanne saattaa Ruotsidemokraattien kannatuksen mahdollisesti yhä kasvaessa vähitellen muuttua vaikeuttaen muiden puolueiden soveltaman vähättelevän strategian ja konsensuspolitiikan ylläpitämistä maahanmuutto-, -monikulttuurisuus ja EU-kysymyksissä.

4.2.2. Norja

Norjassa maahanmuuttoon kriittisesti suhtautuva Edistyspuolue ei paristakaan syystä ole aivan tavanomainen uusnationalistipuolue. Ensinnäkin, kuten uusnationalistisia puolueita käsitelleessä teoriakappaleessa aihetta sivusin, on se muihin Pohjoismaiden vastaaviin puolueisiin nähden oikeistolaisempi ja vähemmän autoritääriäinen, eikä euroskeptisyys ole ollut

koskaan keskeinen osa sen aatemaailmaa (Jungar & Jupskås 2014: 216; Widfeldt 2015: 88). Tämän lisäksi puolueella ei ole taustallaan samanlaisia kytköksiä väkivaltaisiin äärioikeistoliikkeisiin kuten monilla muilla uusnationalistipuolueilla Ruotsidemokraatit mukaan lukien on (Bjerkem 2013: 235). Eritoten tällaisten syiden takia esimerkiksi Mudde (2013: 3) ei lue Edistyspuoluetta oikeistopopulistiseksi uusnationalistipuolueeksi ensinkään. Edellä mainitun kaltaisista sävyeroista huolimatta Edistyspuolue lasketaan kuitenkin useimmiten uusnationalistiseksi puolueeksi siinä missä Ruotsidemokraatit ja Tanskan kansanpuoluekin. Edistyspuolue on Jupskåsin (2013: 205-206) mukaan joka tapauksessa Norjan selkeästi maahanmuuttovastaisin, autoritäärisin ja vakiintuneista puolueista koostuvaa poliittista eliittiä näkyvimmin vastustava puolue, minkä vuoksi sen voi nähdä täyttävän olennaisimmat uusnationalistipuolueen kriteerit. Toisekseen Edistyspuolue erottuu suurimmasta osasta Euroopan uusnationalistipuolueita sen vuosikymmenten ajan nauttimien verrattain suurten kannatuslukujen takia (Kuva 14).

Kuva 14. Norjan Edistyspuolueen kannatusluvut parlamenttivaaleissa prosentteina. Lähde: Statistics Norway

Puolue sai kansanedustajia Norjan parlamenttiin ensimmäisen kerran jo perustamisvuottaan seuranneiden vaalien myötä, ja on vuoden 1977 vaaleja lukuun ottamatta pitänyt paikkansa kasvattaen kansallisen suosionsa 2000-luvulla jo yli kahdenkymmenen prosentin tasolle (Statistics Norway 2019). Kuten Kuva 14 osoittaa, on Edistyspuolueen kansallinen suosio ollut 80-luvun lopusta 2010-luvulle ollut isossa kuvassa jatkuvasti nousujohteinen. Poikkeuksen tästä trendistä tekevät vuosien 1993 ja 2013 vaalit, joiden taustalta vaikuttavat

kuitenkin löytyvän melko selkeät selittävät tekijät. Jupskåsin (2013: 214) mukaan puolueen äänestystulokset nousivat selkeästi 80-luvun lopusta alkaen, kun puolue oli päättänyt terävöittää maahanmuuttokriittistä sanomaansa ja aihe oli noussut muutenkin keskeisempään asemaan poliittisessa keskustelussa. Muutoksiin niin Edistyspuolueen maahanmuuttopoliittisessa sanomassa kuin maahanmuuton asemassa poliittisessa keskustelussa vaikutti merkittävästi 80-luvun puolivälistä asti kasvaneet turvapaikkatyypin maahanmuuton määrät (Brochmann & Hagelund 2012: 174).

Vuoden 1993 vaaleissa puolue kuitenkin koki lähes romahduksenomaisen tuloksen Jupskåsin (2013) mukaan pitkälti siksi, että keskeisenä aiheena vaaleissa oli tällä kertaa Norjan EU-jäsenyys. Edistyspuolue oli aiheen tiimoilta hyvin hajanainen, ja menetti ääniä selkeämmin sekä jäsenyyden puolesta että sitä vastaan puhuneille puolueille. Heikon vaalituloksen ja EU-jäsenyyksymyksen väistyttyä poliittisesta debatista puolue keskittyi entistä vahvemmin maahanmuuttokriittisen sanoman ja hyvinvointisovinnin pitämiseen agendansa kärjessä, mikä Kuvan 14 osoittamalla tavalla nosti puolueen kannatuksen ennennäkemättömän korkeisiin lukemiin ja jopa Norjan toiseksi suurimmaksi puolueeksi sosiaalidemokraattisen Työväenpuolueen vanaveteen (Jupskås 2013: 208; Statistics Norway 2019). Vuoden 2013 vaalien heikkoon tulokseen vaikutti Widfeldtin (2015) mukaan ainakin osittain vuoden 2011 heinäkuun surullisenkuuluisat tapahtumat, jolloin Edistyspuolueeseen aikanaan kuulunut Anders Breivik surmasi kymmeniä Työväenpuolueen nuorisjärjestön jäseniä terrori-iskussaan. Puolueen notkahduksesta huolimatta se on yksi Euroopan vaalituloksilla mitattuna menestyksekkäimmistä uusnationalistipuolueista ja myös yksi harvoista, joka on päässyt hallitusvastuuseen kuten Edistyspuolue vuoden 2013 hallitusneuvottelujen päätteeksi onnistui tekemään (Widfeldt 2015: 82-83).

Edistyspuolue aloitti toimintansa vuonna 1972 silloin vielä perustajansa mukaan nimettynä Anders Langen puolueena, jonka poliittisen aatteen kärkenä oli verovastaisuus ja erilaisen valtion harjoittaman byrokratian vastustaminen (Widfeldt 2015: 84). 1980-luvulla se kuitenkin muutti politiikkaansa maahanmuuton ja poliittisen järjestelmän vastaiseksi, mikä auttoi sitä kasvamaan vähitellen yhdeksi Norjan suurimmista puolueista (Bjerkem 2016: 234). Puolueen ensimmäisinä vuosikymmeninä sen rivit olivat sisäisesti jakautuneet Widfeldtin (2015) mukaan liberalistiseen, kristilliskonservatiiviseen ja puhtaan populistiseen leiriin. Kun 90-luvun alkupuolella EU-jäsenäänestyksen jälkeen puolueesta poistui useita liberalistisia jäseniä, kykeni se keskittämään toimintaansa entistä vahvemmin populistiseen ja

maahanmuuttovastaiseen suuntaan. Puolue vastustaa veroja ja suosii hyvinvointisovinismia eli haluaa keskittää valtiojärjestelmän edut ennen kaikkea norjalaisille, mutta eroaa muista puolueista myös visiollaan rahoittaa julkinen sektori pääosin valtion öljystä saamalla tuloilla sen lisäksi, että se haluaa laskea maahanmuuton määriä vähentämällä valtion menoja (Widfeldt 2015: 89; Bjerkem 2016: 235).

Maahanmuuton taloudellisten vastustusperusteiden lisäksi puolue on Hagelundin (2003: 63) havaintojen mukaan viimeisten vuosikymmenten aikana painottanut maahanmuuttovastaisessa retoriikassaan yhä vahvemmin myös kulttuurista ja etnistä puolta. Puolue on muun muassa linjannut monikulttuurisuuden olevan haitaksi norjalaisten yhtenäisyydelle ja se pitää ideaalina sellaista menneiden vuosikymmenien yhteiskuntaa, joka rakentui etnisesti ja kulttuurisesti nykyistä homogeenisemmasta väestöstä (Brochmann & Hagelund 2012: 184). Norjan kulttuurisen yhtenäisyyden, eri kulttuurien välisten konfliktien ja rikollisuuden torjumiseksi puolue on halunnut rajata länsimaiden ulkopuolelta tulevaa maahanmuuttoa, joista erityisesti turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten määrän vähentämisen se on Jupskåsin (2013) mukaan nähnyt tärkeäksi tavoitteeksi Norjan maahanmuuttopolitiikassa. Skeptisyys kaukaisina pitämiään kulttuureja kuten islaminuskoa ja yleisemmin afrikkalaisia kohtaan on Lithmanin (2013) mukaan ollut puolueen retoriikassa mukana jo pitkään, mutta samoin kuin puolueen yleinen linja maahanmuuton suhteen, on puhe myös näitä kulttuureja kohtaan tiukentunut ja muuttunut 90-luvusta lähtien kärkeämmäksi. Työperäistä maahanmuuttoa puolue sen sijaan kannattaa rajatusti ja nimenomaan muista Euroopan maista siinä tapauksessa, ettei sopivaa työvoimaa ole mahdollista saada norjalaisten joukosta (Jupskås 2013: 214-215; Lithman 2013: 256). Hellwigin ja Sinnon (2017) havaintoihin peilaten myös Edistyspuolue vaikuttaisi täten yhdistelevän maahanmuuttopolitiikassaan taloudellista ja etniskulttuurista vastustusperustetta, jossa hyvinvointivaltion resurssien varjeleminen norjalaisten käyttöön näyttäisi yhdistyvän ei-länsimaisten maahanmuuttajien pitämiseen kulttuurisesti erityisen haitallisena. Samalla kun puolue on kiristänyt maahanmuuttopoliittisia kantojaan ja lisännyt maahanmuuttoretoriikkaansa etniskulttuurista kritiikkiä, on se myös entistä johdonmukaisemmin siirtynyt kannattamaan vahvaa hyvinvointivaltiota Norjan kansalaisille (Jupskås 2013: 225; Widfeldt 2015: 89). Edistyspuolueen sosiaalipoliittiset aatteet edustavat näiltä osin siis selkeää hyvinvointisovinismia samoin kuin Ruotsidemokraattien kohdalla huomattiin, vaikkakin jälkimmäisen kohdalla historiallisesti rakentuva kansallismielisyys vaikuttaisi olevan vielä keskeisempi osa puolueen aatemaailmassa.

Edistyspuolue on ajan kuluessa kyennyt saamaan kädenjälkensä näkymään Norjan maahanmuuttopolitiikassa ja retoriikassa monien tutkijoiden mukaan verrattain selvästi. Kuitenkin vielä pitkälle 2000-luvulle saakka Norjan puolueet vasemmalta oikealle pyrkivät noudattamaan samankaltaista konsensuaalista politiikkaa maahanmuuttoasioissa kuin itänaapurissaan välttelemällä aiheen politisoitumista ja siitä keskustelua vaalikampanjoissaan (Bale et al. 2010: 422). Meguidin (2005) mainitsemista muiden puolueiden reagointistrategioista uusnationalistisen puolueen toimintaan myös Norjassa muu puoluekenttä on siis aiemmin hyödyntänyt vähättelevää strategiaa. Jupskås (2013) on kuitenkin havainnut vähittäisen siirtymän vähättelevästä strategiasta mukautuvaan, mikä ilmenee erityisesti Työväenpuolueen ja Konservatiivipuolueiden puolueohjelmia tarkastellessa. 1980-luvun lopulta 2010-luvulle saakka puolueohjelmia tutkaillessa Työväenpuolueen suvaitsevaisiksi luettavat lausunnot maahanmuutosta näyttävät vähentyneen, kun taas Konservatiivipuolueella kriittisemmät toteamukset maahanmuutosta ovat lisääntyneet. Tämän lisäksi 90-luvun puolivälistä 2010-luvun alkuun tullessa islaminuskoisia maahanmuuttajia käsitelleet uutiset lehdistössä lisääntyivät merkittävästi, ja maahanmuuttoaiheet saivat lehdistössä muutenkin enemmän tilaa kuin aiemmin (Jupskås 2013: 226). Verrattuna vaikkapa Tanskaan maahanmuuttoteema ei ole Heinzen (2018: 304) mukaan Norjassa kuitenkaan koskaan noussut yhtä keskeiseksi poliittiseksi teemaksi.

Vaikka Edistyspuolueen vaikutus maahanmuuttokeskustelun sävyyn ja harjoitetun politiikan sisältöön näytti vuosikymmenten edetessä ainakin välillisesti tällä tavoin lisääntyneen, söi puolueen hallitusmahdollisuuksia ja siten varsinaisen vaikutusvallan mahdollisuuksia Widfeldtin (2015) mukaan vielä 2000-luvun alussa Keskustapuolueen ja Kristillisen kansanpuolueen skeptinen suhtautuminen puolueiden väliseen hallitusyhteistyöhön. Lopulta 2013 vaalien jälkeen kyseiset kaksi keskustaoikeistopuoluetta suostuivat toimimaan Edistyspuolueen ja Konservatiivipuolueen muodostaman vähemmistöhallituksen apupuolueina, mikä nosti Edistyspuolueen ensi kertaa hallitusvastuuseen (Widfeldt 2015: 91-93; Heinze 2018: 296-297). Voidaan siis Dahlströmin ja Sundellin (2012) teorian mukaisesti havaita, että ennen hallitukseen nousuaan Edistyspuolue ehti ensin vähitellen tuomaan äänestäjien katoa pelkäävien vakiintuneiden puolueiden maahanmuuttopolitiikkaa lähemmäksi omia näkemyksiään. Tämä taas vaikeutti konsensukseen pyrkivän vähättelevän strategian hyödyntämisen jatkamista ja johti mukailevaan strategiaan siirtymiseen niin suurimman vasemmistopuolue Työväenpuolueen kuin merkittävimmän oikeistopuolueen

Konservatiivipuolueen kohdalla. Täten Norja ja Edistyspuolueen kehitys on oivallinen osoitus siitä, miten poliittisen eliitin vastaisen uusnationalistipuolueen marginalisointi on pidemmän päälle muun puoluekentän toimesta haastava tehtävä. Ajan kuluessa vähättelevä strategia maahanmuuton suhteen yhdistettynä puolueen eristämiseen päätöksenteosta saattaa Bjerkemin (2016) mukaan toimia alkuperäisten tarkoituksien vastaisesti pönkittäen entisestään uusnationalistipuolueen sanoman uskottavuutta vakiintuneiden puolueiden harjoittamasta syrjimisestä, mikä voi siten kasvattaa puolueen kannatusta ja valumaa Edistyspuolueen tapauksessa nimenomaan muista oikeistopuolueista. Juuri näin vaikuttaisikin tapahtuneen Norjassa ennen kuin muu puoluekenttä alkoi mukailla Edistyspuolueen maahanmuuttolinjauksia viimeistään 90-luvulta lähtien (Bjerkem 2016: 239; Heinze 2018: 296-297).

Koska Edistyspuolue on suurinta osaa muita uusnationalistipuolueita oikeistolaisempi, on sen kannattajakunnan profiili ja yhteys sosiaalidemokraattisen Työväenpuolueen kannattajiin esimerkiksi Ruotsia kimurantimpi yhtälö. Erilaisesta sosioekonomisesta ideologiastaan huolimatta Edistyspuolueen kannattajakunta ei vaikuta silti poikkeavan juurikaan siitä työväenluokkaisesta ja tulotasoltaan keskimääräistä matalammasta väestönosasta, joka Balen ja muiden (2010) mukaan muodostaa usein uusnationalistipuolueiden tärkeimmän kannattajajoukon. Oeschin (2008) mukaan työväenluokkaiset edustavat huomattavasti merkittävämpää osaa Edistyspuolueen äänestäjäkunnasta kuin esimerkiksi keskiluokkaiset. Puoluetta äänestävien työväenluokkaisten keskuudessa merkittävimmät yhdistävät tekijät ovat saman tutkimuksen havaintojen mukaan tyytymättömyys poliittiseen systeemiin ja maahanmuuttoon erityisesti sen kulttuuristen puolien vuoksi (Oesch 2008: 366). Jupskåsin (2013: 225) havaintojen mukaan Konservatiivipuolueen lisäksi Edistyspuolue onkin siksi onnistunut anastamaan myös aiemmin Työväenpuoluetta äänestäneitä puolelleen, mikä on luonut myös viimeksi mainitulle painetta arvioida uudelleen omia maahanmuuttopoliittisia linjauksiaan. Vastustamalla tiettyjä ja toisaalta puolustamalla osaa hyvinvointivaltion julkisen sektorin tehtävistä Edistyspuolue on kyennyt saavuttamaan aseman, jossa se kykenee viemään äänestäjiä sosioekonomisen spektrin molemmilta puolilta (Bjerkem 2016: 235).

Eri kirjoittajat suhtautuvat kuitenkin hieman ristiriitaisesti siihen, missä määrin Edistyspuolue on kyennyt omalla suosionkasvatuksellaan vaikuttamaan ennen kaikkea perinteisen suurpuolue Työväenpuolueen maahanmuuttopolitiikkaan. Balen ja muiden (2010: 417-418) mukaan Työväenpuolue tiukensi omaa maahanmuuttopolitiikkaansa jo huomattavasti ennen

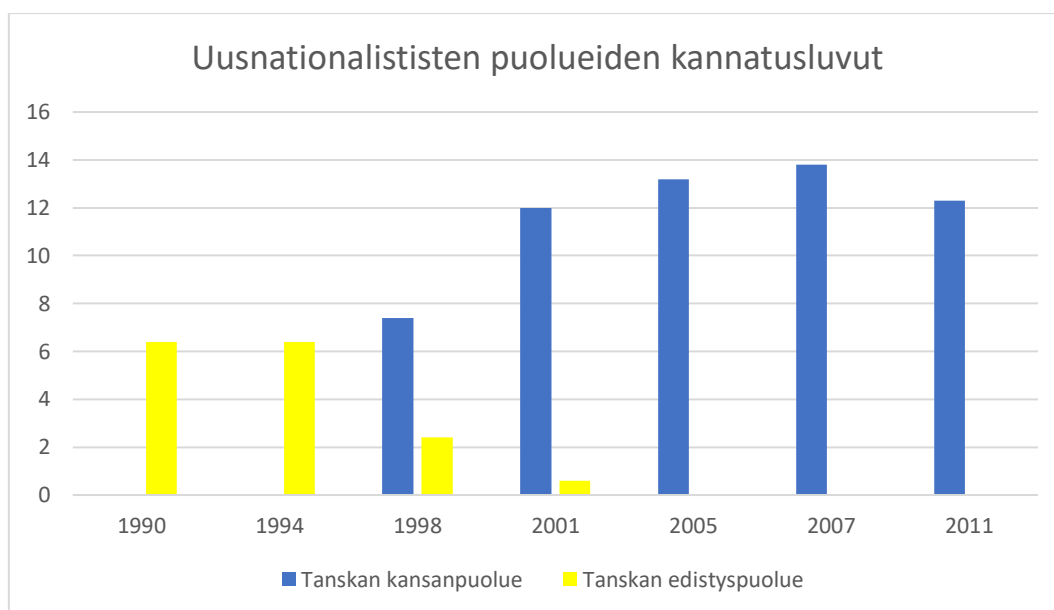
Edistyspuolueen kasvua 80- ja 90-luvuilla saaden muut puolueet seuraamaan perässä, joten Norjan puoluekentän maahanmuuttopoliittinen peruslinja oli tiukentunut jo ennen Edistyspuolueen aseman kasvua suurten puolueiden joukkoon. Tästä poiketen Jupskås (2013: 225) arvioi nimenomaan Edistyspuolueen nousun vaikuttaneen sekä Työväenpuolueen että Konservatiivipuolueen maahanmuuttolinjauksiin tiukentavalla tavalla. Myös Brochmann ja Hagelund (2012: 176) arvelevat, että Edistyspuolueen kannatuksen nousu 80- ja 90-lukujen taitteessa vaikutti vähitellen vääjäämättä maahanmuuttoa koskevan julkisen keskustelun sävyyn ja äänestäjien menettämisestä huolestuneiden vakiintuneiden puolueiden politiikkaan.

Oli asia lopulta kummin päin tahansa, vaikuttaa aiempien tutkimusten valossa siltä, että maahanmuuttopolitiikka ja aiheen ympärillä käytävä julkinen keskustelu on tiukentunut ja kriittinen sävy valtavirtaistunut itänaapuriin Ruotsiin nähden vuosikymmeniä aiemmin ja laajemmin ympäri puoluekenttää. Tiukennukset eivät kuitenkaan ole olleet niin merkittäviä, että ne näkyisivät maahanmuuton kokonaismäärien laskuna (Kuva 5) tai toisaalta valtiontaloudelle keskimäärin kuormittavampien perheenyhdistämis- ja turvapaikanhakijatyypin maahanmuuton vähenemisenä (Kuva 6). Tähän liittyen Brochmann ja Hagelund (2012: 254) toteavatkin, että koventuneesta retoriikasta ja maahanmuuttopolitiikan tiukennusehdotuksista huolimatta monia esimerkiksi perheenyhdistämiseen liittyviä tiukennusehdotuksia lakiin ei ole kuitenkaan viety loppuun saakka. Tällaiset syyt saattavat selittää sen, että aivan kuten diagrammit osoittavat, ovat perheenyhdistämiseen ja turvapaikanhakuun liittyvän maahanmuuton määrät pysyneet Norjassa tutkimuksen aikajänteen sisällä joko ennallaan tai jopa kasvaneet, vaikka 2000-luvulla kansainvälisen maahanmuuton painopiste onkin ollut eurooppalaisessa työperäisessä siirtolaisuudessa. Maahanmuuttajien tasapuolista kohtelua valtion toimesta kantaväestöön nähden mittaavassa MIPEX-indeksissä Norja sijoittuu odotetusti Ruotsin perään, mutta kuitenkin selvästi Tanskan edelle (Migrant Integration Policy Index 2015).

4.2.3. Tanska

Uusnationalistisiksi laskettavilla puolueilla on Tanskassa varsin pitkälle ulottuva historia. Tanskan Edistyspuolue perustettiin vuonna 1972 ennen kaikkea verovastaisena puolueena, mutta sen ydinsanoma alkoi Kleinin (2013) mukaan 80-luvun kuluessa saada rinnalleen maahanmuuttokriittisiä sävyjä Tanskaan suuntauneen humanitaarisen maahanmuuton kasvun

myötä. Sisäiset ideologiset ja aatteelliset kiistat johtivat kuitenkin vuonna 1995 puolueesta irtautuneeseen joukkoon, josta syntyi Tanskan kansanpuolueena tunnettu uusi poliittinen puolue (Klein 2013: 106-107). Näistä kahdesta puolueesta tämän tutkielman kannalta juuri Tanskan kansanpuolue on monesta syystä olennaisempi. Ensinnäkin sisäisesti hajanaisempi Edistyspuolue katosi Tanskan poliittiselta kartalta varsin pian vuoden 1995 tapahtumien jälkeen, ja sen vaikutus Tanskan maahanmuuttopolitiikkaan tutkimuksen aikarajauksen sisällä liittyy siten vain 90-luvun ensimmäisien vuosien tarkasteluun. Toisekseen Edistyspuoluetta ei aiempien vuosikymmenten korkeiden vaalitulostenkaan seurauksena koskaan päästetty tai se ei itse pyrkinyt tosissaan poliittisen päätöksenteon keskiöön, kun taas Tanskan kansanpuolue kasvoi varsin nopeasti yhdeksi vaikutusvaltaisimmista eurooppalaisista uusnationalistipuolueista toimien vuosina 2001-2011 apupuolueena vähemmistöhallitukselle, jossa sen vaikutus Tanskan maahanmuuttopolitiikkaan on ollut eurooppalaisellakin mittakaavalla merkittävää (Rydgren 2010: 58; Klein 2013: 108; Widfeldt 2015: 127-133).

Kuva 15. Tanskan uusnationalististen puolueiden kannatuslukemat parlamenttivaaleissa prosentteina. Lähde: Statistics Denmark

Kuten Kuva 15 näyttää, nousi Tanskan kansanpuolue heti ensimmäisissä vaaleissaan Edistyspuoluetta suuremmaksi ja vakiinnutti 2000-luvulla asemansa keskikokoisena puolueena parlamentissa. Edistyspuolue ei sen sijaan selviytynyt puolueen jakautumisesta yhtä hyvin, sillä sen kannatus putosi vuosien 1994 vaalitulokseen nähden 1998 vaaleissa noin kolmannekseen, ja tämä oli nykyhetkeen mennessä viimeinen kerta, kun puolue sai edustajia parlamenttiin (Statistics Denmark). Tanskan kansanpuolueen suosioon on monia syitä.

Rydgren (2010) näkee, että yleiseurooppalainen ilmiö, jossa sosioekonomiset teemat menettävät merkitystään poliittisessa keskustelussa ja äänestyspäätösten ratkaisutekijänä on vaikuttanut erityisen voimakkaasti Tanskan politiikassa ja puoluekentällä. Perinteisten talouteen liittyvien vasemmisto-oikeisto -akselin teemojen tilalle on noussut uusia sosiokulttuurisia teemoja, joista etenkin maahanmuutto ja EU-kysymysten valtavirtaistuminen tanskalaisessa keskustelussa on auttanut Tanskan kansanpuoluetta erottautumaan vakiintuneista puolueista. Kun samalla luokkaaäänestäminen ja puolueuskollisuus ovat maassa heikentyneet, on tarjolla aiempaa runsaammin liikkuvia äänestäjiä ja protestimentaliteetilla äänestyspäätöksensä tekeviä, jotka ovat hyödyttäneet Tanskan kansanpuoluetta (Rydgren 2010: 60-61; Klein 2013: 109).

Edistyspuolueen ja vielä selvemmin Tanskan kansanpuolueen äänestysmenestyksen taustalla vaikuttaa Jonssonin ja Petersenin (2012) mukaan vahvasti maahanmuuttoaiheiden politisoituminen 1980-luvulla. Kun turvapaikka- ja pakolaisperäinen Euroopan ulkopuolinen maahanmuutto alkoi 80-luvun kuluessa kasvaa ja siihen liittyvät ongelmat yleistyä uutisissa, alkoi Edistyspuolue tiukentaa kantojaan maahanmuuttoon ja integraatiotoimiin (Jonsson & Petersen 2012: 116-117). Green-Pedersenin ja Krogstrupin (2008) mukaan maahanmuuttoaiheet nousivat poliittisen keskustelun keskiöön ensin 1987-vaalien alla ja vakiinnuttivat sitten asemansa kestoteemana 1990-luvun politiikassa. Aluksi muut puolueet kuitenkin eristivät Edistyspuolueen tiukan maahanmuuttovastaisen retoriikkansa kanssa syrjään poliittisen päätöksenteon keskiöstä samaan tapaan kuin Ruotsin ja Norjan kohdalla huomattiin tapahtuneen (Green-Pedersen & Krogstrup 2008: 619-622). Heinzen (2018: 293) mukaan yhtä vahvaa vähättelevää strategiaa ja poissulkemista Edistyspuoluetta ja sittemmin Tanskan kansanpuoluetta kohtaan ei kuitenkaan maahanmuuttoaiheita lukuun ottamatta ole ollut havaittavissa kuin vaikkapa Ruotsissa, vaan kahta uusnationalistipuoluetta on pidetty jokseenkin tavallisina puolueina siinä missä muitakin. Maahanmuuttoaiheiden valtavirtaistuminen julkisessa keskustelussa ja asenteiden tiukentumiset läpi puoluekentän 90-luvulla johtivat lopulta siihen, että viimeistään 2000-luvun alussa myös merkittävimmät vakiintuneet puolueet eli suurin oikeistopuolue Venstre, Konservatiivinen kansanpuolue ja myös Sosiaalidemokraatit olivat lähentyneet Tanskan kansanpuoluetta ja lupasivat vaaleissa tiukennuksia maahanmuuttopolitiikkaan (Widfeldt 2015: 134-135). Näin Tanskan puoluekentässä suurimmat vakiintuneet puolueet vasemmalta oikealle ovat Meguidin (2005) kolmesta strategiasta vaihtaneet vähättelevän sittemmin 90-luvulta lähtien mukautuvaan. Nimenomaan sosiaalidemokraattien maahanmuuttolinjauksien tiukentuminen on Tanskassa

ollut poikkeuksellisen rajua ja kuten voidaan tässä vaiheessa tutkimusta huomata, ero etenkin Ruotsin sosiaalidemokraattien uusnationalistipuoluetta kohtaan soveltamaan strategiaan on merkittävä.

Aivan kuten Ruotsidemokraattien kohdalla huomattiin, edustaa myös Tanskan kansanpuolue aatteineen hyvin tyypillisiä teoriakappaleessa mainittuja uusnationalistipuolueen piirteitä. Sen aatemaailma rakentuu Widfeldtin (2015) mukaan kansallisvaltiokeskeisesti siten, että Tanskan valtioterritorio kuuluu ensisijaisesti sellaisille tanskalaisille, joiden kansalaisuus pohjautuu ennen kaikkea etnisten ja historiallisten tanskalaisina nähtyjen ominaisuuksien varaan. Näin rakentuva kansalaisuus muodostaa puolueen näkemysten mukaan siteen kansalaisten välille ja rakentaa keskinäistä solidaarisuuden tunnetta siihen kuuluvien välille. Kuten uusnationalistipuolueilla yleensäkin, myös Tanskan kansanpuolue kokee monikulttuurisen yhteiskunnan ja erityisesti islaminuskon olevan uhka homogeenisesta väestöstä koostuvan valtion koheesiolle, joten myös maahanmuuton vastustus on puolueen ideologiassa keskeisessä osassa (Klein 2013: 110-111; Widfeldt 2015: 142-145). Puolueen maahanmuuton vastustusperusteissa voidaan havaita sekä taloudellisia että kulttuurisia puolia, mutta jälkimmäinen on vähitellen saanut enemmän huomiota ennen kaikkea turvapaikanhakija- ja perheen yhdistämistyyppisen ollessa sellaista maahanmuuttoa, joiden määriä tulee puolueen mielestä pyrkiä hillitsemään (Klein 2013: 110; Bohman 2018: 296).

Heinze (2018: 293) näkee, että ainakaan ennen vuotta 2011 Tanskan kansanpuolueella ei ollut tarvetta pehmentää retoriikkaansa tai löyhentää maahanmuuttovastaisia tavoitteitaan, sillä se kelpasi oikeistohallituksen tukipuolueeksi sellaisenaankin. Talouspoliittisessa mielessä puolue ja sen äänestäjät ovat ajan kuluessa muovautuneet myös yhä enemmän hyvinvointivaltion kannattajaksi ja tehneet eroa Edistyspuolueen verovastaiseen perintöön (Widfeldt 2015: 141). Hyvinvointivaltiomyönteisyytensä suhteen heidän voi kuitenkin katsoa edustaneen alkuajoistaan 90-luvulta lähtien uusnationalistipuolueelle tyypillisesti hyvinvointisovinismia valikoivien ja universalismista poikkeavien näkemystensä takia, jossa maahanmuuttajat asetetaan sosiaalitukien suhteen eri asemaan kuin syntyperäinen kantaväestö (Klein 2013: 108-112; Schumacher & van Kersbergen 2016: 306). Esimerkiksi heikompiensaisten ja vanhusten tukeminen julkisen sektorin resursseista on Meretin (2010: 279) mukaan Tanskan kansanpuolueen kannattajille tärkeää, mutta sävy on hyvin erilainen puhuttaessa erilaisia maahanmuuttajaryhmiä kohtaan suunnatuista hyvinvointipalveluista.

Puolueen kansainvälistyvään ja transnationaaliin kehitykseen kriittisesti suhtautuvaa yleislinjaa kuvastaa Southwellin ja Lindgrenin (2013) mukaan myös sen EU-kriittisyys. Yhtenä harvana Tanskan EU-vastaisista puolueista se on pystynyt erottautumaan muista kovalla EU:n vastaisella linjallaan, jossa unionin erilainen laajeneminen nähdään uhkana Tanskan itsemääräämisoikeudelle (Southwell & Lindgren 2013: 129-131). Puolue on vastustanut esimerkiksi EU:n perussopimuksien allekirjoittamista ja euroon liittymistä, joista viimeksi mainittu on ollut Widfeldtin (2015) mukaan puolueen uskottavuuden kannalta erityisen merkittävä. Vuoden 2000 eurovaluuttaan siirtymistä koskeneen kansanäänestyksen alla puolue oli ainoa oikeistopuolue ja muistakin puolueista näkyvin, joka valuutanvaihtoa vastusti. Kansan enemmistön äänestäessä lopulta euroa vastaan onnistui puolue näyttäytymään nimenomaan kansan enemmistön puolella olevana ja poliittisen eliitin vastustajana (Widfeldt 2015: 134, 146-147). Puolueen euroskeptisyyden voikin nähdä liittyvän tiukasti samaan kansallisvaltiokeskeiseen maailmankäsitykseen, josta myös maahanmuuton ja monikulttuurisuuden vastaisuus kumpuaa. Tanskan kansanpuolue sinänsä kannattaa ohjelmissaan yhteistyötä muiden demokraattisten valtioiden kanssa, mutta lähestyy tällaista yhteistyötä ensisijaisesti kansallisvaltioiden välisenä toimintana EU:n kaltaisen transnationaalin liittouman sijaan (Klein 2013: 111-112). Tämän kaltainen nationalistinen käsitys maailman jäsentymisestä kansallisvaltioiksi, joiden territoriot rajaavat ja erottavat eri kulttuurit toisistaan, on täten yhdistävä piirre ennen kaikkea Tanskan kansanpuoleen ja Ruotsidemokraattien, sekä hieman vähäisemmin myös Norjan Edistyspuolueen välillä. Yhteistä näillä puolueilla on, tai ainakin on ollut, myös poliittisen eliitin vastaisuus. Heinze (2018: 295) tosin tulkitsee, että tämä puoli on Tanskan kansanpuolueen retoriikassa vähentynyt vuoden 2001 jälkeen sen alettua toimia oikeistohallitusten apupuolueena.

Syitä Edistyspuolueen ja etenkin Tanskan kansanpuolueen aseman ja vaikutusvallan vankistumiselle 90-luvulta 2010-luvulle on monia. Kuten kappaleen alussa osoitin, mahdollistivat erityisesti sosioekonomisten aiheiden rinnalle nousseiden uusien teemojen kuten maahanmuuton politisoituminen, puolueuskollisuuden heikkeneminen ja luokkaaäänestämisen väheneminen näiden kahden puolueen kannatuksen kasvattamisen. Se ei kuitenkaan riittävästi selitä sitä, miksi etenkin Tanskan kansanpuolue on kyennyt saavuttamaan huomattavasti keskeisemmän aseman valtion parlamentarismissa kuin esimerkiksi Ruotsidemokraatit, jota on vielä 2010-luvulla pyritty pitämään poliittisen päätöksenteon ulkopuolella ja koko maahanmuuttoaiheen poliittista merkitystä on vähätelty. Keskeinen aika Tanskan maahanmuuttopoliittisen keskustelun ja politiikan tiukentumisen

kannalta oli Green-Pedersenin ja Mortensenin (2010) mukaan 1990-luku, jolloin sosiaalidemokraattijohtoinen hallitus oli vallassa aina vuoteen 2001 saakka. Tänä aikana median kriittisyys erilaista maahanmuuttoa kohtaan yleistyi ja retoriikka koveni, ja samalla opposition oikeistopuolueet alkoivat yhä enemmän politisoimaan aihetta ja kritisoidaan hallitusta liian löyhästä maahanmuuttopolitiikasta (Green-Pedersen & Mortensen 2010: 274; Rydgren 2010: 64). Pitääkseen oikeistoblokin kasassa mahdollista hallituskokoonpanoa silmällä pitäen Venstre ja Konservatiivinen kansanpuolue tarvitsivat Green-Pedersenin ja Krogstrupin (2008) mukaan tukea ensin Edistyspuolueelta ja sen jälkeen Tanskan kansanpuolueelta, joista ensiksi mainittu oli vielä aiemmin pyritty eristämään hallitusneuvotteluista. Tämän seurauksena kumpikin perinteinen oikeistopuolue omaksui aiempaa selvästi tiukempia kantoja esimerkiksi pakolaisia ja kansalaisuuden myöntämisperusteita kohtaan mukaillen näin Tanskan kansanpuolueen maahanmuuttopoliittisia näkemyksiä (Green-Pedersen & Krogstrup 2008: 622-623). Paljolti näiden muutosten seurauksena oikeistopuolueet kykenivät lopulta muodostamaan vähemmistöhallituksen Tanskan kansanpuolueen tuella vuonna 2001, ja tämän lisäksi maahanmuuttopolitiikassaan sisäisesti hajanaiset sosiaalidemokraatit ajautuivat lopulta niin ikään uusnationalistipuoluetta mukailevaan strategiaan vaalitaktisista syistä (Widfeldt 2015: 135-136; Schumacher & van Kersbergen 2016: 306; Heinze 2018: 294-295).

Puoluepoliittisten taktikoinnin seurauksena kaikkien suurimpien puolueiden maahanmuuttonäkemykset tiukentuivat, ja vuosien 2001 ja 2011 välillä hallinnut oikeistohallitus tiukensi Tanskan kansanpuolueen tuella maansa maahanmuuttopolitiikkaa usealla eri tasolla sekä kovensi retoriikkaansa monikulttuurisuutta ja maahanmuuttajia kohtaan (Laegaard 2013: 179; Widfeldt 2015: 136). Tiukennukset ovat kohdistuneet etenkin perheenyhdistämis- ja turvapaikkatyypiseen maahanmuuttoon jopa niin radikaalisti, että Andersen (2007) näkee niiden olevan lähellä rikkoa Tanskaa koskevia kansainvälisiä sopimuksia. Näistä kahdesta maahanmuuttotyyppistä poiketen EU:n sisäistä työperäistä maahanmuuttoa tai opiskelijavaihtoa ei olla maassa pyritty rajaamaan, ja sama pätee myös alueen ulkopuolelta tuleviin ei-länsimaalaisiin työ- ja opiskeluperäisiin maahanmuuttajiin (Andersen 2007: 258-259). Myös Jonsson ja Petersen (2012: 135-136) toteavat, että vuosikymmenellä vallinnut maahanmuuttopoliittinen yleisnäkemyks yhdistettynä taloudelliseen nousukauteen johti myöntyneeseen suhtautumiseen työperäistä maahanmuuttoa kohtaan samalla, kun muunlaisten maahanmuuttajaryhmien määriä pyrittiin erilaisilla tiukennuksilla rajaamaan.

Kokonaisuudessaan Tanskan maahanmuuttopolitiikka muuttui Brochmannin ja Hagelundin (2012) mukaan muihin Pohjoismaihin ja myös useimpiin muihin Euroopan valtioihin nähden tiukemmaksi pitkin 2000-lukua tehtyjen tiukennusten ja maahanmuuttajien sosiaalietuuksiin tehtyjen leikkausten takia. Etenkin perheen yhdistämisen vaikeuttamiseksi tehdyt lakimuutokset ovat olleet koko Euroopan mittakaavassakin poikkeuksellisen rajuja (Brochmann & Hagelund 2012: 253). Ei siis ole yllättävää, että myös kantaväestön ja maahanmuuttajien tasaväkistä kohtelua sosiaalipolitiikassa mittaavassa MIPEX-indeksissä Tanska sijoittuu Skandinavian maista heikoiten (Migrant Integration Policy Index 2015). Kyseiset muutokset maahanmuutto- ja integraatiopolitiikassa olivat alun alkaen pitkälti Tanskan kansanpuolueen ajamia poliittisia tavoitteita, mutta ne saivat lopulta taakseen myös muiden suurimpien puolueiden tuen ja täten parlamentaarisen kannatuksen (Pedersen & Krogstrup 2008: 623; Kvist & Greve 2011: 157).

Balen (2008) mukaan oikeistopuolueiden on havaittu lähtevän herkimmin mukailemaan uusnationalistipuolueiden tiukkaa maahanmuuttolinjaa, joten Vernstren ja Konservatiivien kansanpuolueen linjan muutos kovemman retoriikan ja rajoittavamman maahanmuuttopolitiikan suuntaan ei ole odottamatonta. Sen sijaan sosiaalidemokraattien linjan lähentyminen Tanskan kansanpuoluetta maahanmuutossa on ollut maassa silmiinpistävää ja monin tavoin rajumpaa kuin Norjan Työväenpuolueen kohdalla havaittiin. Ensimmäinen syy mukautuvaan strategiaan siirtymiselle löytyy äänestäjäkunnasta. 90-luvun edetessä Edistyspuolue ja erityisesti Tanskan kansanpuolue onnistuivat houkuttelemaan kriittisemmällä maahanmuuttolinjallaan ja vasemmistolaistuneella talouspolitiikallaan työväenluokkaisia äänestäjiä puolelleen juuri sosiaalidemokraattien äänestäjäkunnasta, ja uusnationalistipuolue kehittyikin 2000-luvun aikana entistä selkeimmin työväenluokan kannattamaksi puolueeksi (Rydgren 2010: 60; Klein 2013; Widfeldt 2015: 134; Heinze 2018: 294). Maahanmuuton suhteen pitkään sisäisesti hajanaisena nähdyt sosiaalidemokraatit päätyivät 2000-luvun alkuvuosina tiukentamaan omia kantojaan ja lähentymään Tanskan kansanpuolueen tukemaa oikeistohallitusta. Se merkitsi sosiaalidemokraateille lopullista strategian vaihtoa vähättelevästä mukautuvaan ja samalla pääosin puoluekentän läpäisevää, aiempaa tiukemman ja parlamentaarisesti hyväksytyn maahanmuuttopolitiittisen diskurssin vahvistumista (Bale et al. 2010: 415; Jonsson & Petersen 2012: 137-138).

Toinen syy sosiaalidemokraattien ja osittain myös oikeistopuolueiden siirtymiseen tiukemman maahanmuuttopolitiikan kannalle liittyy Tanskan julkisen keskustelun retoriikan kovenemiseen. Tanskan kansanpuolue onnistui 90-luvun lopulta lähtien vahvistamaan maahanmuuton kulttuuristen ja uskontoon liittyvien uhkien näkyvyyttä mediassa ja siten julkisessa keskustelussa tehden niistä vähitellen keskeisiä teemoja poliittisessa debatissa (Bohman 2018: 296). Puolue ajoi retoriikallaan julkista keskustelua sellaiseen suuntaan, jossa maahanmuutto nähtiin lähtökohtaisesti ongelmallisena ja juurisyyt näihin ongelmiin ennen kaikkea etniskulttuurisina eikä sosioekonomisina, kuten Pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa on perinteisesti ajateltu (Rydgren 2010: 61; Jonsson & Petersen 2012: 140). Maahanmuuttodebatin ja negatiivissävytteisen diskurssin vakiintuessa aiheita oli enää vaikea vähätellä, ja tämä kehityskulku johti lopulta niin sosiaalidemokraattien kuin suurimpien oikeistopuolueiden maahanmuuttopolitiikan- ja retoriikan kovenemiseen (Klein 2013: 115).

4.3. Kaksoiskansalaisuuteen ja kansalaisuuden myöntämiseen liittyvä lainsäädäntö

Analyysikappaleen viimeisessä osiossa tarkastelen kunkin Skandinavian valtion kaksoiskansalaisuuteen ja kansalaisuuden myöntämiseen liittyviä lainsäädännöllisiä piirteitä. Kuten olen tähän mennessä osoittanut, on Skandinavian uusnationalistipuolueista etenkin Tanskan kansanpuolue saavuttanut maassaan huomattavan keskeisen aseman ja suuren vaikutusvallan maahanmuuttopolitiikan sisällön määrittelyssä ja lainsäädäntöön vaikuttamisessa etenkin, jos sitä verrataan Ruotsidemokraatteihin Ruotsissa. Norjan Edistyspuolue on myös kyennyt saamaan ideologiaansa sisällytettyä maansa maahanmuuttopolitiikkaan, mutta kuten havaittiin, tämä on tapahtunut huomattavasti myöhemmin kuin Tanskassa johtuen maan muiden puolueiden pitkälle 2000-luvulle asti harjoittamasta maahanmuuttoteeman merkitystä vähättelevästä strategiasta. Ruotsissa taas Uusi demokratian ja Ruotsidemokraattien on ollut hyvin vaikea päästä vaikuttamaan maansa maahanmuuttopolitiikkaan, sillä kumpikin puolue on pääsääntöisesti pidetty muiden puolueiden konsensuaalisen vähättelevän strategian avulla syrjässä esimerkiksi hallitusvastuusta aina 2010-luvulle saakka.

Koska Skandinavian uusnationalistipuolueiden ideologiassa kansallisuus nähdään olevan enemmän tai vähemmän sidoksissa historiallisesti rakentuvaan etniskulttuuriseen identiteettiin

ja muodostavan tiiviin yhteyden valtioterritorion kanssa, liittyy näiden puolueiden poliittinen vaikutusvalta ja asema maissaan tiiviisti myös kansalaisuuden käsitteen eri muotoihin ja rakentumiseen. Teoriakappaleen kaksoiskansalaisuutta ja kansalaisuuden kokemista käsitelleen osion lopussa johdin hypoteesin, jonka mukaan se, mitä vahvempi ja pidempiaikainen asema uusnationalistipuolueella on maansa poliittisessa järjestelmässä ollut, sitä tiukemmaksi ovat kansalaisuuden myöntämisen kriteerit kyseisessä maassa asetettu ja sitä varautuneempaa suhtautuminen kaksoiskansalaisuuteen on. Kappaleessa tähän mennessä osoittamani havaintojen pohjalta voisi olettaa, että kolmesta Skandinavian valtiosta kansalaisuuden myöntämisen kriteerit on säädetty ajan kuluessa tiukimmaksi Tanskassa, joissa siten myös kaksoiskansalaisuuteen suhtaudutaan nuivimmin. Ruotsissa puolestaan kansalaisuuteen liittyvän lainsäädännön voisi ajatella olevan kaikkein löyhintä ja suhtautuminen kaksoiskansalaisuuteen verrattain myönteistä. Norjan oletan näin ollen sijoittuvan näiden tarkastelukohteiden suhteen jonnekin kahden muun väliin. Seuraavaksi tarkastelen maa kerrallaan kansalaisuuden myöntämisperusteisiin sekä kaksoiskansalaisuuteen liittyvän lainsäädännön ja suhtautumisen kehitystä tutkimuksen aikarajauksen sisällä.

4.3.1. Ruotsi

Ruotsi edustaa Borevin (2012) mukaan kansalaisuusajattelussaan ennen kaikkea oikeuksiin pohjautuvaa linjaa, jossa kansalaisuuden ajatellaan olevan olennainen osa maahanmuuttajan integraatioprosessia sen sijaan, että sitä pidettäisiin palkintona tai ehdollisena onnistuneelle kotoutumiselle. Maan perusajatus on ollut, että esimerkiksi kielivaatimus ehdoksi kansalaisuuden myöntämiseksi olisi lähtökohtaisesti epäreilu ja tehoton tapa kotouttamiselle, ja kieliopetuksen tulisi olla ennen kaikkea yhteiskunnan eikä yksilön vastuulla. Tämän vuoksi se ei ole eri tahoilta toisinaan tulleista kielivaatimus-ehdotuksista huolimatta asettanut maahanmuuttajien kansalaisuuden myöntämiseen tällaista ehtoa (Borevi 2012: 81-83). Esimerkiksi kun vuoden 2002 parlamenttivaalien alla Liberaalit ehdottivat kielikoetta ehdoksi kansalaisuuden myöntämiseksi, sai ajatus muiden puolueiden taholta pääasiassa kriittisen vastaanoton eikä aihe konkreettisesti edennyt ehdotusta pidemmälle (Dahlström & Esaiasson 2011: 356). Ruotsi näyttäytyykin Borevin (2013) mukaan jonkinlaisena poikkeuksena Euroopassa, jossa valtaosa maista on asettanut kieleen ja yhteiskuntatietouteen liittyviä vaatimuksia kansalaisuuden myöntämiseksi. Maa ei ole asettanut näistä kansalaisuuden ehdoksi kumpaakaan (Borevi 2013: 157). Tämän lisäksi Ruotsi on asettanut kansalaisuuden

myöntämiselle viiden vuoden yhtäjaksoisen asumisajan maassa, eikä se edellytä kansalaisuuden saamiseksi henkilöltä taloudellista omavaraisuutta kuten monessa muussa valtiossa (Midtboen 2008: Brochmann & Hagelund 2012: 255-256). Muun muassa pakolaisilla, Ruotsin kansalaisten ulkomaalaisilla puolisoilla ja muiden Pohjoismaiden kansalaisilla on mahdollisuus saada Ruotsin kansalaisuus viiden vuoden asuminen aiemminkin (Midtboen et al. 2018: 47).

Kuten Borevi (2013) toteaa, käsitteli Ruotsi vuonna 2001 uudelleen kansalaisuuslainsäädäntöään, jonka seurauksena se hyväksyi mahdollisuuden lailliseen kaksoiskansalaisuuteen. Tätä aiemmin Ruotsin kansalaisuuden saamiseksi maahanmuuttajataustaisen henkilön oli luovuttava alkuperäisestä kansalaisuudestaan, mutta uusi lainsäädäntö poisti tämän edellytyksen hyväksyen kahden tai useamman kansalaisuuden samanaikaisen pitämisen (Borevi 2013: 162). Gustafson (2005) näkee päätöksen heijastelleen ajattelutapaa, jossa Ruotsi tukee maahanmuuttajan mahdollisuutta tuntea kuuluvuutta useamman kuin yhden valtion jäseneksi, ja tähän liittyvät identiteettiongelmien ratkaistakseen se näki kaksoiskansalaisuuden olevan sekä Ruotsin yhteiskunnan että maahanmuuttajan kannalta hyödyllinen ratkaisu. Samalla päätös hyväksyä kaksoiskansalaisuus kertoi omalta osaltaan siitä, miten maahanmuutto ja kansalaisuus ymmärretään maassa transnationaaleina kokonaisuuksina (Gustafson 2005: 16).

Ruotsin lainsäädännössä näytetään tämän pohjalta tunnustettavan teoriakappaleessa esitetyt kansalaisuuden virallinen eli juridinen sekä sosio-kulttuurinen eli tiettyyn paikkaan tai alueeseen liittyvä kuuluvuuden tunne. Jälkimmäisen kautta kansalaisuuden konsepti saa perinteisen yhden kansallisvaltion ja kansallisuuden liitoksen rinnalle paremmin nykypäivän transnationaaliin maahanmuuttoon sopivan merkityksen. Kaiken kaikkiaan kaksoiskansalaisuuden hyväksyminen 2000-luvun alussa vaikuttaisi sopivan loogisesti ruotsalaiseen maahanmuuttopolitiikan ja integroinnin ajatteluun, jossa kansalaisuudenmyöntäminen on yksi keskeinen osa onnistunutta maahanmuuttajan kotouttamisprosessia yhteiskunnan jäseneksi (Brochmann & Hagelund 2012: 255). Suhteellisen avoin ja myönteinen kansalaisuuteen ja kaksoiskansalaisuuteen liittyvä lainsäädäntö ja sen taustalla vaikuttavat ajattelumallit näyttäisivät vahvistavan kappaleen alussa esitetyn hypoteesin. Sen mukaan tällainen kehitys on tapahtunut Ruotsissa ainakin osittain siksi, että verrattain lyhyen ajan parlamentissa mukana olleiden, poliittiselta valta-asemaltaan marginaalissa pidettyjen ja siten lainsäädäntöön näiltä osin hyvin rajallisesti

vaikuttaneiden uusnationalistipuolueiden on ollut toistaiseksi vaikea saada johdettua monikulttuurisuuteen ja kansalaisuuteen liittyviä aatteitaan lainsäädäntöön asti.

4.3.2. Norja

Norja edustaa kansalaisuus- ja monikulttuurisasioissa Lithmanin (2013) mukaan esimerkiksi Ruotsiin nähden yllättävänkin erilaista diskursiivista ajattelutapaa, mikä heijastuu myös sen lainsäädäntöön. Ruotsin pragmaattisempaan ja oikeuksiin pohjautuvaan linjaan verrattuna Norja on mennyt viimeisten vuosikymmenten aikana huomattavasti vahvemmin sellaiseen suuntaan, jossa kansalaisuus nähdään ennen kaikkea kulttuurisesta näkökulmasta yhteiskunnan koheesion kautta (Lithman 2013: 261-263). Huomioiden kappaleessa aiemmin esiintuomani erot maiden välisessä maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen liittyvässä julkisen keskustelun retoriikassa ei voi pitää kovin yllättävänä, että eroja myös kansalaisuuteen liittyvissä tulkinnoissa löytyy. Brochmannin ja Hagelundin (2012) mukaan kansalaisuudenmyöntämiseen liittyvä keskustelu on monen muun Euroopan valtion tavoin ollut myös Norjassa jatkuvan poliittisen debatin keskiössä pitkin 2000-lukua. Keskustelu on maassa liittynyt pitkälti kansalaisuusinstituution ja hyvinvointivaltion välisen suhteen ja tulevaisuudennäkymien ympärille, ja kiteytynyt vahvasti kysymykseen kaksoiskansalaisuuden hyväksymisestä. Vaikka enemmistö kansasta oli kansalaisuuslainsäädännön löyhentämisen puolella, päätti maan hallitus vuoden 2004 kansalaisuuslakien uudistuksessa kuitenkin hylätä mahdollisuuden lailliseen kaksoiskansalaisuuteen ja tiukentaa kansalaisuuden myöntämisen ehtoja vahvistaen näin perinteisen kansalaisuusinstituution asemaa (Brochmann & Hagelund 2012: 190-192). Toisin kuin Ruotsissa, maahanmuuttajan on siis luovuttava alkuperäisestä kansalaisuudestaan, jotta hänelle myönnettäisiin Norjan kansalaisuus (Midtboen et al. 2018: 49).

Kyseisessä kansalaisuuslainsäädännön uudistuksessa säädettiin myös muita tiukennuksia. Midtboenin ja muiden (2018) mukaan kansalaisuudenmyöntämiselle asetettiin ehdoksi tietyin poikkeuksin vähintään seitsemän vuoden asuminen maassa edellisen kymmenen vuoden ajalta. Sen sijaan muiden Pohjoismaiden kansalaisilla ja Norjan kansalaisen kanssa avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa olevilla asumisajan vaatimus on muita maahanmuuttajataustaisia lyhyempi, kuten myös kansalaisuudettomilla ja pakolaisilla. Norjan kansalaisuuden saadakseen maahanmuuttajien oli myös osallistuttava vastedes yhteensä

kuudensadan tunnin mittaiseen kieli- ja yhteiskuntatieto-opetukseen, jonka jälkeen hakijan tulee lopuksi läpäistä näihin liittyvät kokeet kansalaisuuden saadakseen (Midtboen et al. 2018: 49).

Useista tiukennuksistaan huolimatta Ruotsin tavoin Norja ei myöskään velvoita kansalaisuudenhakijoilta taloudellista omavaraisuutta kuten monissa Euroopan maissa (Midtboen 2008: Brochmann & Hagelund 2012: 255-256). Itäiseen naapuriinsa verrattuna maassa on kuitenkin säädetty huomattavasti ankarampaa kansalaisuuteen liittyvä lainsäädäntöä, minkä voi nähdä heijastavan kappaleessa esitettyjä maiden välisiä eroja maahanmuuttoon, monikulttuurisuuteen ja kansalaisuuteen liittyvissä poliittisissa diskursseissa ja median kautta rakentuvassa julkisen keskustelun retoriikassa. Koska Edistyspuolueella on ollut viimeisten vuosikymmenten ajan nousujohteisen vahva asema Norjan poliittisessa päätöksenteossa sekä välillisesti maahanmuutto- ja kansalaisuuskeskustelun sisällön rakentamisessa, vaikuttaa teoriakappaleessa ja tämän kappaleen alussa esitetyn hypoteesin pohjalta johdonmukaiselta havainnolta, että myös Norjan kansalaisuuslainsäädäntö on monin tavoin Ruotsia tiukempi. Kuten vuoden 2004 päätös olla jatkossakaan myöntämättä kaksoiskansalaisuuksia osaltaan kertoo, suhtaudutaan Norjassa kansalaisuuden konseptiin ainakin Ruotsia konservatiivisemmin yhden kansallisuuden ja kansallisvaltion liitoksen kautta, eikä kansalaisuuden transnationaalista sosio-kulttuurista puolta ainakaan juridiselta puolelta tunnusteta.

4.3.3. Tanska

Kansalaisuusajattelussaan Tanskan voi Laegaardin (2013: 180) mukaan nähdä edustavan ennen kaikkea velvoitteisiin pohjautuvaa linjaa, jossa kansalaisuuden myöntäminen maahanmuuttajalle edustaa eräänlaista palkintoa onnistuneesta integroinnista yhteiskuntaan sen sijaan, että kansalaisuus olisi yksi osa kotoutumisprosessia. Jo mainittu maahanmuuttokeskustelun kulttuuristen ja etnisten tekijöiden kautta rakentuva negatiivinen sävy niin poliittisten toimijoiden kuin valtamedian puolelta on vaikuttanut Tanskassa erityisesti 2000-luvun oikeistohallitusten politiikassa myös kansalaisuuteen liittyvään lainsäädäntöön (Jonsson & Petersen 2012: 140). Etenkin kyseisten vähemmistöhallitusten ensimmäisellä kaudella tehtiin monia kansalaisuuslakeihin liittyviä tiukennuksia, joilla Tanskan kansalaisuuden saamisen kriteerejä vaikeutettiin (Akkerman & de Lange 2012: 585).

Kyseisen hallituksen säätämä oleskeluvaatimuksen nosto aiemmasta seitsemästä vuodesta yhdeksään on selkeä viesti kansalaisuuden myöntämisen kriteerien vaikeuttamisesta, ja muutos asettaa Tanskan lainsäädännön tältä osin Pohjoismaiden tiukimmaksi (Brochmann & Hagelund 2012: 255; Midtboen et al. 2018: 34, 58). Sama pätee kielivaatimukseen, joissa kansalaisuuden saamiseksi vaadittu taso on Midtboenin ja muiden (2018) mukaan yksi Euroopan korkeimmista. Norjan tavoin Tanska edellyttää kansalaisuudenhakijoilta myös yhteiskuntatietouden kokeen läpäisyä. Kahden muun Skandinavian valtion tavoin myös Tanska on asettanut höllennyksiä muiden Pohjoismaiden kansalaisten, kansalaisuudettomien ja pakolaisten oleskeluvaatimuksille, mutta kahden viimeksi mainitun ryhmän osalta oleskeluaikavaatimus on Ruotsia ja Norjaa pidempi. Se vaatii kansalaisuudenhakijoilta myös taloudellista omavaraisuutta, jossa yli puolen vuoden ajanjaksolta nostetut sosiaalietuudet viimeisen viiden vuoden ajalta ennen kansalaisuushakemuksen jättämistä johtavat kielteiseen päätökseen. Se on myös Pohjoismaista ainoa, jossa tietyn vakavuusasteen rikoksiin syyllistyminen voi evätä maahanmuuttajalta pysyvästi mahdollisuuden hakea kansalaisuutta (Midtboen 2008; Brochmann & Hagelund 2012: 256; Midtboen et al. 2018: 51, 58-59).

Tämän tutkimuksen aikarajauksen puitteissa Tanskan lainsäädäntö ei tunnustanut kaksoiskansalaisuutta, joten kansalaisuuden saadakseen maahanmuuttajataustaisen henkilön oli luovuttava aiemmasta kansalaisuudestaan (Brochmann & Hagelund 2012: 255). Kuten Midtboen ja muut (2018) kuitenkin toteavat, sai sosiaalidemokraattien johtama hallitus vuonna 2014 vietyä läpi päätöksen, jolla kaksoiskansalaisuuden hakemisesta tehtiin laillista. Sama hallitus löyhensi myös muita aiempia tiukennuksia kansalaisuuslainsäädäntöön, kunnes seuraava oikeistopohjainen hallitus tiukensi ne jälleen takaisin ennalleen. Vaikka nämä vuodet rajautuvatkin jo tutkimukseni aikajänteen ulkopuolelle ja jäävät siksi vaille syvällisempää huomiointia, osoittavat ne omalta osaltaan, miten suuri merkitys hallituskokoonpanoilla voi Tanskassa tehtävän kansalaisuuteen liittyvän lainsäädännön muokkaamisen suhteen olla (Midtboen et al. 2018: 34-35). Vuosien 2001 ja 2011 välillä vallalla olleet Tanskan kansanpuolueen tukemat oikeistohallitukset tekivät kuitenkin monia kappaleessa aiemmin mainitun kaltaisia tiukennuksia maan kansalaisuuslainsäädäntöön, jotka veivät sitä muihin Pohjoismaihin nähden rajoittavimpaan suuntaan (Midtboen et al. 2018: 59). Howard (2010: 739-740) on puolestaan havainnut Tanskan kansalaisuuteen liittyvässä lainsäädännössä selkeän trendin rajoittavampaan suuntaan jo 1980-luvulta lähtien kohti 2010-

lukua, kun samalla suurella osalla Eurooppaa suunta on ollut samaan aikaan päinvastoin kohti liberaalimpaa kansalaisuuslainsäädäntöä.

Brochmannin ja Hagelundin (2012: 257) mukaan Tanskan viranomaisten ja poliittisten toimijoiden kansalaisuuteen ja integrointitoimiin liittyvissä teksteissä kansalliset ja nimenomaisesti tanskalaiset arvot saavat huomattavasti enemmän painoarvoa kuin Ruotsilla ja Norjalla, joissa vastaavissa kohdissa viitataan yleisempiin Pohjoismaisen hyvinvointivaltion keskeisiin arvoihin. Nämä seikat huomioiden Tanska vaikuttaisi kahteen muuhun Skandinavian valtioon nähden maalta, jossa kansallisuus ja väestön kulttuurinen homogeenisuus ovat ainakin poliittisessa keskustelussa verrattain valtavirtaistuneita ja kannatettavia aatteita. Kuten huomattiin, tällaiset näkemykset kansalaisuudesta ovat etenkin 2000-luvun edetessä heijastuneet myös konkreettisiin poliittisiin toimiin tiukentamalla eri tavoin kansalaisuuden myöntämiseen liittyvää lainsäädäntöä. Teoriakappaleessa esitetyn hypoteesin mukaisesti näyttäisi siis siltä, että verrattain vahvojen uusnationalistipuolueiden vaikutus Tanskassa jo vuosikymmenten ajan on mahdollistanut kansallismielisen, etniskulttuurisesti ajateltavan valtioterritorion pohjalta rakentuvan maahanmuutto- ja kansalaisuuslainsäädännön valtavirtaistumisen Norjaa ja etenkin Ruotsia huomattavasti vahvemmin. Tanskan hallituksen vuoden 2014 päätös hyväksyä mahdollisuus hakea kaksoiskansalaisuutta on tosin jonkin asteisessa ristiriidassa maan yleisen kansalaisuuteen liittyvän poliittisdiskursiivisen kehityksen ja tiukennetun lainsäädännön kanssa, joka on tätä ennen suhtautunut skeptisesti transnationaalia kansalaisuuden merkitystä kohtaan. Koska päätös tehtiin kuitenkin tutkimukseni aikarajauksen jälkeen, jää sen taustojen ja perusteiden tarkastelu tämän tutkimuksen puitteissa tekemättä.

5. Keskustelu

Seuraavaksi tarkoitukseni on niputtaa yhteen aiemmassa kappaleessa havaitsemiani tuloksia ja tarkastella kriittisesti, millä tavoin ne vastaavat työn alussa esittämiini tutkimuskysymyksiin. Tarkoitus on peilata havaittuja tuloksia vasten rakentamaani teoreettista viitekehystä niin, että arvioin esiin nousseiden havaintojen suhdetta aiempien tutkimusten kautta vetämiini hypoteeseihin ja oletuksiin. Vaikka esitin tutkimuksen alussa neljä jokseenkin erillistä tutkimuskysymystä, ovat ne monin tavoin liitoksissa toisiinsa ja niitä on tulevassa pohdinnassa tarkoitukseni arvioida myös rinnakkain toistensa kanssa. Aion

lisäksi tarpeen mukaan käydä läpi niitä vaikeuksia ja haasteita, joihin törmäsin analyysivaiheessa menetelmien ja teorian yhteensovittamisen kanssa. Jaan tulevan pohdinnan ja tulosten tarkastelun kolmeen osaan seuraavanlaisesti. Ensimmäisessä osassa kokoan yhteen ja vertailen kolmeen Skandinavian valtioon suuntautuneen maahanmuuton määrällisiä ja laadullisia eroja esittäen systemaattisesti olennaisimmat havainnot. Tämän jälkeen pohdin teoriakappaleessa esitettyihin hypoteeseihin peilaten mahdollisia syitä näihin eroavaisuuksiin keskustellen uusnationalistipuolueiden vaikutuksista kunkin maan maahanmuuttopoliittikan diskurssien sekä monikulttuurisuutta koskevan julkisen ja poliittisen keskustelun muutoksiin. Tarkastelen tässä vaiheessa myös taloussuhdanteiden havaittuja vaikutuksia maahanmuuton tilastoituihin lukuihin sekä uusnationalistipuolueiden kannatukseen. Kappaleen viimeisessä osassa pohdin teoriassa esitettyihin tutkimustuloksiin verraten, mitä Skandinavian maiden uusnationalistipuolueiden poliittisen aseman ja vaikutusvallan kehitys sekä kaksoiskansalaisuuteen että kansalaisuuden myöntämiseen liittyvän lainsäädännön piirteet kertovat maiden asettautumisesta ja suhtautumisesta transnationaaleihin kehityskuluihin.

5.1. Valtioihin kohdistunut kansainvälinen maahanmuutto: pääpiirteet ja eroavaisuudet

Kuten analyysissä huomattiin, on Skandinavian maiden välillä merkittäviä eroja niihin suuntautuneen maahanmuuton suhteen niin määrällisten kuin laadullisten määrittäjien osalta. Läpi tutkimuksen aikarajauksen Ruotsiin kohdistunut maahanmuutto on kokonaismäärällisesti ollut selkeästi suurempaa kuin kahdella muulla (Kuvat 1, 5 ja 9). Tanskaan suuntautunut maahanmuutto oli vielä 90-luvulla ja 2000-luvun alkupuolella hiukan Norjaa suurempaa, mutta sitten 2006 jälkimmäiseen suuntautuneen maahanmuuton kokonaislukemat kasvoivat nopealla tahdilla selvästi Tanskan lukuja isommiksi. Ruotsissa sen sijaan maahanmuuton kokonaislukemat kasvoivat tutkimuksen ensimmäisistä tarkasteluvuosista 2010-luvun alkuun eniten niin absoluuttisesti kuin suhteellisestikin mitattuna. Eroavaisuuksia havaitaan myös maahanmuuton päätyypeissä, joskin niiden analysoinnin suhteen maiden tilastoinnin poikkeavuudet toisistaan tuottivat tulokappaleessa jonkin verran hankaluuksia. Kolmesta tutkimuksen kohdemaasta vain Norja on tilastoissaan erotellut kaikki kolme maahanmuuton päätyyppiä toisistaan koko tutkimuksen aikarajauksen osalta, kun taas sekä Ruotsin että Tanskan kohdalla havaitsin harmillisia puutteita työperäisen maahanmuuton tilastoinnissa 90-luvun ajalta. Kuten lähdekirjallisuus osoitti, työperäisen maahanmuuton määrät ovat kuitenkin

olleet kaikissa maissa vielä tuolloin melko pieniä, jos niitä verrataan 2000-luvun kasvaviin lukemiin.

2000-luku olikin se vuosikymmen, jolloin Skandinavian maihin suuntautuneen maahanmuuton erot alkoivat eri tyyppejä tarkastellessa erota jopa dramaattisesti toisistaan (Kuvat 2, 6, ja 10). Vaikka työperäinen maahanmuutto kohosi myös Ruotsissa, säilytti perheenyhdistämistyyppinen maahanmuutto läpi tutkimusajan merkittävimmän maahanmuuttotyyppin aseman valtioon kohdistuneesta siirtolaisuudesta. Myös turvapaikanhakijatyypinen maahanmuutto on Ruotsissa ollut jatkuvasti huomattavan suurta etenkin, jos sitä vertaa kahden muun Skandinavian maan vastaavaan kehitykseen. Norjassa ja Tanskassa työperäinen maahanmuutto kohosi selvästi suurimmaksi maahanmuuttotyyppiä 2000-luvun kuluessa, mutta kahden muun tyyppin osalta maiden välillä voidaan huomata merkittäviä eroja. Norjassa perheenyhdistämistyyppinen maahanmuutto kasvoi pääsääntöisesti läpi tämän tutkimuksen aikarajauksen, ja humanitaarisen maahanmuuton määrätkin pysyivät jokseenkin saman suuruisina. Kaikkein selkein muutos tapahtui Tanskassa, jossa perheenyhdistämis- ja turvapaikkatyyppisen maahanmuuton määrät laskivat nopeasti 2000-luvun vaihteen jälkeen siitä, mitä ne vielä vuosikymmenen taitteessa olivat. Erityisesti perheenyhdistämistyyppisen maahanmuuton määrien notkahdus on kahteen muuhun maahan nähden jopa hyvin dramaattinen.

Maahanmuuttotyyppien kehitys 2000-luvun jälkeen heijastelee myös sitä, miltä lähtömaanosien kirjo vuosien 2000-2013 aikana Skandinavian valtioihin saapuneiden maahanmuuttajien taustalla näyttää (Kuvat 3, 7 ja 11). Ruotsiin tulleesta maahanmuutosta enemmistö on eurooppalaista (45 %), mutta Aasiasta tulleiden osuus ei jää tästä kovin kauas taakse (36 %). Vastaavasti Norjassa Euroopan maista tullut maahanmuutto kohoaa 56 prosenttiin, kun taas Aasiasta tulleet maahanmuuttajat muodostavat kokonaisuudesta 25 prosentin osuuden. Tanskan kohdalla maahanmuuttotyyppien poikkeavuus uudella vuosituhanella kahteen muuhun nähden näkyy selkeästi myös lähtöalueita tarkastellessa. Eurooppalaisen maahanmuuton osuus on kolmesta maasta selkeästi suurin 65 prosentilla, ja aasialaisen osuus pienin 21 prosentilla. Merkittävä ero havaitaan myös Afrikasta tulleen maahanmuuton osalta, jossa Ruotsin ja Norjan 12 prosentin osuudet ovat merkittävästi Tanskan vain 4 prosentin osuutta suurempia. Vastaavasti huomionarvoista on myös, että Tanskaan on tullut Pohjois-Amerikasta maahanmuuttajia seitsemän prosenttia sen kokonaismaahanmuutosta siinä missä Ruotsissa ja Norjassa se muodostaa vain kolmen ja

kahden prosenttiyksikön osuuden. Ruotsi ja Tanska muodostavat tässä kohdin mielenkiintoisen vertailuparin, sillä ensiksi mainittuun kohdistuneesta maahanmuutosta kehittyviksi yleisesti luokiteltavista maanosista (Aasia, Afrikka, Latinalainen Amerikka) koostuu yhteensä 51 prosenttiyksikön osuus, kun vastaava osuus jää Tanskassa 27 prosenttiin. Vastaavasti vanhemmista teollisuusmaista koostuvista länsimaisista maanosista (Pohjois-Amerikka ja Eurooppa) tulleesta maahanmuutosta Tanskan osuus nousee 72 prosenttiin, kun se on Ruotsissa 48 prosenttia. Norja sijoittuu näiden kahden välimaastoon 41 prosentin (kehittyvät maanosat) ja 58 prosentin (länsimaiset maanosat) osuuksillaan.

Kuten analyysikappaleessa kerroin, pohjautuu tulomaanosien data 2000-luvun jälkeiseen tilastoituun tietoon ja 90-luku jää tutkimuksen ulkopuolelle tältä osin Ruotsin ja Tanskan kansallisen tilastoinnin puutteiden vuoksi. Pysin tuloksia kuvailekseni pohtimaan tämän vaikutusta kunkin valtion lähtömaanosien kirjoon käyttämällä apuna erilaista välillistä aineistoa, ja uskon onnistuneeni tässä vähintään kohtuullisesti. Vaikka 90-luku olisikin ollut kiinnostava lisä kuvaamaan Skandinaviaan suuntautuneen maahanmuuton lähtöalueiden kirjoa, on 2000-luku nähdäkseni silti monilta osin parempi vuosikymmen kuvaamaan maiden välisiä eroja maahanmuutossa. 90-luvulla maahanmuuton kokonaismäärät olivat etenkin Tanskassa ja Norjassa pääsääntöisesti vielä niin matalia, että 90-luvun alun humanitaarisen maahanmuuton hetkelliset suuret määrät olisivat vääristäneet lähtömaanosien kirjoa kenties tarpeettoman paljon. Toisaalta Norjan ja Tanskan maahanmuuttopolitiikat alkoivat erityisesti uusnationalistipuolueiden vaikutusten kasvaessa muodostua nykyisen kaltaiseksi vasta 2000-luvun kuluessa, minkä takia tämän vuosikymmenen lähtömaanosat kuvaavat osuvammin moderneja trendejä kummankin maan kohdalla.

Ennen kuin otan maiden väliset maahanmuuttopolitiikan erot tarkempaan käsittelyyn, on syytä huomioda vielä yksi olennainen teoriakappaleessa esittämäni hypoteesi, joka liittyy kuhunkin valtioon kohdistuneen kansainvälisen maahanmuuton historiallisiin ominaisuuksiin. Sosiaalisten verkostojen teorian pohjalta vedin hypoteesin, jossa Ruotsiin tulleiden maahanmuuttajien määrät ovat kahta muuta valtiota suurempia siksi, että kansainvälinen maahanmuutto alkoi kohdistua Ruotsiin vuosikymmeniä kahta muuta aiemmin ja tulleilla siirtolaisilla on siten ollut enemmän aikaa muodostaa sosiaalisia linkkejä tulo- ja lähtömaiden välille. Tulokset näyttävät tukevan teoriaa, sillä Ruotsin maahanmuuton kokonaisluvut ovat jo alun alkaen kahta muuta suurempia, ja juuri perheenyhdistämistyyppinen maahanmuutto kasvaa maassa läpi tutkimuksen aikajänteen. Myös Norjassa perheenyhdistämistyyppinen

maahanmuutto kasvattaa osuuttaan läpi tutkittavan ajan, mikä vaikuttaa niin ikään tukevan kyseistä teoriaa. Myös Tanskassa perheen yhdistämistyyppinen maahanmuutto kasvattaa osuuttaan teorian ennakoimalla tavalla aina 2000-luvun alkuun, kunnes määrät tipahtavat yhtäkkiä rajusti aiheuttaen poikkeaman Tanskan maahanmuutossa sosiaalisten verkostojen teorian vastaisesti.

5.2. Valtioiden maahanmuuttopoliittisen kehityksen ja maahanmuuton vastustusperusteiden vertailu

Syyt muutoksille maiden välisissä maahanmuuton piirteissä etenkin 2000-luvun taitteen jälkeen löytyvät maiden maahanmuuttopoliittisten diskurssien ja kehityskulkujen puolelta, joiden osalta tulokset osoittivat maiden kehittyneen toisistaan selkeästi erilaisiin suuntiin. Norjassa ja Tanskassa maahanmuuttovastaiset uusnationalistipuolueet ovat päässeet vaikuttamaan maissaan harjoitetun maahanmuuttopolitiikan sisältöön ja maahanmuuttoa sekä monikulttuurisuutta koskevan retoriikan kovenemiseen, kun taas Ruotsissa vastaavanlaiset puolueet ovat jääneet vaikutuksiltaan toistaiseksi huomattavasti vähäisemmiksi.

Teoriakappaleessa esitettiin, että sosioekonomisten aiheiden merkityksen heikkeneminen sosiokulttuuristen aiheiden kustannuksella poliittisessa keskustelussa parantaa uudempiin poliittisiin teemoihin keskittyvien niche-puolueiden, kuten maahanmuuton kritisointiin keskittyvien uusnationalististen puolueiden menestysmahdollisuuksia. Tulokset osoittivat, että sosioekonomiset aiheet ja luokkapohjainen äänestäminen ovat ainakin jossain määrin heikenneet kaikissa kolmessa valtiossa, mahdollistaneet uusien sosiokulttuuristen teemojen politisoitumisen ja siten uusnationalistipuolueiden suosion kasvun. Tämä trendi on kuitenkin ollut selkeästi vahvin Tanskassa ja tätä hieman vähäisempi Norjassa, kun taas Ruotsissa sosioekonomiset aiheet ovat edelleen verrattain keskeisiä poliittisessa keskustelussa ja luokkaaäänestäminen yhä kahta muuta valtiota yleisempää. Uusien sosiokulttuuristen teemojen, kuten maahanmuuton ja EU-kriittisyyden politisoituminen on siten mahdollistanut uusnationalistipuolueen erottautumisen muusta puoluekentästä voimakkaimmin Tanskassa ja Norjassa kuin Ruotsissa, mikä on heijastunut tämän tyyppisten puolueiden vaalimenestykseen.

Tanskassa ongelmalähtöinen ja siten negatiivissävytteinen maahanmuuttokeskustelu on niin valtamediassa kuin eri puolueiden toimesta valtavirtaistunut aiemmin ja ollut yleisempää kuin

Norjassa ja erityisesti Ruotsissa. Taustalla ovat vaikuttaneet ennen kaikkea tavat, jolla vakiintuneet puolueet ovat reagoineet ja asennoituneet niin uusnationalistipuoluetta kuin maahanmuuttoteemaa kohtaan. Teoriakappaleessa mainituista strategioista Ruotsissa vähättelevä ja konsensukseen perustuva strategia on vallinnut muun puoluekentän toimesta oikeastaan läpi tutkimuksen aikajanan, ja tämän avulla maahanmuutto ei ole noussut keskeiseksi teemaksi poliittisessa keskustelussa missään vaiheessa. Vakiintuneiden puolueiden konsensuaalinen toiminta on pitänyt uusnationalistipuolueista ensin Uusi demokratian ja sitten Ruotsidemokraatit syrjässä poliittisen päätöksenteon keskiöstä, ja siten Ruotsin maahanmuuttopolitiikka on säilyttänyt asemansa ainakin 2010-luvun alkuvuosiin asti paitsi Skandinavian, myös yhtenä koko Euroopan liberaaleimmista. Myös Norjan vakiintuneet puolueet pyrkivät aluksi hyödyntämään vähättelevää strategiaa maahanmuuttoaiheita kohtaan ja pitämään maahanmuuttovastaista retoriikkaansa 90-luvulta lähtien tiukentaneen Edistyspuolueen oppositiossa, mutta vähitellen 2000-luvun aikana tehtävä vaikeutui vakiintuneiden puolueiden vaalimenestyksen heiketessä paljolti Edistyspuolueen kustannuksella. Merkittävimmät puolueet niin vasemmalta kuin oikealta päätyivät ainakin osittain Edistyspuolueen menestyksen seurauksena tiukentamaan maahanmuuttokantojaan, ja mukailevaan strategiaan siirtyminen johti vuosikymmenen kuluessa Edistyspuolueen vähintään epäsuoran vaikutusvallan kasvuun ja lopulta vuonna 2013 hallitusvastuuseen.

Tanskassa uusnationalistipuolueita kohtaan ei ole ollut tuloksissa esitettyjen havaintojen perusteella havaittavissa vastaavanlaista poissulkemisen taktiikkaa muiden puolueiden toimesta, ja jo 90-luvun aikana suurin osa vakiintuneista puolueista alkoi mukailla Edistyspuolueen ja sen jäsenistä perustetun Tanskan kansanpuolueen rajoittavaa ja retoriikaltaan tiukempaa maahanmuuttopolitiikkaa. Koska Tanskassa uusnationalistipuolueilla on ollut eniten aikaa vaikuttaa maansa maahanmuuttopolitiittisiin diskursseihin, tukee havaittu kehitys valtion maahanmuuttopolitiikan tiukentumisessa ja muun puoluekentän mukailemisessa aiemman tutkimuksen pohjalta teoriakappaleessa esittämäni hypoteesia. Vastaavasti Ruotsissa uusnationalistipuolue Ruotsidemokraatit on vasta 2000-luvulla vakiinnuttanut asemansa maan puoluekartalla, joten maahanmuutto- ja monikulttuurisuusvastainen retoriikka ei ole ehtinyt vielä järkeä pitkään vaikuttaa muiden puolueiden politiikkaan ja valtamedian toimintaan.

Kuten teoriaosuudessa selostin, on Pohjoismaissa perinteisesti voimakkaina ja vaikutusvaltaisina olleiden sosiaalidemokraattipuolueiden asennoitumiseen

uusnationalistipuolueita ja heidän agendaansa kohtaan hyvä kiinnittää erityistä huomiota. Myös tämän seikan osalta Skandinavian valtioiden huomattiin eroavan toisistaan. Kaikkien kolmen uusnationalistipuolueen kannattajakunnan ytimen havaittiin olevan työväenluokassa, mikä on kenties hivenen odottamatonta kahta muuta oikeistolaisemman Norjan Edistyspuolueen tapauksessa. Jokainen uusnationalistipuolue on tästä johtuen luonut painetta sosiaalidemokraattipuolueille jokseenkin samankaltaisen äänestäjäprofiilin vuoksi, mutta reagoinnit tähän kunkin puolueen osalta ovat olleet toisistaan poikkeavia. Ruotsin sosiaalidemokraattinen työväenpuolue on jatkanut muiden vakiintuneiden puolueiden kanssa vähättelevää strategiaa maahanmuuttoaiheita kohtaan hillitäkseen Ruotsidemokraattien vaikutusvallan ja kannatuksen kasvua. Norjassa Työväenpuolueen havaittiin tiukentaneen viimeisten vuosikymmenten kuluessa vähitellen omia maahanmuuttopoliittisia kantojaan sekä koventaneen retoriikkaansa maahanmuuttajia ja eri kulttuurien edustajia kohtaan. Täyttä konsensusta aiempien tutkimusten perusteella ei kuitenkaan ole siitä, miten merkittävästi tai suoraan nimenomaan Edistyspuolue on sosiaalidemokraattien maahanmuuttopoliittikan tiukentumiseen alun perin Norjassa vaikuttanut. Tanskassa sosiaalidemokraatit ovat puolestaan lähentyneet maahanmuuttolinjauksissaan Skandinavian sosiaalidemokraattipuolueista kaikkein selkeimmin uusnationalistipuoluetta. Tulosten perusteella sosiaalidemokraattien strategisen siirtymän vähättelevästä mukailevaan havaittiin Tanskassa selittyvän niin äänestäjäkilpailun takia kuin myös siksi, että julkinen keskustelu ja valtamedian diskurssit ja retoriikka olivat muovanneet maahanmuutosta sekä monikulttuurisuudesta käytävää keskustelua negatiivisempaan ja ongelmalähtöisempään suuntaan. 90-luvulta lähtien Tanskan poliittinen ja julkisen keskustelun ilmapiiri kehittyi siis sellaiseksi, jossa sosiaalidemokraattien oli enää vaikea perustella muista puolueista poikkeavasti avoimempaa maahanmuuttopoliittikkaa.

Erilaisista syistä Skandinavian valtioiden maahanmuuttopoliittisten kehityskulkujen eroihin ei vaikuttaisi olevan niinkään se, että maiden väestöt poikkeaisivat erityisen merkittävästi toisistaan asenteissaan maahanmuuttoa ja kulttuurista monimuotoisuutta kohtaan. Kuten tuloksissa osoitin, löytyy myös ruotsalaisten keskuudesta enemmän tiukempaa maahanmuuttopoliittikkaa kannattavia kansalaisia kuin puolueiden tähän mennessä harjoittamasta politiikasta voisi päätellä. Tosin on huomioitava myös se, että erilaisin perustein maahanmuuttoon negatiivisesti suhtautuvat asenteet väestössä ovat aiempien tutkimusten perusteella yleisempiä Norjassa ja etenkin Tanskassa kuin Ruotsissa. Merkittävin ero maiden välillä näyttäisi silti liittyvän siihen, miten suuren painoarvon poliittisessa ja

julkisessa keskustelussa maahanmuutto- ja monikulttuurisuusteemat ovat saaneet ja kuinka paljon ne siten vaikuttavat kansalaisten äänestyspäätöksiin. Norjassa ja etenkin Tanskassa tällaiset kysymykset ovat määrittäneet selvästi vahvemmin kansalaisten äänestyspäätöksiä kuin Ruotsissa. Viimeksi mainitussa maahanmuuttoa kohtaan kyllä löytyy kansalaisten joukosta myös kriittisempiä mielipiteitä, mutta ne ovat useimmiten osoittautuneet toissijaisiksi teemoiksi erilaisten sosioekonomisten kysymysten ollessa edelleen näitä huomattavasti painavammassa asemassa.

Kuten teoriaosuudessa totesin, vastustetaan maahanmuuttoa niin taloudellisin kuin kulttuurisin perustein. Aiempien tutkimusten pohjalta tein oletuksen, että koska heikompien kansantalouden jaksojen on havaittu lisäävän kansalaisten maahanmuuttovastaisuutta, voisi tämä yksilötason havainto näkyä mahdollisesti myös valtiotasolla maahanmuuton määrissä. Oletin lisäksi, että tällaisista asennemuutoksista johtuen talouslamat ja laskusuhdanteet saattavat lisätä uusnationalististen puolueiden kannatusta. Ruotsin kohdalla huomattiin, etteivät talouslamojen mahdolliset yksilötason vaikutukset heijastu makrotasolle sen paremmin kokonaismaahanmuuton kuin eri maahanmuuttotyyppien vähenemisenä edes vuonna 2008 käynnistyneen kansainvälisen finanssikriisin kohdalla, joka osui Ruotsin kansantalouteen erityisen kovaa. Yleisestä eurooppalaislinjasta poiketen Ruotsissa päätettiin kasvattaa tuolloin työperäisen maahanmuuton määriä tarkoituksena täyttää työmarkkinoiden työvoimavajetta. Sitä vastoin Tanskan osalta havaitsin, että perheenyhdistämis- ja turvapaikkatyyppisen maahanmuuton määrät alkoivat 2000-alussa laskea jokseenkin samoihin aikoihin, kun myös talouskasvu oli hidasta. Toisaalta Tanskaan kohdistuneen työperäisen maahanmuuton määrät alkoivat kasvaa seuranneen talouskasvun mukana erityisesti itäisen Euroopan matalamman tulotason maista. Trendi maahanmuuttotyyppien suhteen jatkui maassa jokseenkin samanlaisena huolimatta vuoden 2009 finanssikriisin aiheuttamasta talouslamasta; työperäisen maahanmuuton määrät vähenivät tuolloin lähinnä nimellisesti.

Norjassa sen sijaan työperäisen maahanmuuton määrät etenkin EU- ja ETA-maista vähenivät selvästi 2000-luvun heikompien talousjaksojen aikaan, kun taas muun tyyppisen maahanmuuton määrien ja taloussuhdanteiden muutosten välillä ei havaittu olleen yhteyttä. Kuten jo aiemmin tutkimuksessa olen maininnut, turvapaikka- ja perheenyhdistämistyyppisen maahanmuuton vähentäminen on erilaisten kansainvälisten sopimusten takia haastavampaa kuin työperäisen, eikä Norjalla vaikuta Tanskan tavoin olleen juurikaan halukkuutta uhmata kansainvälisiä sitoumuksiaan rajaamalla tällaisia maahanmuuttotyyppisiä vaikeampien

talousjaksojenkaan aikana. Työperäisen maahanmuuton kohdalla heikommat jaksot kansantaloudessa ovat voineet puolestaan vähentää ulkomaisen työvoiman tarvetta ja houkuttavuutta avointen työpaikkojen vähenemisen ja toisaalta hyvinvointivaltion resurssien pienenemisen vuoksi. Näistä syistä jälkimmäisen takia nimenomaan korkeisiin sosiaalietuuksiin oikeutettujen EU- ja ETA-maista tulleiden työsiirtolaisten määrien vähentämistä voi pitää kansantalouden näkökulmasta loogisena.

Aiempiin tutkimuksiin peilaten vaikuttaakin siltä, että kolmesta Skandinavian valtiosta ainoastaan Tanskassa on pyritty heikompien talousjaksojen aikaan karsimaan hyvinvointivaltion resursseja kuormittavien perheenyhdistämis- ja turvapaikkaperusteisen maahanmuuton määriä jopa kansainvälisten sopimusten henkeä uhmaten. Norja puolestaan on joko tarkoituksellisesti tai talouslaman aiheuttamien välillisten syiden vuoksi rajannut halvemman tulotason työperäisen maahanmuuton vastaanottamista niin vuonna 2003 kuin finanssikriisin aikaan 2009. Ruotsissa vastaavanlaisia, edellä mainitun hypoteesin olettamia yhteyksiä talouskasvun ja maahanmuuton välillä ei ole havaittavissa, vaan maa on tässä suhteessa toiminut käänteisellä tavalla lisäten talouden laskusuhdanteen aikaan työperäistä maahanmuuttoa. Skandinaviassa taloussuhdanteiden muutokset näyttäisivät siis muovanneen jonkin verran maiden maahanmuuttopreferenssejä, mutta kussakin maassa kovin eri tavoin. Koska valtiot jakavat samankaltaisen valtiomuodon, olisi aiempien tutkimusten pohjalta vedetyn hypoteesin perusteella ollut loogista olettaa taloussuhdanteiden ja maahanmuuton välisen suhteen olevan Skandinavian maissa kuitenkin havaittua yhteneväisempi. Näyttääkin siltä, että taloussuhdanteiden muutokset kyllä jossain määrin vaikuttavat maihin saapuvan maahanmuuton piirteisiin, mutta vaikutus on jokseenkin välillinen ja riippuu kussakin valtiossa yleisemmin vallitsevista näkemyksistä maahanmuuttoa ja siihen liittyvää politiikkaa kohtaan.

Toinen kansantalouteen liittyvä hypoteesi, jonka mukaan heikommat talouskasvun ajat kasvattaisivat uusnationalistipuolueiden kannatusta kansalaisten maahanmuuttoasenteiden tiukentuessa, näyttäisi pätevän ainakin Ruotsiin ja jossain määrin myös Norjaan. Ruotsissa Uusi demokratian vaalivoitto ajoittuu talouden laskukausien kohdalle 90-luvun alkuun, ja samaten Ruotsidemokraatit saavuttivat siihen mennessä suurimman vaalituloksensa finanssikriisin jälkeisissä vaaleissa vuonna 2010. Norjassa talouskasvu on heitellyt runsaammin 90-luvun lopulta 2010-luvulle kuin 90-luvun alkupuolella, jolloin talouskasvu oli tasaisemmin vahvaa. Edistyspuolueen kannatusluvut ovat puolestaan olleet nousujohteisia 90-

luvun puolesta välistä lähtien, millä voi hyvinkin olla ainakin epäsuora yhteys vallinneeseen epävarmempaan talouskehitykseen. Tanskan kansanpuolueen vaalitulokset sen sijaan ovat olleet nousujohteisia perustamisestaan lähtien riippumatta vallinneesta taloustilanteesta. Tämän selittää luultavimmin jo mainittu yleinen maahanmuuttopoliittisten asenteiden ja negatiivisen retoriikan kehitys niin poliittisten toimijoiden kuin julkisen keskustelun sävyssä. Maahanmuuton kulttuurisen vastustuksen huomattiin tulosten perusteella lisääntyneen 90-luvulta lähtien niin Norjassa kuin Tanskassa, joista jälkimmäisessä etniskulttuurisiin puoliin kohdistuva negatiivissävytteinen retoriikka on ollut vielä selvästi yleisempää ja valtavirtaistuneempaa niin poliittisten toimijoiden kuin median ulostuloissa. Ruotsissa maahanmuuton kulttuurinen vastustus on sen sijaan jäänyt lähinnä Ruotsidemokraattien ja heidän kannattajiensa harjoittamaksi, eikä se ole saanut medialta tai muilta puolueilta merkittävää vastakaikua ainakaan tutkimuksen aikarajauksen puitteissa.

Sekä Norjassa että Tanskassa maahanmuuton kahden erilaisen vastustusperusteen yleistyminen eri puolueiden ja siten hallitusten ohjelmissa on johtanut siihen, että kummassakin etenkin perheenyhdistämistyyppiseen maahanmuuttoon on pyritty säätämään tiukennuksia. Norjan kohdalla havaitsin tällaisten kuitenkin monilta osin jääneen ehdotusten ja keskustelun tasolle, kun taas Tanskassa säädetyt rajaukset perheenyhdistämiseen ovat tehneet siihen liittyvästä lainsäädännöstä yhden Euroopan tiukimmista. Tanskan huomattiin tämän lisäksi kiristäneen turvapaikkaperusteisen maahanmuuton kriteerejä enemmän kuin kahden muun, sekä kohdistaneen esimerkiksi sosiaaliturvatiukennuksia suoremmin maahanmuuttajataustaisiin väestönosiin verrattuna Norjan toimintatapoihin. Myös kansalaisuuden myöntämiseen liittyvän lainsäädännön havaittiin olevan kolmesta valtiosta tiukin Tanskassa, joskin tältä osin tiukennuksia on tehty myös Norjassa. Kuitenkin toisin kuin Norjan kohdalla, Tanskan maahanmuuttopolitiikan erilaiset kiristykset näkyvät selvästi katsottaessa maahan suuntautuneen maahanmuuton määriä ja ominaisuuksia (Kuvat 9-11). Vaikka kokonaismäärissä maahanmuutto onkin Tanskassa kasvanut tutkimuksen aikarajauksen sisällä, on kasvu tullut ennen kaikkea eurooppalaisesta työperäisestä maahanmuutosta samalla, kun taas perheenyhdistämiseen ja turvapaikanhakuun liittyvien maahanmuuttotyyppien määrät ovat 90-luvun tasoon verraten laskeneet hyvinkin merkittävästi.

Yhteenvetona voidaan aiempien havaintojen pohjalta tulkita, miten kolme Skandinavian valtiota näyttäytyvät teoriaosuudessa esitettyihin kahteen vaihtoehtoiseen malliin nähden,

joilla esitettiin, miten universaalit Pohjoismaiset hyvinvointivaltiot todennäköisimmin asemoituvat maahanmuuton vastaanottajavaltiona. Yhden mallin mukaan Pohjoismaiset hyvinvointivaltiot ovat valtiomuotonsa erityispiirteiden takia kasvaneet erilaisiin kulttuureihin solidaarisesti ja avoimesti suhtautuviksi, jotka universalismin periaatetta noudattaessaan ovat myös maahanmuuttajille houkuttelevia kohdemaita. Tällainen malli näyttäisi pätevän hyvin Ruotsiin, jossa uusnationalistipuolueet eivät ole kyenneet juurikaan vaikuttamaan valtion harjoittamaan maahanmuuttopolitiikkaan tai suhtautumiseen monikulttuurisuutta kohtaan. Ruotsin maahanmuuton määrät ovat kokonaisluvultaan suuria paitsi Pohjoismaiden myös Euroopan mittakaavassa, eikä maa ole pyrkinyt mainittavasti rajaamaan minkään tietyn tyyppisen maahanmuuttajaryhmän määriä. Tämä näkyy myös lähtömaanosien kirjossa, joka on kahteen muuhun Skandinavian valtioon verrattuna hyvin monipuolinen. Toisen mallin mukaan Pohjoismaiden kansallisvaltiot pyrkivät turvaamaan laajaksi kasvaneen julkisen sektorinsa resursseja ja suojaamaan lisäksi etniskulttuurisesti verrattain homogeenista väestöään liiallisen maahanmuuton haitallisina pidetyiltä vaikutuksilta niin taloudellisessa kuin kulttuurisessa mielessä. Tämän tyyppinen malli puolestaan kuvaa melko hyvin sitä suuntaa, johon Tanska on rajaavalla maahanmuuttopolitiikallaan ja julkisen keskustelun tiukalla retoriikallaan mennyt viimeistään 2000-luvun edetessä. Valtio on erilaisin tiukennuksin pyrkinyt rajaamaan niin taloudellisesti kuin kulttuurisesti haitallisena katsomaansa maahanmuuttoa, mikä on näkynyt erityisesti turvapaikka- ja perheenyhdistämistyyppisen maahanmuuton merkittävänä vähenemisenä työperäisen maahanmuuton kustannuksella.

Tanskan hyvinvointivaltio on vienyt teoriakappaleessa kuvatun hyvinvointisovinnisin Skandinavian maista pisimmälle kohdistamalla erilaisia sosiaaliturvaheikennyksiä maahanmuuttajataustaisiin väestönosiin, ja tullut samalla heikentäneeksi myös universalismin periaatteen soveltamistaan. Maahanmuuton etniskulttuuristen vastustusperusteiden vieminen harjoitetun politiikan sisältöön näkyy konkreettisesti siinä, miten maahan tulleista siirtolaisista huomattavasti Norjaa ja etenkin Ruotsia pienempi osuus on kotoisin kehittyvistä, ei-länsimaisista maanosista. Norja puolestaan sijoittuu jonnekin näiden kahden mallin välimaastoon. Se on tiukentanut maahanmuuttopolitiikkaansa tietyiltä osin esimerkiksi kansalaisuuden myöntämisen kriteerien keinoin, ja negatiivissävytteinen retoriikka maahanmuuttajia ja monikulttuurisuutta kohtaan on yleistynyt niin poliittisten toimijoiden kuin median tahoilta. Toisaalta valtio on tehnyt tiukennuksia politiikkaansa pääosin kevyemmin vertailtaessa Tanskaan, tai ollut syystä tai toisesta kykenemätön viemään erilaisia

tiukennusehdotuksia lainsäädäntöön saakka. Tehdyt tiukennukset eivät myöskään näy perheen yhdistämisen tai turvapaikkatyypin maahanmuuton määrien vähenemisenä kuten Tanskassa, vaikka Norja on eteläisen naapurinsa tavoin kasvattanut työperäisen maahanmuuton määriään 2000-luvun puolivälin jälkeen. Myöskään saapuneiden maahanmuuttajien lähtömaanosien suhteen ei ole havaittavissa samanlaista kehittyvien maanosien siirtolaisten määrien vähenemistä kuin Tanskan kohdalla.

5.3. Transnationaalinen maahanmuuton hallinnan ja kansalaisuuden konseptin kehitys sekä vastustus

Tutkimuksen yhtenä tarkoituksena oli sitoa vertaileva maahanmuuttoanalyysi myös tiukemmin maantieteelliseen tutkimukseen tarkastelemalla, miten transnationaali tila ja instituutiot ovat kussakin maassa saaneet jalansijaa ja toisaalta osakseen nationalistista vastustusta. Indikaattorina tämän tutkimiseen käytettiin ensinnäkin sitä, miten laajasti maahanmuuton vastustamisen lisäksi kriittisesti EU:hun suhtautuvat uusnationalistipuolueet ovat kyenneet levittämään nationalistisesta maailmankuvasta rakentuvaa poliittista ideologiaansa osaksi valtioidensa maahanmuuttopolitiikkaa ja ajattelutapoja monikulttuurisuudesta. Toiseksi indikaattoriksi transnationaalisen tilan kehitykselle valitsin sen, miten kansalaisuuden myöntämisen kriteerit ja suhtautuminen kaksoiskansalaisuuteen eroavat maiden välillä. Kuten muidenkin tutkimuskysymysten kohdalla on tähän mennessä nähty, osoittivat tulokset eroja maiden välillä myös suhtautumisessa transnationaaliin kehitykseen. Kuten jo Taulukossa 1 näytin, koskevat kolmea Skandinavian valtiota hieman erilaiset yhdistelmät kansainvälisiä liittojäsenyyksiä ja sopimuksia. Vaikka maista ainoastaan Norja on EU:hun kuulumaton, ei tälle kannata transnationaalisen tilan ilmenemistä ja siihen asennoitumista pohdittaessa laittaa liikaa painoarvoa kahteen muuten valtioon vertailtaessa. EU:hun kuulumattomuudestaan huolimatta Norjan havaittiin allekirjoittaneen kansainvälisen maahanmuuton kannalta olennaisimpia sopimuksia, eikä se ole pyrkinyt mainittavasti erottautumaan EU-maiden keskimääräisistä linjauksista perheen yhdistämisehtojensa ja turvapaikkapolitiikkansa puolesta, vaikka EU:hun kuulumattomana sillä olisi ollut tähän periaatteessa Tanskaa ja Ruotsia paremmat mahdollisuudet.

Tanskan puolestaan havaittiin ainoana EU-jäsenvaltiona jättäytyneen liiton yhteisiä perheen yhdistämis- ja turvapaikkakäytäntöjä koskevien CEAS-direktiivien ulkopuolelle.

Tämän lisäksi maan hallitusten 2000-luvulla tekemät tiukennukset etenkin perheen yhdistämiskriteereihin ovat vieneet Tanskan jo lähelle rikkoo näiltä osin allekirjoittamiaan kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia. Tanskassa olosuhteet transnationaalien maahanmuuton hallinnan vastustukselle ovatkin olleet maista otollisimmat, sillä nationalistinen ja EU-vastainen Tanskan kansanpuolue on kyennyt kasvattamaan poliittista vaikutusvaltaansa maassa läpi 2000-luvun ja vaikuttamaan muiden suurten puolueiden näkökantoihin keskeisissä kysymyksissään. Myös Norjassa Edistyspuolue on kasvattanut vähitellen vaikutusvaltaansa ja osaltaan muovannut maan maahanmuuttopoliittisia diskursseja, mutta kuten analyysikappaleessa havaittiin, on se EU-asioiden suhteen huomattavasti Tanskan kansanpuoluetta hajanaisempi. Ruotsissa taas vastaavilla puolueilla ei ole ennen 2010-lukua ollut merkittävää poliittista valtaa, ja vakiintuneiden puolueiden kohdalla konsensuspolitiikka on ulottunut pitkälti myös EU-asioihin. Siten nationalistisen, kansallisvaltiokeskeisesti ajatellun maahanmuuttopolitiikan hallintatavan voi nähdä Skandinaviassa olevan voimakkaimmin pystyssä juuri Tanskassa. Sen sijaan Ruotsissa transnationaalilla tasolla tapahtuvan maahanmuuton hallinnan voi tulkita edenneen maista kaikkein pisimmälle ja saaneen osakseen vähiten vastustusta, mikä ilmenee pääosin puoluelinjat läpäisevässä konsensuaalisessa suhtautumisessa EU-asioita kohtaan sekä mukanaolosta kaikissa merkittävimmissä maahanmuuttoon ja ihmisoikeuksiin liittyvissä liitoissa, sopimuksissa ja direktiiveissä.

Edellä esitettyjä johtopäätöksiä maiden asennoitumisesta transnationaaliin kehityskulkuun tukevat paljolti myös maiden hallitusten viralliset näkemykset ja poliittiset päätökset kansalaisuuskysymyksiä koskien. Kuten analyysikappale osoitti, on Ruotsissa Skandinavian maista selkeästi kevyimmät kriteerit kansalaisuuden myöntämiselle. Maassa kansalaisuuden saaminen nähdään ennen kaikkea osana onnistunutta kotoutumisprosessia eikä palkintona siitä, joten Ruotsi ei ole nähnyt tarvetta kiristää kansalaisuuden myöntämiseen liittyviä kriteerejä esimerkiksi kieleen tai yhteiskuntatietouteen liittyvin kokein. Ruotsi oli lisäksi Skandinavian kolmesta suurimmasta valtiosta vuonna 2013 ainoa, joka oli lainsäädännössään hyväksynyt kaksoiskansalaisuuden mahdollisuuden. Tämä on teoriakappaleessa osoittamistani syistä johtuen vahva implikaatio siitä, miten kansalaisuus nähdään maassa jäykän ja perinteisen yhden kansallisvaltion ja kansallisuuden liiton sijaan laajemmin sekä joustavammin myös transnationaalissa merkityksessä. Oikeuksiin enemmän pohjaavasta Ruotsista poiketen kansalaisuuteen liittyvän lainsäädännön diskurssit ovat niin Norjassa kuin Tanskassa kehittyneet enemmän velvoitelähtöisesti. Kuten havaittiin, on kumpikin maa

rajannut kansalaisuuden myöntämisen edellytyksiä muun muassa kieli- ja yhteiskuntatietokokein sekä pidentämällä vaadittua oleskeluaikavaatimusta. Näissä toimenpiteissä Tanska on pääosin ollut vielä Norjaa ankarampi, ja kuten tuloksissa selostin, on se säättänyt monia kansalaisuuden myöntämiseen liittyviä edellytyksiä kuten kielivaatimuksia Euroopan maiden tiukimpien lainsäädäntöjen tasolle. Kumpikaan maa ei myöskään ollut tämän tutkimuksen aikarajauksen puitteissa sallinut lainsäädännössään kaksoiskansalaisuutta, joskin Tanska päätyi tekemään tämän suhteen täyskäännöksen vuonna 2014.

Huolimatta viimeksi mainitusta päätöksestä kansalaisuuden saaminen Tanskassa on maahanmuuttajalle haastavampaa kuin Norjassa ja erityisesti Ruotsissa. Tiukemman lainsäädännön perusta vaikuttaa maassa perustuvan kahta muuta vahvemmin nationalistiseen käsitykseen kansalaisuudesta, mistä kertovat omaa kieltään tiukat vaatimukset kielitaidossa ja yhteiskuntatietoudessa sekä poliittisissa teksteissä esiintyvät puheet nimenomaan tanskalaisista arvoista, jotka kansalaisuuden saamiseksi maahanmuuttajan tulee omaksua. Tutkimuksen aikarajauksen jälkeinen kaksoiskansalaisuuden hyväksyminen Tanskan lainsäädännössä ei näistä syistä johtuen pelkästään riitä muuttamaan sitä kokonaiskuva, jonka valtio on tiukennuksillaan kansalaislainsäädäntöönsä aiheuttanut. Yhdessä Norjan kanssa Tanska on asettanut selvästi Ruotsia suuremmat muurit kansalaisuuden myöntämiselle ja torjunut ennen vuotta 2014 myös mahdollisuuden useamman yhtäaikaisen kansalaisuuden hallussapitoon, mikä osaltaan kertoo näiden kahden valtion varautuneemmasta suhtautumisesta kulttuuriseen erilaisuuteen ja vanhanaikaisempaan ajatteluun kansalaisuuden instituutiosta kuin Ruotsissa.

On kuitenkin hyvä muistaa, että EU:n transnationaali hallinnan taso liittyy moneen muuhunkin politiikan sektoriin kuin maahanmuuttoon, joka on ollut tämän tutkimuksen tarkastelun kohteena. Siten yhdessä kansalaisuuteen liittyvän lainsäädännön kanssa valitsemieni indikaattorien kautta havaitut tulokset kertovat ennen kaikkea kunkin maan suhtautumisesta maahanmuuttopoliittisten, kulttuuristen ja kansalaisuuteen liittyvien kysymysten kautta rakentuvan transnationaalin tilan kehitykseen. Siten ne eivät välttämättä kerro paljoakaan esimerkiksi siitä, miten maat suhtautuvat tällä spatiaalisella ulottuvuudella tehtäviin kauppasopimuksiin. Tutkimieni kysymysten osalta Skandinavian valtioiden välillä on kuitenkin havaittavissa selkeitä viitteitä eroista transnationaalin tilan ilmenemisestä ja alun perin kansallisina pidettyjen instituutioiden, kuten kansalaisuuden konseptin muutoksista

kasvaneiden maahanmuuton määrien, yleisen kansainvälistyneen kehityksen sekä sosiaalisen transformaation ajamina. Teoriaosuudessa esitetty hypoteesi, jonka mukaan pidemmän aikaa maidensa poliittisissa järjestelmissä vaikuttaneiden ja vaikutusvallaltaan vahvempien uusnationalistipuolueiden valtioissa kansalaisuuteen liittyvä lainsäädäntö on tiukempi, näyttäisi pääosin toteutuvan Skandinavian kontekstissa. Voikin ajatella, että yhä monilta osin toistensa kaltaiset kolme Skandinavian hyvinvointivaltiota eroavat maahanmuuttopoliittisten kehityspolkujensa ohella myös transnationaaliin kehitykseen ja tällaisen tilan kasvuun suhtautumisessa toisistaan kenties jopa yllättävän paljon.

6. Johtopäätökset

Tutkimuksessa lähdettiin etsimään integroivan kirjallisuuskatsauksen ja tilastotiedon kuvailevan tarkastelun menetelmin vastausta neljään alussa esittämään tutkimuskysymykseen. Niistä ensimmäinen, jossa selvitettiin Skandinavian maihin suuntautuneen kansainvälisen maahanmuuton eroja niin määrällisesti kuin laadullisesti, oli monella tapaa tutkimuksen selkein ja analysointitavaltaan suoraviivaisin. Vaikka maiden kansallisessa tilastoinnissa olikin aiemmissa kappaleissa mainitun kaltaisia tilastojen vertailtavuutta hieman mutkistaneita eroavaisuuksia, antoi käytettävissä ollut maahanmuuttodata kuitenkin selviä vastauksia Skandinavian maiden vastaanottaman maahanmuuton olennaisimmista piirteistä ja eroista toisiinsa nähden. Ruotsi erottuu kahdesta muusta Skandinavian valtiosta vastaanottamansa maahanmuuton suhteen niin määrällisillä kuin laadullisilla määritteillä tarkasteltuna suurilukuisella ja monipuolisella maahanmuutolla. Tanskassa ja Norjassa kokonaismaahanmuutto on selvästi Ruotsia pienempää, mutta työperäisen maahanmuuton määrät kohoavat molemmissa 2000-luvun puolesta välistä eteenpäin dramaattisesti etenkin EU:n itäisen laajenemisen seurauksena. Isoimpana erona maiden välillä huomattiin, että Norjassa muut maahanmuuttotyypit eivät laske työperäisen noustessa kuten Tanskassa, mikä vähitellen kasvattaa Norjan vastaanottamaa kokonaismaahanmuuttoa merkittävästi.

Kuva kunkin valtion maahanmuuttopreferensseistä tarkentuu vielä vertailtaessa 2000-luvun maahanmuuton lähtöalueita. Myös niiden osalta havaittiin, että Tanska oli maista kaikkein valikoivin suosien selkeästi eniten vanhemmista teollisuusmaista tulevia länsimaisia maahanmuuttajia. Ruotsissa kehittyvien maanosien osuus kaikesta maahanmuutosta

osoittautui maista sen sijaan kaikkein suurimmaksi, kun taas Norja sijoittuu näiltä osin kahden muun välimaastoon. Huolimatta Pohjoismaiseen hyvinvointivaltiomalliin kuuluvista sitoumuksista ja useiden transnationaalien ja kansainvälisten sopimusten sekä liittojen alaisuuteen kuulumisesta havaitut erot Skandinavian maiden vastaanottaman maahanmuuton piirteissä kertovat omaa kieltään siitä, että kansallisvaltioilla on edelleen verrattain merkittävästi itsemääräämisoikeutta määrittää, millaista maahanmuuttoa se haluaa vastaanottaa.

Toinen esitetty tutkimuskysymys liittyi taloussuhdanteiden vaikutuksiin maiden maahanmuuttopolitiikkaan ja siten tilastoituun maahanmuuttoon. Tulokset antoivat viitteitä siitä, että taloussuhdanteiden muutokset kyllä muokkaavat Skandinavian maiden maahanmuuttopreferenssejä ja siten tilastojen kautta havaittavia saapuneen maahanmuuton piirteitä, mutta vaikutukset ovat kussakin maassa jopa yllättävän erilaisia. Tekemieni havaintojen pohjalta voidaan nähdäkseni todeta, että etenkin Tanskassa ja vähäisemmin Norjassa vaikeammat kansantalouden jaksot ovat kärjistäneet olemassa olevia maahanmuuttoon liittyviä taloudellisia uhkakuvia ja johtaneet molemmissa maissa tietyn tyyppisten maahanmuuttajaryhmien määrien karsimiseen. Ruotsissa taas on toimittu toisin, eivätkä kansantalouden notkahdukset ole ainakaan makrotason tilastoja tarkastellessa vaikuttaneet negatiivisesti valtion maahanmuuttopreferensseihin. Päinvastoin havaittu työperäisen maahanmuuton lisääminen on merkki sellaisesta vallitsevasta diskurssista, jossa maahanmuutto nähdään myös laskusuhdanteiden aikaan ennemmin taloudellisenä mahdollisuutena kuin uhkana Ruotsin valtiolle. Taloussuhdanteiden vaihtelun merkitys ei kuitenkaan yhdessäkään valtiossa vaikuta olevan ensisijainen määrittävä tekijä suhtautumiselle kansainväliseen maahanmuuttoon sen paremmin yleisellä tasolla kuin myöskään eri maahanmuuttotyyppien kohdalla. Sen sijaan vaikeampien talousjaksojen voi jokaisessa valtiossa tulkita kärjistäneen maahanmuuttoa ja siihen liittyvään politiikkaan sidoksissa olevia vallitsevia näkemyksiä, ja johtavan niiden puitteissa kussakin valtiossa havaittuihin toisistaan poikkeaviin reaktioihin.

Taloussuhdanteiden vaikutukset heijastuvat maiden maahanmuuttopolitiikan kehitykseen myös siten, että Norjan ja Ruotsin kohdalla havaittiin ainakin jonkin tasoiseen yhteyteen viittaavaa suhdetta heikompien talousjaksojen ja uusnationalistipuolueiden kannatuslukujen kasvun välillä. Tanskassa vastaavaa yhteyttä ei sen sijaan havaittu, mikä implikoi maan uusnationalistipuolueiden tasaisen vahvasta kannatuksen kasvusta yleisen poliittisen

puoluekentän muuntumisen ja sosiokulttuuristen aiheiden merkittävyyden kasvun johdosta. Tutkimuksen seuraavana tavoitteena olikin tarkastella kysymystä siitä, miten tällaisten maahanmuuttovastaisten ja kansallismielisten puolueiden vaikutus on näkynyt sekä suoraan että välillisesti valtioidensa maahanmuuttopolitiikan kehityksessä. Tulokset näyttivät, että uusnationalistipuolueiden vaikutus on ollut Skandinaviassa selkeästi vähäisintä Ruotsissa. Sosioekonomisten aiheiden sitkeä pysyminen äänestyspäästösten ensisijaisena kriteerinä sekä muun puoluekentän konsensuaalisen maahanmuuttopolitiikan ja uusnationalisteja marginalisoivan strategian onnistuminen ovat merkittävimmät syyt Ruotsin uusnationalistipuolueiden vaikeuksien taustalla. Aiemmat tutkimukset viittasivat jonkin asteisiin eroavaisuuksiin myös maiden kansalaisten asenteissa maahanmuuttajia kohtaan, mutta ne eivät vaikuttaneet olevan yhtä merkittäviä selittäjiä eroille kuin edellä mainitun tyyppiset perusteet.

Norjassa maahanmuuttokantojaan viimeistään 90-luvulla tiukentaneeseen Edistyspuolueeseen suhtauduttiin vakiintuneiden puolueiden toimesta niin ikään aluksi syrjien ja maahanmuuttoaiheiden poliittista merkitystä vähätellen. Vähättelevän strategian huomattiin kuitenkin vaiheittain muuttuneen muiden suurimpien puolueiden osalta mukautuvaksi, mikä kohensi Edistyspuolueen vaikutusmahdollisuuksia valtionsa maahanmuuttopolitiikkaan niin suoralla kuin välillisellä tavalla. Huolimatta Norjan maahanmuuttopolitiikan osittaisesta tiukentumisesta samaten kuin valtamedian kautta rakentuvan retoriikan kovenemisesta maahanmuuton ympärillä, eivät tiukennukset kuitenkaan näy tilastoidun kokonaismaahanmuuton tai eri maahanmuuttotyyppien määrien laskemisena.

Tanskassa uusnationalistipuolueiden vaikutukset valtionsa maahanmuuttopolitiikkaan ovat olleet Skandinavian maista kaikkein voimakkaimmat. Syitä tälle havaittiin olevan erityisesti jo mainittujen sosiokulttuuristen aiheiden politisoituminen, luokkaaäänestämisen väheneminen ja kahta muuta valtiota pidempiaikainen uusnationalistipuolueiden olemassaolo poliittisella puoluekentällä. Tanskassa uusnationalistisia puolueita ei olla myöskään juurikaan pyritty marginalisoimaan poliittisen päätöksenteon keskiöstä, vaan suurin osa muista puolueista vasemmalta oikealle sosiaalidemokraatit mukaan lukien ovat omaksuneet vähitellen uusnationalistien ankarampia maahanmuuttonäkemyksiä. Tanskan kansanpuolueen vaikutukset maansa maahanmuuttopolitiikan kiristymiseen ovatkin selkeästi nähtävissä viimeistään 2000-luvulla, jolloin maa kiristi erityisesti perheenyhdistämisen kriteerejä ja kansalaisuuslainsäädäntöään. Painopiste on tämän jälkeen ollut työperäisen maahanmuuton

suosimisessa kuten Norjassakin, mutta valtioista vain Tanskassa kahden muun tyyppinen siirtolaisuus on muutosten seurauksena laskenut. Kolmesta Pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin valtiosta Tanskan voi siten nähdä kulkeneen maahanmuuton suhteen syrjivämpään ja valikoivampaan suuntaan, Ruotsin pitäneen tiukimmin kiinni avoimen maahanmuuttopolitiikan ja universalismin periaatteistaan ja Norjan asemoituvan maahanmuuttopolitiikassaan jonnekin näiden kahden välimaastoon.

Työn tarkoitus oli lisäksi tutkia Skandinavian maiden suhtautumista transnationaaliin kehitykseen niin EU-tasolla harjoitettavan maahanmuuton hallinnan kuin kansalaisuuden konseptin muutosten kautta. Tulokset antoivat melko vahvoja viitteitä siitä, miten Ruotsi näyttäytyy kaikkein avoimimmalta suhtautumisessaan monikulttuuriseen ja transnationaaliin kehitykseen. Se ilmenee ensinnäkin verrattain vähäisenä vastustuksena kansallisterritorionsa rajojen häivyttämiseen erilaisten yhteisten EU-tason sopimusten hyväksymisellä ja puolueiden pääsääntöisesti myötämielisellä suhtautumisella tällaiseen transnationaalilla tasolla tapahtuvaan maahanmuuttopolitiittisten käytäntöjen sopimiseen. Ruotsin havaittiin ajaneen kansalaisuuslainsäädäntöään kolmesta valtiosta myös selvästi vähiten nationalistisen kansallisvaltiokeskeisyyden ideologian kautta ja olevan avoin transnationaalin kansalaisuuden ilmenemismuodolle. Norja ja Tanska ovat puolestaan osoittautuneet monin eri tavoin Ruotsia varautuneemmiksi sellaista kehitystä kohtaan, jossa kansallisvaltion oikeuksia ja velvollisuuksia ulkoistetaan eri tavoin EU:n transnationaalille tasolle, ja jossa kansalaisuuden perinteistä merkitystä erityisesti kasvaneen maahanmuuton johdosta arvioitaisiin uudelleen.

Norjassa kansallisuus ja etniskulttuuriset piirteet ovat maahanmuuttoa koskevassa julkisessa ja poliittisessa keskustelussa Ruotsia vahvemmin läsnä, eikä maa monien kansainvälisten sopimuksien alaisuuteen kuulumisestaan huolimatta ole toistaiseksi liittynyt Euroopan Unioniin. Kun tähän yhdistää verrattain tiukan kansalaisuuslainsäädännön ja päätöksen olla sallimatta kaksoiskansalaisuutta, näyttäytyy Norja itänaapuriaan haluttomammalta tekemään kompromisseja kansallisvaltionsa ja EU:n transnationaalin hallintatason välillä, tai tunnustamaan laajempia kansalaisuuden konseptin muotoja. Monilta osin samat johtopäätökset pätevät myös Tanskaan, vaikka se EU:n jäsenvaltio onkin. Jäsenyydestään huolimatta Tanska on pyrkinyt tiukentamaan etenkin perheenyhdistämistyyppisen maahanmuuton kriteerejä jotakuinkin niin ankariksi, kuin se on kansainvälisten sopimusten puitteissa mahdollista. Tämän lisäksi sen jättäytyminen EU:n yhteisiä perheenyhdistämis- ja turvapaikkakäytäntöjä koskevien CEAS-direktiivien ulkopuolelle indikoi siitä, ettei se ole

moneen muuhun läntisen Euroopan valtioon verrattuna yhtä halukas sitoutumaan transnationaalilla tasolla toteutettaviin maahanmuuton kontrollointimekanismeihin, jotka veisivät siltä lisää kansallista itsemääräämisoikeutta. Nationalistinen retoriikka niin poliittisten puolueiden kuin median taholta sekä Euroopan mittakaavassakin korkeaksi asetetut ehdot kansalaisuuden myöntämiselle täydentävät kokonaiskuvaa Tanskasta, joka asemoi itsensä yhä verrattain kansallisvaltiokeskeisesti suhteessa ympäröivään maailmaan.

Tutkimuksen perimmäisenä tarkoituksena oli siis tarkentaa yleiskuvaa Skandinavian maiden tilastoidun maahanmuuton ja maahanmuuttopoliittisten kehityssuuntien eroista, sekä suhtautumisesta transnationaaliin kehitykseen neljän tutkimuskysymyksen jäsentämänä. Käytetty aineisto piti ensinnäkin sisällään usean eri tieteenalan aiempia tutkimuksia ja kirjallisuutta, mikä kertoo paljon maahanmuuttoteeman monitieteellisestä perusluonteesta. Tämän lisäksi analyysikappale sisälsi Skandinavian maiden kansallisista väestö- ja vaalitulastoista koottua dataa sekä Maailmanpankin tarjoamaa dataa maiden taloussuhdanteiden muutoksista. Työssä onnistuin nähdäkseni kokoamaan suhteellisen laajasti aiempien eri tieteenalojen tutkimusten tärkeimpiä johtopäätöksiä yhteen ja tarkentamaan siten osaltaan kokonaiskuvaa Skandinavian maiden maahanmuuttopoliittisista diskursseista ja niiden asennoitumisesta transnationaaliin kehitykseen. Menetelmän ja teorian välinen kommunikaatio toimi analyysivaiheessa mielestäni pääosin melko jouhevasti, vaikka joissain kohdin eroavaisuudet kutakin maata käsitelleen aiemman tutkimuksen laadullisissa ja määrällisissä ominaisuuksissa aiheuttivat tiettyjä haasteita. Tästä esimerkkinä käy Norjan luokkaaäänestämiseen ja siihen liittyvien poliittisten teemojen muutoksiin keskittyvä tutkimus, jollaista löysin kahden muun valtion kohdalla runsaammin. Sen vuoksi analyysi jäi Norjan suhteen näiden seikkojen kohdalla hieman vajavaiseksi verrattuna kahteen muuhun valtioon. Toisaalta tämä kuvaa sitä, miten aiemman tutkimuksen painopisteet vääjäämättä muokkaavat kirjallisuuskatsauksella tehdyn tutkimuksenkin painotuksia ja toisaalta, miten edeltävän tutkimuksen määrä ja laadulliset seikat kertovat osaltaan jotain myös tutkittavien reaalimaailman ilmiöiden ja tapahtumien luonteesta.

Joistain tutkimistani aihepiireistä nähtyä pidemmälle vedettävien johtopäätösten tekeminen vaatisi lisätutkimusta. Esimerkkinä tämän työn tavoitteita ja lähtökohtia syvemmälle menevä ymmärrys maiden ja niiden eri puolueiden suhtautumisesta EU-tasolla sovittavalle maahanmuuttopolitiikalle ja sen eri osa-alueille edellyttäisi tarkempaa, nimenomaan näihin kysymyksiin perehtyvää erillistä laadullista tutkimusta. Tämän voisi toteuttaa tutkimalla

Skandinavian maiden asenteita EU:n transnationaalia maahanmuuton hallintaa kohtaan tarkastelemalla esimerkiksi diskurssianalyysin tai sisällön analyysin menetelmin joko median tai puolueohjelmien kautta rakentuvia piirteitä ja diskursiivisia rakentumisia aiheeseen liittyen. Tällaiseen tutkimukseen voisi sisällyttää hyvin myös Suomen. Toisaalta tämän tutkimuksen kaltaista kirjallisuuskatsausta voisi jatkaa eteenpäin myös niin kutsutun Euroopan pakolaiskriisin vuosiin ja tutkia, miten räjähdysmäisesti kasvaneet turvapaikanhakijoiden määrät ja keskustelut EU:n maahanmuuttopolitiikan toimivuudesta ovat osaltaan muokanneet kunkin Pohjoismaan kansallista maahanmuuttopolitiikkaa.

Viitteitä tämän kaltaisista muutoksista maahanmuuttopolitiikan totunnaisuuksiin voidaan itseasiassa jo nyt havaita olevan esimerkiksi Ruotsin sekä Suomen uusnationalistipuolueiden kasvanut ja vakiintunut kannatuspohja, sekä Norjan Edistyspuolueen nousu maansa hallitukseen vuodesta 2013 eteenpäin (Statistics Norway 2019; Statistics Sweden 2019; Tilastokeskus 2019). Tämä tutkimus käsitteli myös vain Pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin valtiorakenteen omaavien valtioiden asemoitumista maahanmuuton vastaanottajainaan. Perspektiivin ja mittakaavan lisäämiseksi olisi hyvä tutkia myös, miten toisenlaiset eurooppalaiset hyvinvointivaltiot näyttäytyvät samankaltaisten tutkimuskysymysten kautta maahanmuuton vastaanottajina ja suhtautumisessaan transnationaalin tilan kasvuun kylmän sodan jälkeisenä ajanjaksona.

Lähdeluettelo

- Agnew, J. A., & Corbridge, S. (1995). *Mastering space* (1. publ. ed.). London: Routledge.
- Akkerman, T., & de Lange, S. L. (2012). Radical right parties in office. *Government and Opposition*, 47(4), 574-596.
- Allwood, J., Edebäck, C., & Myhre, R. (2006). *European intercultural workplace project - work package 3 - an analysis of immigration to Sweden*. Göteborg: Kollegium SSKKII, Göteborg University.
- Amelina, A., & Faist, T. (2012). De-naturalizing the national in research methodologies: Key concepts of transnational studies in migration. *Ethnic and Racial Studies*, 35(10), 1707-1724.
- Andersen, J. G. (2007). Restricting access to social protection for immigrants in the Danish welfare state. *The Journal of Poverty and Social Justice*, 15(3), 257-269.
- Arzheimer, K. (2008). Protest, neo-liberalism or anti-immigrant sentiment: What motivates the voters of the extreme right in Western Europe? *Zeitschrift für Vergleichende Politikwissenschaft*, 2(2), 173-197.
- Bale, T. (2008). Turning round the telescope. Centre-right parties and immigration and integration policy in Europe. *Journal of European Public Policy*, 15(3), 315-330.
- Bale, T., Green-Pedersen, C., Krouwel, A. P. M., Luther, K. R., & Sitter, N. (2010). If you can't beat them, join them? Explaining social democratic responses to the challenge from the populist radical right in Western Europe. *Political Studies*, 58(3), 410-423.
- Basch, L. G., Schiller, N. G., & Blanc, C. S. (1994). *Nations unbound*. Langhorne u.a: Gordon and Breach.

- Bay, A., Strömblad, P., & Bengtsson, B. (2010). An Introduction to Diversity, Inclusion and Citizenship in Scandinavia. *Diversity, inclusion and citizenship in Scandinavia*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars.
- BBC. (2016). Migrant crisis: Migration to Europe explained in seven charts. 12.12.2018. <https://www.bbc.com/news/world-europe-34131911>
- Betz, H., & Johnson, C. (2004). Against the current-stemming the tide: The nostalgic ideology of the contemporary radical populist right. *Journal of Political Ideologies*, 9(3), 311-327.
- Bilecen, B., Gamper, M., & Lubbers, M. J. (2018). The missing link: Social network analysis in migration and transnationalism. *Social Networks*, 53, 1-3.
- Billiet, J., Meuleman, B., & De Witte, H. (2014). The relationship between ethnic threat and economic insecurity in times of economic crisis: Analysis of European social survey data. *Migration Studies*, 2(2), 135-161.
- Bjerkem, J. (2016). The Norwegian Progress Party: An established populist party. *European View*, 15(2), 233-243.
- Bohman, A. (2018). Who's welcome and who's not? Opposition towards immigration in the Nordic countries, 2002–2014. *Scandinavian Political Studies*, 41(3), 283-306.
- Borevi, K. (2012). Sweden: The flagship of multiculturalism. In G. Brochmann, & A. Hagelund (Eds.), *Immigration policy and the Scandinavian welfare state 1945-2010*. p. 25-90. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Borevi, K. (2013). Understanding Swedish multiculturalism. In Ö Wahlbeck, & P. Kivisto (Eds.), *Debating multiculturalism in the Nordic welfare states*. p. 140-169. GB: Springer Nature.

- Brettell, C. B., & Hollifield, J. F. (2000). *Migration theory: Talking across disciplines*. New York [u.a.]: Routledge.
- Brochmann, G., & Hagelund, A. (2012). *Immigration policy and the Scandinavian welfare state 1945-2010*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Castles, S. (2004). Why migration policies fail? *Ethnic and Racial Studies*, 27(2), 205-227.
- Castles, S. (2010). Understanding global migration: A social transformation perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1565-1586.
- Checkel, J. T. (1999). Norms, institutions, and national identity in contemporary Europe. *International Studies Quarterly*, 43(1), 84-114.
- Chernilo, D. (2006). Social theory's methodological nationalism. *European Journal of Social Theory*, 9(1), 5-22.
- Christiansen, N. F., Petersen, K., Edling, N., & Haave, P. (2006). *The Nordic model of welfare: historical reappraisal*. Copenhagen: Museum Tusculanum.
- Collyer, M., & King, R. (2015). Producing transnational space: international migration and the extra-territorial reach of state power. *Progress in Human Geography*, 39(2), 185-204.
- Connor, P., & Krogstad, J. M. (2016). 5 facts about the global Somali diaspora. 5.1.2019. <http://scholar.aci.info/view/14bd17773a1000e0009/1550dca36e800014c1f>
- Crepaz, M. M. L. (2008). *Trust beyond borders: immigration, the welfare state, and identity in modern societies*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Crepaz, M. M. L., & Damron, R. (2009). Constructing tolerance. *Comparative Political Studies*, 42(3), 437-463.

- Dahlström, C., & Esaiasson, P. (2013). The immigration issue and anti-immigrant party success in Sweden 1970-2006. *Party Politics*, 19(2), 343-364.
- Dahlström, C., & Sundell, A. (2012). A losing gamble. How mainstream parties facilitate anti-immigrant party success. *Electoral Studies*, 31(2), 353-363.
- Danmarks Statistik. (1998). *Befolkningens bevægelser 1996*. Copenhagen: Danmarks Statistiks trykkeri,
- Demker, M. (2009). Generösare attityd till flyktingmottagande i Sverige. In S. Holmberg, & L. Weibull (Eds.), *Svensk höst*. Göteborg: SOM-institutet Göteborgs universitet Göteborg.
- Desforges, L., Jones, R., & Woods, M. (2005). New geographies of citizenship. *Citizenship Studies*, 9(5), 439-451.
- Egeberg, M. (2003). The Nordic countries and the EU: How European integration integrates and disintegrates states domestically. *IDEAS Working Paper Series from RePEc*.
- Eger, M. A., & Valdez, S. (2015). Neo-nationalism in Western Europe. *European Sociological Review*, 31(1), 115-130.
- Ehrkamp, P., & Leitner, H. (2003). Beyond national citizenship: Turkish immigrants and the (RE)construction of citizenship in Germany. *Urban Geography*, 24(2), 127-146.
- Emilsson, H. (2014). Labour migration in a time of crisis: Results of the new demand-driven labour migration system in Sweden. *MIM Working Paper Series*, 14:1, 1-36.
- European Asylum Support Office. (2016). *An introduction to the common European asylum system for courts and tribunals: A juridical analysis*. European Union: European Asylum Support Office.

- Evans, D. (2008). Overview of methods. In C. Webb, & B. Roe (Eds.), *Reviewing research evidence for nursing practice: Systematic reviews*. p. 137-148. GB: Wiley-Blackwell.
- Facchini, G., & Mayda, A. M. (2009). Does the welfare state affect individual attitudes towards immigrants? Evidence across countries. *The Review of Economics and Statistics*, 91(2), 295-314.
- Faist, T. (2007). *Dual citizenship in Europe: from nationhood to societal integration*. Aldershot [u.a.]: Ashgate.
- Faist, T. (2010). Towards transnational studies: World theories, transnationalisation and changing institutions. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1665-1687.
- Favell, A. (2014). Rebooting migration theory: Interdisciplinarity, globality and postdisciplinarity in migration studies. *Migration theory: Talking across disciplines*. 2nd edition, p. 259-275. London: Routledge Ltd - M.U.A.
- Featherstone, D., Phillips, R., & Waters, J. (2007). Introduction: Spatialities of transnational networks. *Global Networks*, 7(4), 383-391.
- Glick-Schiller, N. (2010). A global perspective on transnational migration: Theorising migration without methodological nationalism. In R. Bauböck & T. Faist (Eds.), *Diaspora and Transnationalism. Concepts, Theories and Methods*. p. 109-129. Amsterdam University Press.
- Glick-Schiller, N., & Çağlar, A. (2009). Towards a comparative theory of locality in migration studies: Migrant incorporation and city scale. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35(2), 177-202.

- Goodwin-Gill, G. S. (2014). The international law of refugee protection. In Fiddian-Qasmiyeh, G. Loescher, K. Long & N. Sigona (Eds.), *The Oxford handbook of refugee and forced migration studies*. p. 36-46. Oxford: Oxford University Press.
- Gorodzeisky, A. (2011). Who are the Europeans that Europeans prefer? Economic conditions and exclusionary views toward European immigrants. *International Journal of Comparative Sociology*, 52(1-2), 100-113.
- Green-Pedersen, C., & Krogstrup, J. (2008). Immigration as a political issue in Denmark and Sweden. *European Journal of Political Research*, 47(5), 610-634.
- Green-Pedersen, C., & Mortensen, P. B. (2010). Who sets the agenda and who responds to it in the Danish parliament? A new model of issue competition and agenda-setting. *European Journal of Political Research*, 49(2), 257-281.
- Gregory, D., & Urry, J. (1985). *Social relations and spatial structures* (1. publ. ed.). Houndmills: Macmillan.
- Greve, B. (2018). At the heart of the Nordic occupational welfare model: Occupational welfare trajectories in Sweden and Denmark. *Social Policy & Administration*, 52(2), 508-518.
- Gudbrandsen, F. (2012). *Explaining Scandinavian immigration policy 1985-2010. Parties, Press, and Public Opinion*. University of Bergen.
- Gustafson, P. (2005). International migration and national belonging in the Swedish debate on dual citizenship. *Acta Sociologica*, 48(1), 5-19.
- Hagelund, A. (2003). A matter of decency? The Progress Party in Norwegian immigration politics. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 29(1), 47-65.
- Häkli, J. (1999). *Meta hodos* (4th ed.). Tampere: Vastapaino.

- Hansen, R. (2014). State controls: borders, refugees, and citizenship. *The Oxford Handbook of refugee and forced migration studies*. p. 253-264. Oxford University Press.
- Harsløf, I., Scarpa, S., & Nygaard Andersen, S. (2013). Changing population profiles and social risk structures in the Nordic countries. In I. Harsløf & R. Ulmestig (Eds.), *Changing social risks and social policy responses in the Nordic welfare states*. p. 25-49. GB: Springer Nature.
- Harsløf, I., & Ulmestig, R. (2013). *Changing social risks and social policy responses in the Nordic welfare states*. GB: Springer.
- Heater, D. B. (1999). *What is citizenship?* (1. publ. ed.). Cambridge [u.a.]: Polity Press.
- Heinze, A. (2018). Strategies of mainstream parties towards their right-wing populist challengers: Denmark, Norway, Sweden and Finland in comparison. *West European Politics*, 41(2), 287-309.
- Helbling, M., & Kalkum, D. (2018). Migration policy trends in OECD countries. *Journal of European Public Policy*, 25(12), 1779-1797.
- Hellström, A., & Nilsson, T. (2010). 'We are the good guys': Ideological positioning of the nationalist party Sverigedemokraterna in contemporary Swedish politics. *Ethnicities*, 10(1), 55-76.
- Hellström, A., Nilsson, T., & Stoltz, P. (2012). Nationalism vs. Nationalism: The Challenge of the Sweden Democrats in the Swedish Public Debate. *Government and Opposition*, 47(2), 186.
- Hellwig, T., & Sinno, A. (2017). Different groups, different threats: Public attitudes towards immigrants. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(3), 339-358.

- Helsingin yliopisto (2018). Lähdekritiikki. 28.2.2019. <https://blogs.helsinki.fi/opiskelijan-digitaidot/3-tiedonhankinta/3-4-loydetyn-tiedon-kaytto-ja-arviointi/lahdekritiikki/>
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2003). *Tutki ja kirjoita* (6.-9. ed.). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Howard, M. M. (2010). The Impact of the Far Right on Citizenship Policy in Europe: Explaining Continuity and Change. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(5), 735-751.
- International Organization for Migration. (2019). Refugees and migrants: Definitions. 11.12.2018. <https://www.iom.int/key-migration-terms>
- Jönsson, H. V., & Petersen, K. (2012). Denmark: A national welfare state meets the World. In G. Brochmann, & A. Hagelund (Eds.), *Immigration policy and the Scandinavian welfare state*. 1. publ. ed., p. 97-148. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Jönsson, J. H. (2014). Local reactions to global problems: Undocumented immigrants and social work. *British Journal of Social Work*, 44(suppl 1), i35-i52.
- Jungar, A., & Jupskås, A. R. (2014). Populist radical right parties in the Nordic region: A new and distinct party family? *Scandinavian Political Studies*, 37(3), 215-238.
- Jupskås, A. R. (2013). The Progress Party: A fairly integrated part of the Norwegian party system? In K. Grabow, & F. Hartleb (Eds.), *Exposing the demagogues: Right-wing and national populist parties in Europe*. 1. ed., p. 205-236. Brussels: CES, Centre for European Studies.
- Kangas, O., & Kvist, J. (2018). Nordic welfare states. In B. Greve (Ed.), *The Routledge Handbook of the Welfare State* (Second edition ed.). Milton: Taylor and Francis.

- Kitschelt, H. (1995). *The radical right in Western Europe*. Ann Arbor: Univ. of Michigan Press.
- Klein, A. M. (2013). The end of solidarity? On the development of right-wing populist parties in Denmark and Sweden. In K. Grabow, & F. Hartleb (Eds.), *Exposing the demagogues: Right-wing and national populist parties in Europe*. 1. ed., p. 105-131. Brussels: CES, Centre for European Studies.
- Kretsedemas, P. (2012). The limits of control: Neo-liberal policy priorities and the US non-immigrant flow. *International Migration*, 50, e1-e18.
- Kuptsch, C. (2012). The economic crisis and labour migration policy in European countries. *Comparative Population Studies*, 37(1-2), 15-32.
- Kurtz, H., & Hankins, K. (2005). Guest editorial: Geographies of citizenship. *Space and Polity*, 9(1), 1-8.
- Kvist, J., & Greve, B. (2011). Has the Nordic Welfare model been transformed? *Social Policy & Administration*, 45(2), 146-160.
- Kymlicka, W. (2015). Solidarity in diverse societies: Beyond neoliberal multiculturalism and welfare chauvinism. *Comparative Migration Studies*, 3(1), 1-19.
- Lægaard, S. (2013). Danish anti-multiculturalism? The significance of the political framing of diversity. In Ö. Wahlbeck, & P. Kivisto (Eds.), *Debating multiculturalism in the Nordic welfare states*. p. 170-196. GB: Springer Nature.
- Lithman, Y. (2013). Norwegian multicultural debates in a Scandinavian comparative perspective. In P. Kivisto, & Ö Wahlbeck (Eds.), *Debating multiculturalism in the Nordic welfare states*. p. 255-301. GB: Springer Nature.

- López, F. A. S., & Tatham, M. (2018). Regionalization with Europeanization? The rescaling of interest groups in multi-level systems. *Journal of European Public Policy*, 25(5), 764-786.
- Maahanmuuttovirasto. (2019). Sanasto. 26.2.2019. <https://migri.fi/sanasto>
- Massey, D. S. (1999). International migration at the dawn of the twenty-first century: The role of the state. *Population and Development Review*, 25(2), 303-322.
- Mau, S., & Burkhardt, C. (2009). Migration and welfare state solidarity in Western Europe. *Journal of European Social Policy*, 19(3), 213-229.
- Meguid, B. M. (2005). Competition between unequals: The role of mainstream party strategy in niche party success. *American Political Science Review*, 99(3), 347-359.
- Menjívar, C. (2014). Immigration law beyond borders: Externalizing and internalizing border controls in an era of securitization. *Annual Review of Law and Social Science*, 10(1), 353-369.
- Meret, S. (2010). *The Danish People's Party, the Italian Northern League and the Austrian Freedom Party in a comparative perspective: Party ideology and electoral support*. Institut for Historie, Internationale Studier og Samfundsforhold, Aalborg Universitet.
- Midtbøen, A. (2008). *Innvandringens ideologiske konsekvenser : Årsaker til og implikasjoner av statsborgerrettslig divergens i de skandinaviske landene*. Universitetet i Oslo.
- Midtbøen, A. H., Birkvad, S. R., & Erdal, M. B. (2018). *Citizenship in the Nordic countries*. Copenhagen: Nordisk Ministerråd.
- Migrant Integration Policy Index. (2015). International key findings. 20.4.2019. <http://www.mipex.eu/key-findings>

Migrationsverket. (2019). Statistics. 12.3.2019.

<https://www.migrationsverket.se/English/About-the-Migration-Agency/Statistics.html>

Miller, D. (2005). Immigration: The case for limits. In A. Cohen, & C. H. Wellman

(Eds.), *Contemporary debates in applied ethics*. 1. publ. ed., p. 193-206. Malden, MA [u.a.]: Blackwell.

Mitchell, K. (2003). Cultural geographies of transnationality. In K. Anderson, M. Domosh, S.

Pile & N. Thrift (Eds.), *Handbook of cultural geography*. p. 74-87. London [u.a.]: Sage.

Mourão Permoser, J. (2017). Redefining membership: Restrictive rights and categorisation in

European Union migration policy. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(15), 2536-2555.

Mudde, C. (2013). Three decades of populist radical right parties in Western Europe: So

what? *European Journal of Political Research*, 52(1), 1-19.

Newman, D. (2010). Territory, compartments and borders: Avoiding the trap of the territorial

trap. *Geopolitics*, 15(4), 773-778.

Nordensvard, J., & Ketola, M. (2015). Nationalist reframing of the Finnish and Swedish

welfare states – the nexus of nationalism and social policy in far-right populist parties. *Social Policy & Administration*, 49(3), 356-375.

Oesch, D. (2008). Explaining workers' support for right-wing populist parties in Western

Europe: Evidence from Austria, Belgium, France, Norway, and

Switzerland. *International Political Science Review / Revue Internationale De Science Politique*, 29(3), 349-373.

Oskarson, M., & Demker, M. (2015). Room for realignment: The working-class sympathy for

Sweden Democrats. *Government and Opposition*, 50(4), 629-651.

Pakolaisneuvonta. (2019). Paperittomat. 21.2.2019.

<https://www.pakolaisneuvonta.fi/asiantuntijajarjesto/tietoa-pakolais-ja-ulkomaalaisoikeudesta/paperittomat/>

Pedersen, P. J., Røed, M., & Wadensjö, E. (2008). *The Common Nordic Labour Market at 50*. Copenhagen: Nordic Council of Ministers.

Pettersen, S. V., & Ostby, L. (2013). Immigrants in Norway, Sweden and Denmark. *Samfunnsspeilet*, 5, 76-83.

Portes, A., Guarnizo, L. E., & Landolt, P. (1999). The study of transnationalism: Pitfalls and promise of an emergent research field. *Ethnic and Racial Studies*, 22(2), 217-237.

Raatikainen, P. (2004). *Ihmistieteet ja filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.

Rothstein, B. (1994). *Vad bör staten göra? Om välfärdsstatens moraliska och politiska logik* (1. uppl. ed.). Stockholm: SNS (Studieförb Näringsliv och samhälle).

Rydgren, J. (2008). Immigration sceptics, xenophobes, or racists? *European Journal of Political Research*, 47, 737-765.

Rydgren, J. (2010). Radical right-wing populism in Denmark and Sweden: Explaining party system change and stability. *SAIS Review of International Affairs*, 30(1), 57-71.

Sager, A. (2016). Methodological nationalism, migration and political theory. *Political Studies*, 64(1), 42-59.

Salminen, A. (2011). Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. *Vaasan Yliopiston Julkaisuja*, 62(Opetusjulkaisuja).

Schumacher, G., & van Kersbergen, K. (2016). Do mainstream parties adapt to the welfare chauvinism of populist parties? *Party Politics*, 22(3), 300-312.

- Scott, J. W. (2002). A networked space of meaning? Spatial politics as geostrategies of European integration. *Space and Polity*, 6(2), 147-167.
- Sides, J., & Citrin, J. (2007). European opinion about immigration: The role of identities, interests and information. *British Journal of Political Science*, 37(3), 477-504.
- Smith, D. P., & King, R. (2012). Editorial introduction: Re-Making migration theory. *Population, Space and Place*, 18(2), 127-133.
- Soja, E. W. (1989). *Postmodern geographies: The reassertion of space in critical social theory*. (1st ed.). London: Verso.
- Southwell, P., & Lindgren, E. (2013). The rise of neo-populist parties in Scandinavia: A Danish case study. *Review of European Studies*, 5(5), 128-135.
- Statistics Denmark. (2019). Population and elections. 15.3.2019.
<http://www.statbank.dk/10024>
- Statistics Norway. (2019). Migrations. 11.3.2019. <https://www.ssb.no/en/statbank/list/flytting>
- Statistics Sweden. (2019). Immigrations and emigrations by country of birth and sex. Year 2000-2018.
12.3.2019. http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/en/ssd/START__BE__BE0101__BE0101J/ImmiEmiFod/?rxid=143290cb-dfca-434d-bfd6-e54b19fed409
- Tilastokeskus (2019). Eduskuntavaalit 2019, alustavan laskennan tulos. 26.5.2019.
http://www.stat.fi/til/evaa/2019/evaa_2019_2019-04-16_tie_001_fi.html
- Torraco, R. J. (2005). Writing integrative literature reviews: Guidelines and examples. *Human Resource Development Review*, 4(3), 356-367.

The World Bank. (2019). GDP growth (annual %). 10.3.2019.

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>

United Nations. (2017). *International migration report 2017 - highlights*. New York: United Nations.

Valtioneuvosto. (2012). Schengenin säännöstö. 23.3.2019.

<https://web.archive.org/web/20120112013913/http://www.valtioneuvosto.fi/eu/teemoja/schengen/fi.jsp>

van der Waal, J., Achterberg, P., Houtman, D., de Koster, W., & Manevska, K. (2010). 'Some are more equal than others': Economic egalitarianism and welfare chauvinism in the Netherlands. *Journal of European Social Policy*, 20(4), 350-363.

Widdowfield, R. (2000). The place of emotions in academic research. *Area*, 32(2), 199-208.

Widfeldt, A. (2015). *Extreme right parties in Scandinavia* (1. publ. ed.). London: Routledge.

Wimmer, A., & Glick-Schiller, N. (2002). Methodological nationalism and beyond: Nation-state building, migration and social sciences. *Global Networks*, 2(4), 301-334.

Yanasmayan, Z. (2015). Citizenship on paper or at heart? A closer look into the dual citizenship debate in Europe. *Citizenship Studies*, 19(6-7), 785-801.